

Morgendagens aktivitetssenter – noe helt nytt

Rapport del I
Resultater fra spørreundersøkelse 2014/15

Rapport del II
Resultater fra en kvalitativ undersøkelse 2015

Sammendrag
Del I og del II av forskningsrapporten

Elisabeth L. Aase

Morgendagens aktivitetssenter – noe helt nytt

Rapport del I

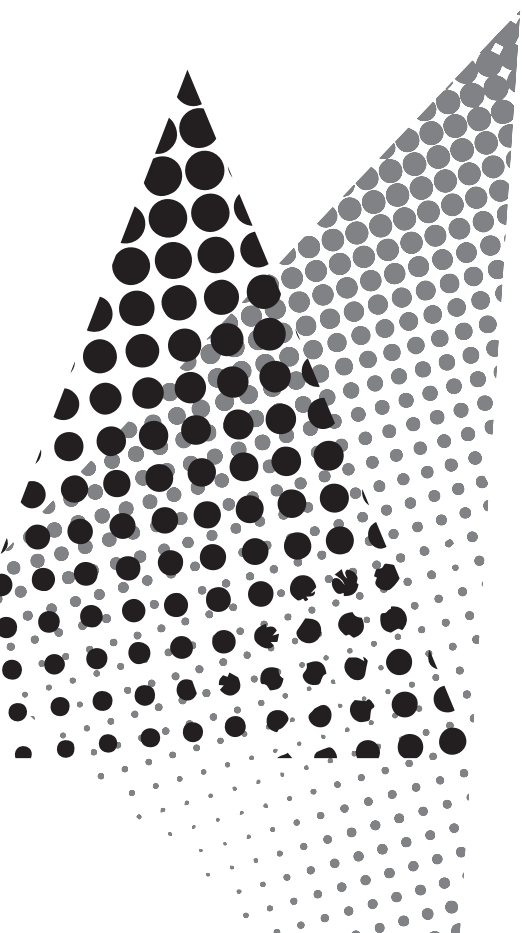
Resultater fra spørreundersøkelse 2014/15

Rapport del II

Resultater fra en kvalitativ undersøkelse 2015

Sammendrag

Del I og del II av forskningsrapporten

Elisabeth L. Aase

Morgendagens aktivitetssenter – noe helt nytt

Rapport del I

Resultater fra spørreundersøkelse 2014/15

Rapport del II

Resultater fra en kvalitativ undersøkelse 2015

Sammendrag

Del I og del II av forskningsrapporten

Høgskolen i Telemark

Mai 2015

Røa seniorsenter

© Forfatterne/Senter for omsorgsforskning
Omslagsbilde: Crestock ©
Senter for omsorgsforskning, rapportserie nr. 3/2016

Tittel: Morgendagens aktivitetssenter – noe helt nytt
Forfatter: Elisabeth L. Aase

Rapporten er kvalitetssikret av: Høgskolen i Sørøst-Norge

Satt med Adobe Caslon 10,5/12,5 (Helvetica)

Grafisk produksjon: Skipnes Kommunikasjon AS

ISBN (digital utgave): 978-82-8340-045-8

ISBN (trykt utgave): 978-82-8340-053-3

ISSN (trykt utgave): 1894-4213

ISSN (digital utgave): 1892-705X

Se hele rapportserien til Senter for omsorgsforskning her:
www.omsorgsforskning.no

FORORD

Stor takk til statistiker Martin Veel Svendsen ved avdeling for arbeidsmedisin, Sykehuset Telemark (STHF), for gode samtaler og veiledning i forbindelse med den statistiske delen av denne undersøkelsen.

Takk også til prosjekt- og styringsgruppene for nyttige innspill og bidrag.

Porsgrunn, 27.03.2015

Elisabeth L. Aase

SAMMENDRAG

Tittel: «Morgendagens aktivitetssenter» - noe helt nytt

Hensikt: Pensjonistforbundet erkjenner at unge pensjonister i liten grad bruker dagens eldresentre. Prosjektet ønsker derfor kunnskap om dette, og hvordan fremtidige aktivitetssentre kan utvikles og utformes for å bli attraktive for flere i fremtiden.

Metode: Spørreundersøkelse. Utvalg: 1200 «direkte medlemmer» i Pensjonistforbundet. Statistisk analyse ved bruk av SPSS 22.

Resultater: 71 % av respondentene hadde en positiv *overgang* til å bli pensjonist og 85 % er *tilfreds med pensjonisttilværelsen*. Når det gjelder mening er *frihet til gjøre hva jeg vil og utvikling/læring* viktige svar. Respondentene har en bevisst holdning til pensjonistrollen og er åpne og nysgjerrige til livet fremover.

Respondentene forbinder dagens eldresentre først og fremst med en *hyggelig møteplass* for eldre, også med muligheter for ulike kurs.

Fremtidige aktivitetssentre må ha et *mangfold av tilbud*, og hvert aktivitetssenter bør utforme en egen profil i samhandling med sitt lokalmiljø. Like viktig er det at aktivitetssentrene også i fremtiden blir en *sosial og inkluderende møteplass*, gjerne for alle generasjoner. Sentrene må ha et *godt samarbeid* med kommune, private og frivillige og ha en ansatt leder.

42 % av respondentene er frivillige i dag, primært tilknyttet en frivillig organisasjon. For de fleste er motivasjonen at frivillighet er *hyggelig, gir mening og gir noe tilbake*. Av de som ikke er frivillige viser svarene at faktorer som at frivillighet må være *fleksibelt, uforpliktende og kan tilpasses den enkelte* kan motivere til å bli frivillig i fremtiden.

For respondentene er *familie, venner og nyte friheten* som pensjonist det viktigste å bruke tiden på fremover. Samtidig har over halvparten av respondentene en viss interesse for å utvikle

seg videre og drive med frivillig arbeid. Dette kan være et potensiale å se nærmere på i utvikling av nye aktivitetssentre.

Konklusjon: Svarene indikerer at en ny generasjon unge eldre er på vei, i tråd med sin tid, og som i liten grad identifiserer seg med dagens eldresentre. Dette reiser spørsmål om aktivitetssentre, og frivillighet, bør drives på andre måter enn i dag for å bli attraktive i fremtiden.

I et folkehelseperspektiv kan det også stilles spørsmål om det vil være behov for egne sentre for eldre i fremtiden, eller om det bør utvikles nye møteplasser for alle generasjoner for å nå flere grupper.

INNHOOLD

DEL I – Resultater fra spørreundersøkelse 2014/15

1	INNLEDNING	7
	Bakgrunn for prosjektet	7
	Studiens hensikt	7
	Forskningsdesign og metode	8
	Datainnsamling	8
	Utvalg	8
	Databehandling og analyse av data	9
	Etske hensyn	9
	Rapportens oppbygning	10
2	DEMOGRAFISKE DATA	11
	2.1 Presentasjon av demografiske data	12
	2.2 Hvorfor er du medlem i Pensjonistforbundet?	15
3	HOVEDTEMA I: HVORDAN HAR RESPONDENTENE DET SOM UNGE PENSJONISTER?	21
	3.1 Hvordan var selve overgangen til å bli pensjonist for deg? Overgangen til å bli pensjonist innebar ensomhet:	22 23
	3.2 Tilfredshet med pensjonisttilværelsen	24
	3.3 Hva er et meningsfylt liv for deg som pensjonist?	24
	3.4 Hvordan vil du beskrive deg selv i rollen som pensjonist?	26
	3.5 Oppsummering hovedtema I	28
4	HOVEDTEMA II: HVA FORBINDER UNGE PENSJONISTER MED DAGENS ELDRE/SENIORSENTRE?	29
	4.1 Oppsummering hovedtema II	31

5	HOVEDTEMA III: TANKER OM MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTER (MAS)	33
5.1	Hvilke aktiviteter ville være interessante for deg i et fremtidig aktivitetssenter?	34
5.2	Hva kan motivere deg til å delta i morgendagens aktivitetssenter (MAS)?	38
5.3	Hva skal til for å gjøre morgendagens aktivitetssentre attraktive for unge eldre?	40
5.4	Hvordan ville du foretrekke å få informasjon om hva som skjer i aktivitetssenteret?	42
5.5	Hvilke tanker har du om hvordan morgendagens aktivitets-sentre bør organiseres?	43
5.6	Oppsummering hovedtema III	44
6	HOVEDTEMA IV: FRIVILLIGHET	45
6.1	Deltakelse og grad frivillighet	46
6.2	Type frivillighet	46
6.3	Hva er motivasjonen din for å delta i frivillig arbeid i dag?	48
6.4	Hvis du ikke deltar som frivillig i dag, hva kan motivere deg til å bidra i frivillig arbeid i fremtiden?	50
6.5	Oppsummering hovedtema IV	52
7	HOVEDTEMA V: HVA ER DU OPPTATT AV Å BRUKE TIDEN PÅ FREMMEVER?	53
7.1	Oppsummering hovedtema V	56
8	DISKUSJON AV RESULTATER	57
9	KONKLUSJON	65
	REFERANSER	67
	VEDLEGG	69

DEL II – Resultater fra en kvalitativ undersøkelse 2015

1	INNLEDNING	89
1.1	Metode	90
2	PRESENTASJON AV FUNN	93
2.1	Hovedtema I: Overgangen til å bli pensjonist	94
2.2	Hovedtema II: Folkehelse	96
2.3	Hovedtema III: Mangfold - Morgendagens aktivitetssenter (MAS)	99
2.4	Hovedtema IV: Frivillighet	102
3	DISKUSJON AV FUNN	105
3.1	Morgendagens pensjonister - yte og nytte	105
3.2	Mangfold i Morgendagens aktivitetssentre	108
3.3	Frivillighet i Morgendagens aktivitetssentre	112
4	KONKLUSJON	115
	REFERANSER	117
	VEDLEGG	121

SAMMENDRAG – Morgendagens aktivitetssentre – noe helt nytt

1	MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTRE – NOE HELT NYTT	125
1.1	Bakgrunn	125
1.2	Morgendagens pensjonister - yte og nytte	126
1.3	Mangfold i morgendagens aktivitetssentre	127
1.4	Frivillighet	129
2	KONKLUSJON	131
	REFERANSELISTE	133

DEL I

Resultater fra
spørreundersøkelse 2014/15

1 INNLEDNING

BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

Pensjonistforbundet fikk i 2013 innvilget midler fra Helse- og omsorgsdepartementet til et forskningsprosjekt om utvikling og utforming av morgendagens aktivitetssentre for pensjonister i Norge. Forskningsprosjektet er et samarbeid mellom Pensjonistforbundet, Røde Kors, Høgskolen i Telemark og Røa seniorsenter Bydel Vestre Aker, Oslo.

Bakgrunnen for prosjektet er at Pensjonistforbundet erkjenner at dagens unge eldre ikke deltar i nåværende eldre/seniorsentre. De ønsker derfor ny kunnskap om dette og hvordan «Morgendagens aktivitetssentre» kan utvikles og utformes for å bli attraktive for denne målgruppen i fremtiden. Prosjektet har valgt å gå åpent ut i forhold til å beskrive morgendagens aktivitetssentre, men kommer tilbake til dette i prosjektets avsluttende fase på bakgrunn av innsamlet data i begge undersøkelsene, det samme gjelder hvordan frivillighet er tenkt knyttet til morgendagens aktivitetssentre.

STUDIENS HENSIKT

Pensjonistforbundet ønsker å utvikle dagens eldre/seniorsentre til «Morgendagens aktivitetssentre» for å bidra til mer glede, livskraft og helse for alle generasjoner eldre gjennom deltakelse der.

Denne studien ønsker kunnskap om hvordan respondentene har det som unge pensjonister, hvilke tanker de har knyttet til fremtidige aktivitetssentre og hva de er opptatt av å bruke tiden på fremover. Frivillighet og perspektiver innen folkehelse inngår som en del av spørreundersøkelsen.

FORSKNINGSDESIGN OG METODE

På oppdrag fra Pensjonistforbundet skal det gjennomføres en to-delt studie, en kvantitativ spørreundersøkelse skal gjennomføres først og deretter en oppfølgende kvalitativ undersøkelse. Studien har et deskriptivt og eksplorativt design. I denne rapporten presenteres resultater fra den kvantitative delen av undersøkelsen.

DATAINNSAMLING

Som et ledd i den kvantitative delen ble det utarbeidet et spørreskjema som ble sendt til et utvalg «direkte medlemmer» i Pensjonistforbundet. Spørsmålene ble utarbeidet gjennom en prosess i prosjektgruppen, med innspill og kommentarer fra referansegruppe og styringsgruppe. Høgskolen i Telemark (HiT) har foretatt påfølgende kvalitetssikring, testing og klargjøring av spørreskjemaet, med påfølgende databehandling og statistisk analyse.

På bakgrunn av resultatene fra denne undersøkelsen vil det bli gått nærmere inn på interessante funn gjennom en oppfølgende kvalitativ undersøkelse i form av kvalitative forskningsintervju.

UTVALG

Pensjonistforbundet i Norge har i dag ca. 220 000 medlemmer på landsbasis, de ønsker å gjøre denne undersøkelsen hos sine medlemmer. Av alle medlemmene utgjør ca. 50 000 «direkte medlemmer», som innebærer medlemskap i Pensjonistforbundet, men ikke deltakelse i deres lokallag. Det er denne målgruppen den kvantitative undersøkelsen retter seg mot, hvor «unge eldre» er definert som 64-74 år.

Utvalget i spørreundersøkelsen bestod av 1200 direkte medlemmer i Pensjonistforbundet etter følgende inklusjonskriterier:

- Alder: 64-74 år
- Hjemmeboende
- Direkte medlemmer i Pensjonistforbundet

Pensjonistforbundet har hatt ansvar for tilfeldig trekking av utvalget blant sine «direkte medlemmer», utsending og

purring av spørreskjemaene. HiT har hatt ansvar for datainnsamlingen, bearbeiding av data og statistisk analyse.

Av utvalget på 1200 direkte medlemmer resulterte svarprosenten på 30, det utgjør 360 personer.

Frafall kan gi utvalgsskjevhet, og på grunn av den lave svarprosenten er alle svarene tolket med varsomhet. Funnene kan ikke generaliseres utover dette utvalget, samtidig kan det ikke utelukkes at svarene viser en *tendens* som kan gjelde utover dette utvalget.

Utvalget som er brukt her, direkte (betalende) medlemmer, er i utgangspunktet folk som har valgt å være «passive» medlemmer i PF. Dvs at en såpass selektert gruppe, med en så lav svarprosent, ikke kan og bør gjøres til talspersoner for hva gruppen pensjonister vil.

Styringsgruppen har vært tydelige på at funn fra denne kvantitative delen av undersøkelsen ikke kan eller bør brukes før den kvalitative delen er på plass. Den kvalitative delen vil forhåpentligvis gi bedre og mer utfyllende pekepinner om hva morgendagens pensjonister «vil».

DATABEHANDLING OG ANALYSE AV DATA

I den kvantitative undersøkelsen ble data statistisk behandlet ved bruk av dataprogrammet SPSS 22 (Haraldsen, 2010; Hellevik, 1994; Johannessen, 2009).

ETISKE HENSYN

Alle opplysninger fra datainnsamlingen vil bli behandlet strengt fortrolig. Prosjektet vil sikre anonymisering av data gjennom å ivareta relevante forskningsetiske retningslinjer og hensyn. I tilknytning til datainnsamlingen i spørreundersøkelsen ble det sendt søknad til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) om gjennomføring, søknaden ble godkjent og det ble gitt tillatelse til utsending med *en* purring, referansenummer 39125.

Datafilene fra SPSS programmet vil bli oppbevart på HiT etter gjeldende retningslinjer.

RAPPORTENS OPPBYGNING

Med utgangspunkt i spørreskjemaet er det valgt å dele analysen i følgende **fem hovedtema**:

1. Hvordan har respondentene det som unge pensjonister?
2. Hva forbinder respondentene med dagens eldre/seniorsentre?
3. Tanker om «Morgendagens aktivitetssenter»?
4. Frivillighet
5. Hva er respondentene opptatt av å bruke tiden på fremover?

Hovedtema 1, 3 og 4 omfatter flere spørsmål i spørreskjemaet med tilhørende graderte svaralternativer. Hovedtema 2 og 5 refererer hver for seg til ett spørsmål i spørreskjemaet med sine svaralternativer (se vedlegg 1).

Presentasjon av resultatene starter med demografiske data, deretter følger hvert kapittel med sitt hovedtema etter tur med presentasjon av utvalgte data og kommentarer. Hvert hovedtema innledes med en oversikt av hvilke spørsmål fra spørreskjemaet som det dekker, og deretter presentasjon av alle svaralternativene fremstilt i gjennomsnittstabeller.

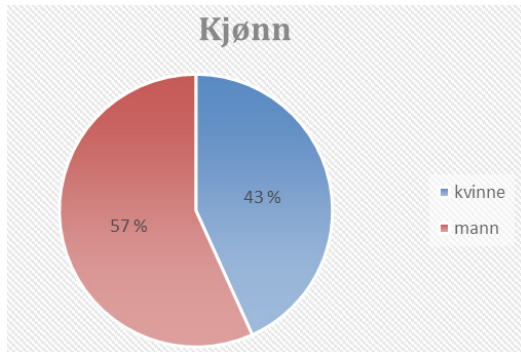
I den videre presentasjonen blir utvalgte data fremstilt i frekvens og/eller krysstabeller, og med tekstlige kommentarer. I hovedsak blir bare spørsmål som viser signifikante forskjeller presentert og kommentert nærmere. Hvert hovedtema avsluttes med en oppsummering. Rapporten avsluttes med diskusjon av resultater og konklusjon.

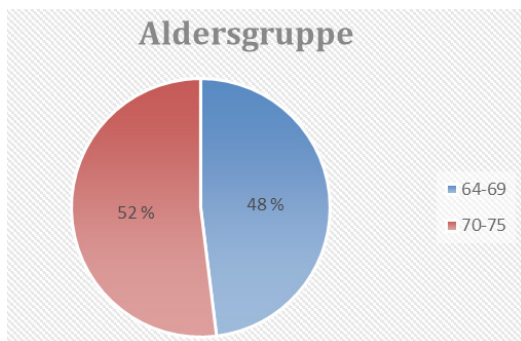
2 DEMOGRAFISKE DATA

I dette kapitlet blir demografiske data presentert i form av ulike figurer som fremstiller frekvensfordelingen av svarene. Det er samlet inn data om kjønn, alder, utdanning, yrkesliv, inntekt, kommunestørrelse, fødeland og husstand. To av disse kategoriene er valgt bort i denne presentasjonen: *faktisk alder* og *fødeland*. Faktisk alder er erstattet av *aldersgrupper*, mens fødeland er valgt bort fordi kun tre respondenter oppgir å ikke være norske. Det flerkulturelle perspektivet vil bli fulgt opp i den kvalitative undersøkelsen som skal gjennomføres på et senere tidspunkt. Demografiske data blir avsluttet med et spørsmål knyttet til medlemskap i Pensjonistforbundet. Figurene blir presentert fortløpende og kommentert til slutt i form av en oppsummering.

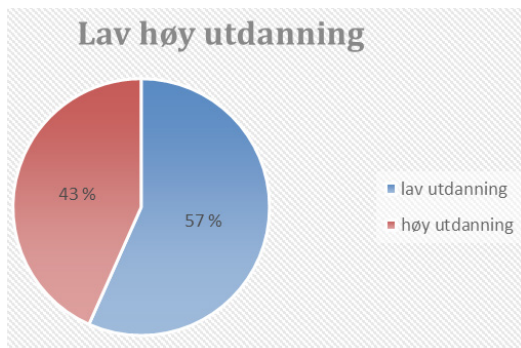
2.1 PRESENTASJON AV DEMOGRAFISKE DATA

Figur 1. Kjønn

Figur 2. Aldersgrupper gruppert

Figur 3. Utdanningsnivå grupper

Lav utdanning:

9-årig skole

Grunnkurs eller ett-årig utdanning utover 9-årig

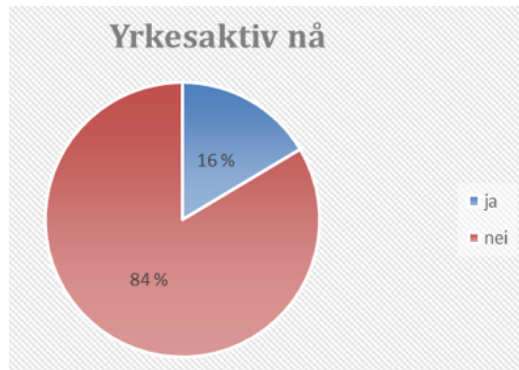
Videregående skole, gymnas eller 3 årig yrkesskole

Fagbrev

Høy utdanning:

Høyskole eller universitetsutdanning 4 år eller mindre

Høyskole el. universitetsutdanning mer enn 4 år

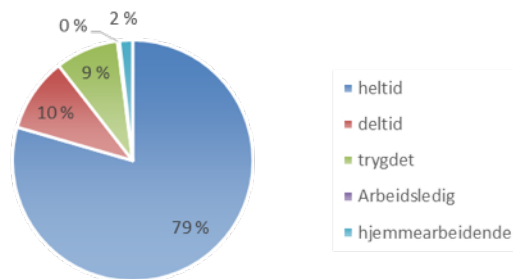

Figur 4. Er du yrkesaktiv nå?

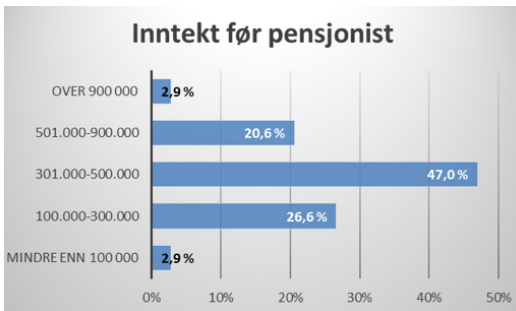

Figur 5. Var du yrkesaktiv før du ble pensjonist?

Yrkesstatus - før pensjonist

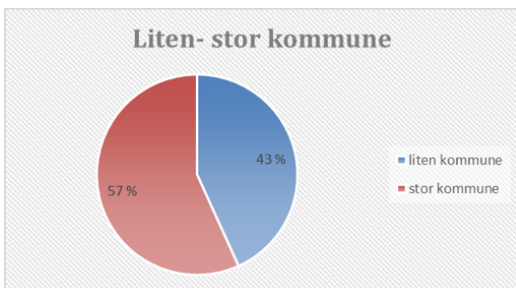
Figur 6. Før jeg ble pensjonist var min yrkesstatus

Figur 7. Inntekt – ved inngangen til pensjonist

Figur 8. Kommunestørrelse der hvor medlemmet bor

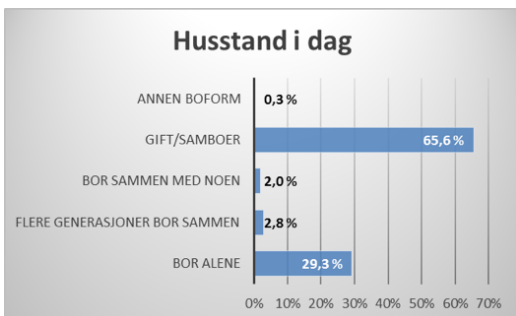
Figur 9. Kommunestørrelse der hvor medlemmet bor, gruppert

Liten kommune:

< 19.999 innbyggere

Stor kommune:

>20.000 innbyggere

Figur 10. Hva slags husstand lever du i?

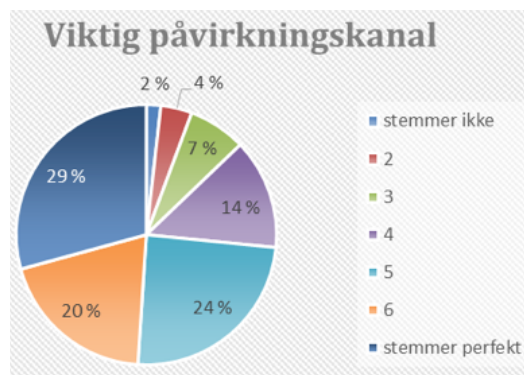
2.2 HVORFOR ER DU MEDLEM I PENSJONISTFORBUNDET?

Dette spørsmålet ble tatt med fordi det har særlig interesse for Pensjonistforbundet. Respondentene i utvalget er «direkte medlemmer» i Pensjonistforbundet, som innebærer at de er medlemmer, men i liten grad deltar i lokallag. Svarene vises i tabell 1, skalaen går her mellom 1-7 der 1 betyr stemmer ikke og 7 betyr stemmer perfekt (N: antall respondenter, Mean: gjennomsnittsverdi i svarene og SD: standardavvik. Disse forkortelsene blir brukt i tilsvarende tabeller videre i rapporten).

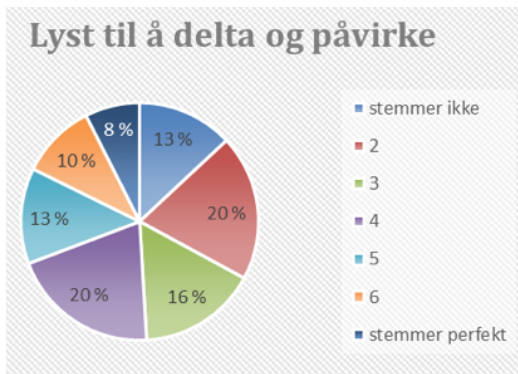
Tabell 1. Hvorfor er du medlem i Pensjonistforbundet?

Hvorfor medlem PF?	N	Mean	SD
viktig påvirkningskanal	335	5,3	1,5
lyst delta og påvirke	322	3,6	1,8
følge med holde orientert	338	5,5	1,4
medlemsfordeler	322	4,3	1,8
anbefalt av andre	308	2,3	2,0
hygge og sosialt samvær	315	3,0	1,7
turer og sammenkomster	322	3,4	1,8

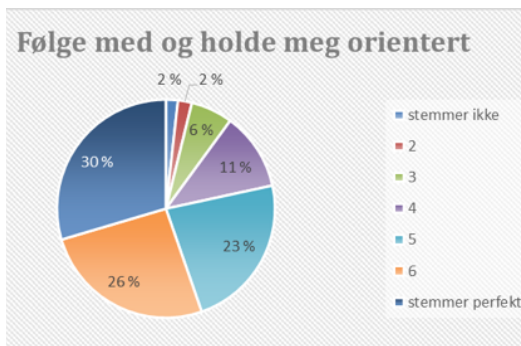
I det følgende blir alle svarene på spørsmålet om hvorfor respondentene er medlem i Pensjonistforbundet fremstilt grafisk.

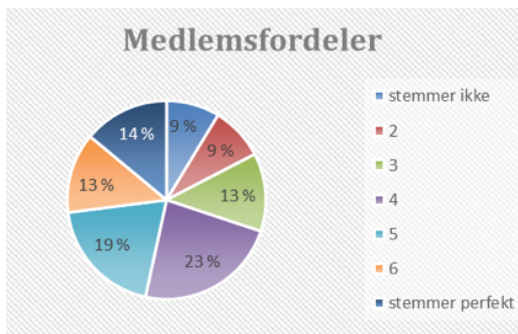
Figur 11. Pensjonistforbundet er en viktig påvirkningskanal som jeg støtter

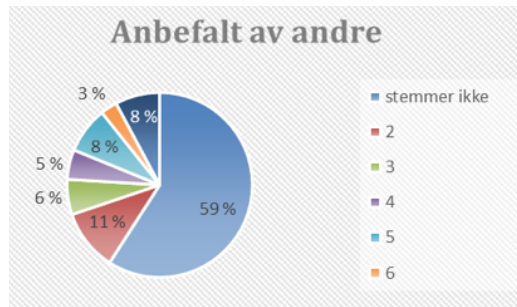
Figur 12. Jeg har lyst til å delta og påvirke

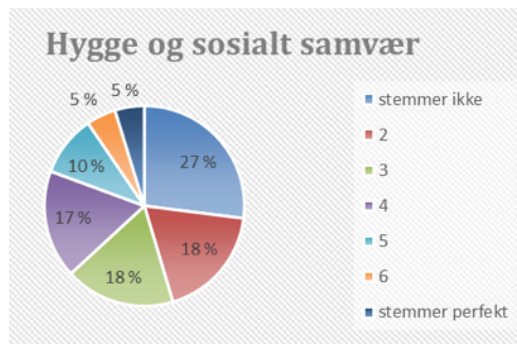
Figur 13. Jeg følger med og holder meg orientert

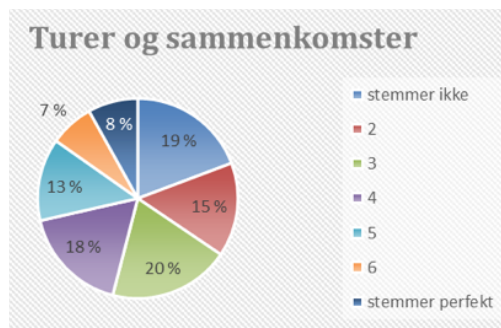
Figur 14. Jeg får med meg medlemsfordeler i Pensjonistforbundet

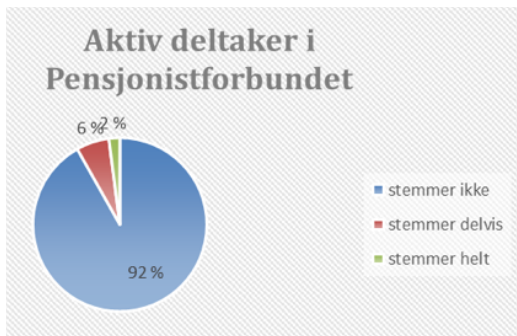
Figur 15. Jeg ble anbefalt av andre å bli medlem av Pensjonistforbundet

Figur 16. Jeg synes Pensjonistforbundet er et møtested for hygge og sosialt samvær

Figur 17. Pensjonistforbundet gir meg muligheter for turer og sammenkomster

Figur 18. Jeg er aktiv deltaker i Pensjonistforbundet

Alle svarene om **hvorfor respondentene er medlemmer i Pensjonistforbundet** er analysert mot variablene *kjønn, aldersgruppe, utdanning og kommunestørrelse*. I det følgende blir utvalgte svar som viser signifikante forskjeller kommentert nærmere.

Med ett unntak viser alle svaralternativene signifikante forskjeller i kjønn, ved at svarene fra flere kvinner enn menn fordeler seg på øvre del av skalaen. Unntaket er *medlemsfordeler*, som ikke viser noen signifikante forskjeller. Videre har to av svaralternativene signifikante forskjeller mot utdanningsnivå, det gjelder *hygge/sosialt samvær* ($p < 0,01$) samt *turer/sammenkomster* ($p = 0,01$). I begge tilfellene er det flere med lav utdanning som oppgir dette som grunner til å være medlem i Pensjonistforbundet.

At svarene med høyeste og laveste gjennomsnittsverdi har signifikante forskjeller mot kjønn viser at flere kvinner enn menn er opptatt av *å følge med og holde seg orientert* ($p = 0,03$) og at flere kvinner enn menn blir medlemmer i Pensjonistforbundet gjennom *anbefaling av andre* ($p = 0,01$), selv om rekruttering i liten grad skjer på denne måten.

OPPSUMMERING DEMOGRAFI:

Datainnsamlingen viser følgende svar knyttet til demografi:

Utvalg: Spørreskjemaet ble sendt til 1200 «direkte medlemmer» i Pensjonistforbundet. Svarprosent: 30 ($N = 353$).

Antall: $N = 353$, hvorav 147 kvinner og 193 menn.

Alder: 48 % fordelt i aldersgruppen 64-69 år og 52 % i aldersgruppen 70-75 år.

Utdanning: 57 % fordeler seg i gruppen lav utdanning, 43 % i høy utdanning.

Yrkesaktiv: 16 % er yrkesaktive nå, 84 % er ikke yrkesaktive.

Totalt har 92 % av respondentene vært yrkesaktive før de ble pensjonister, hvorav 80 % i heltidsjobb.

Inntekt: 47 % hadde en inntekt mellom 301 000 - 500 000 ved inngangen til å bli pensjonist.

Kommunestørrelse: 57 % bor i store kommuner, det vil si > 20 000 innbyggere.

Husstand: Til sammen 71 % av respondentene bor sammen med noen, 29 % bor alene.

HVORFOR MEDLEMSKAP I PENSJONISTFORBUNDET:

Svarene viser at de to viktigste årsakene til å være medlem i Pensjonistforbundet er et ønske om å *holde seg orientert* og følge med og at Pensjonistforbundet representerer en *viktig påvirkningskanal* for respondentene. Svarene viser videre at bare 31 % av alle spurte har *lyst til å delta og påvirke selv*, noe som er en mer passiv tilnærming enn å være aktiv selv. Dette stemmer godt med utvalget «direkte medlemmer» i og med at de i liten grad deltar i Pensjonistforbundets lokallag. Svarene indikerer også at *sosialt samvær* eller *turer* ikke er viktige grunner til å være medlem eller at de får dekket behovet andre steder, noe flere av respondentene bekrefter gjennom kommentarer i spørreskjemaet. Svarene viser også at rekrutteringen av medlemmer til Pensjonistforbundet i hovedsak foregår på andre måter enn gjennom anbefaling av andre.

3 HOVEDTEMA I: HVORDAN HAR RESPONDENTENE DET SOM UNGE PENSJONISTER?

Hovedtema I dekker fire spørsmål fra spørreskjemaet, som tenkes kan belyse hvordan respondentene har det som unge pensjonister (utvalg 64-74 år). De fire spørsmålene er som følger:

1. Hvordan var selve overgangen til å bli pensjonist for deg?
2. Tilfredshet med pensjonisttilværelsen
3. Hva er et meningsfylt liv for deg som pensjonist?
4. Hvordan vil du beskrive deg selv i rollen som pensjonist?

Hvert av spørsmålene innledes med en tabell med gjennomsnittsverdiene for alle svaralternativene, og videre presentasjon av utvalgte tabeller. For alle spørsmålene i hovedtema I er svarene gradert på en *skala mellom 1-7*.

3.1 HVORDAN VAR SELVE OVERGANGEN TIL Å BLI PENSJONIST FOR DEG?

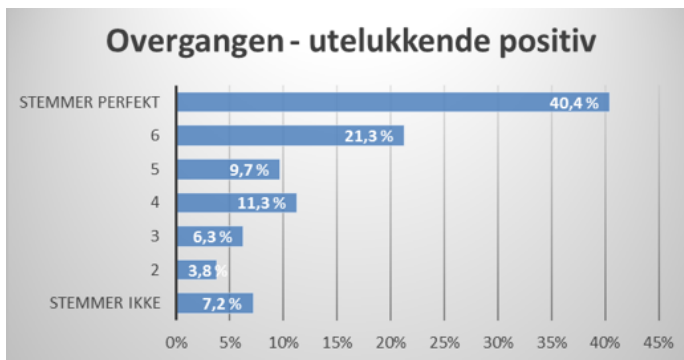
Tabell 2. Hvordan var selve overgangen til å bli pensjonist?

Hvordan var selve overgangen til å bli pensjonist?	N	Mean	SD
overgangen var utelukkende positiv	319	5,4	1,9
ga mulighet for å søke ny mening	313	4,0	2,1
både positiv og vanskelig	318	3,0	2,0
overgangen innebar ensomhet	307	1,6	1,4
opplevelse av tap eller sorg	308	1,8	1,4

Tabell 2 viser en spredning i gjennomsnittsverdiene mellom 5,4 og 1,6, med høyeste verdi på *overgangen til å bli pensjonist var utelukkende positiv* og laveste verdi på *overgangen innebar ensomhet for meg*.

OVERGANGEN VAR UTELUKKENDE POSITIV FOR MEG

I dette svaret kom det ikke frem signifikante forskjeller, figur 19 viser frekvensfordelingen av svarene. Til sammen 71 % av respondentene opplevde overgangen til å bli pensjonist positiv.

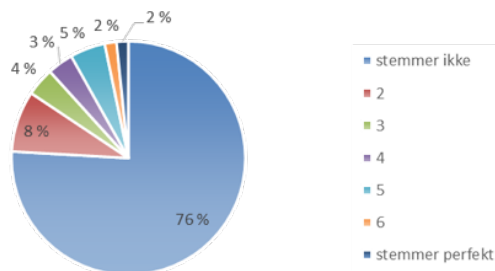
Figur 19. Overgangen til å bli pensjonist var utelukkende positiv for meg

Etter nærmere analyser for alle svaralternativene mot *kjønn*, *aldersgruppe*, *utdanning* og *kommunestørrelse* blir to tabeller til svaret for meg innebar overgangen ensomhet presentert.

OVERGANGEN TIL Å BLI PENSJONIST INNEBAR ENSOMHET:

Bare 9 % av alle som svarte oppga ensomhet i forbindelse med overgangen til å bli pensjonist, se figur 20 som viser frekvensfordelingen av svarene.

Overgangen innebar ensomhet

Figur 20. For meg innebar overgangen ensomhet

Det er positivt at forekomsten av ensomhet er så lav, og i denne sammenhengen er svaret ikke overraskende i og med at tilsammen 71 % av respondentene oppgir at de bor sammen med noen, mot 29 % som bor alene, se fig. 10. Dette svaret viser videre signifikante forskjeller mot aldersgruppe, ved at prosentvis dobbelt så mange i aldersgruppen 64-69 år oppgir ensomhet i forbindelse med overgangen til å bli pensjonist ($p=0,03$), se tabell 3. En mulig forklaring kan være at overgangen til å bli pensjonist er «av nyere dato» hos disse og dermed at tapet av sosialt fellesskap fra yrkeslivet kan bidra til en sterkere opplevelse av ensomhet tidlig i pensjonisttilværelsen.

Tabell 3. For meg innebar overgangen ensomhet

Aldersgruppe	Overgangen innebar ensomhet							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
64-69	70,4%	9,6%	3,7%	5,2%	6,7%	3,0%	1,5%	100,0%
70-75	80,6%	7,7%	3,9%	1,9%	3,9%	0,6%	1,3%	100,0%
Total	75,9%	8,6%	3,8%	3,4%	5,2%	1,7%	1,4%	100,0%

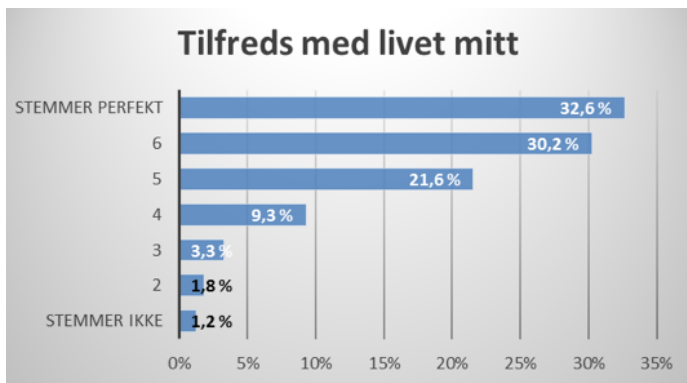
3.2 TILFREDSHET MED PENSJONISTTILVÆRELSEN

Svarene på spørsmålet 2 i dette hovedtemaet, om tilfredshet med pensjonisttilværelsen, viser at alle gjennomsnittsverdiene er høye, noe som gir et bilde av tilfredse respondenter, se tabell 4.

Tabell 4. Tilfredshet med pensjonisttilværelsen

Tilfredshet som pensjonist	N	Mean	SD
nær idealet mitt	323	5,0	1,5
tilfreds med livet mitt	334	5,7	1,3
fått det viktigste jeg ønsket	323	5,4	1,5
hvis leve på nytt nesten ikke forandring	320	4,6	1,8

Ingen av svarene her viser videre signifikante forskjeller mot kjønn, aldersgruppe, utdanning eller kommunestørrelse. Figur 21 viser fordelingen av svaret med høyeste gjennomsnittsverdi.

Figur 21. Jeg er tilfreds med livet mitt

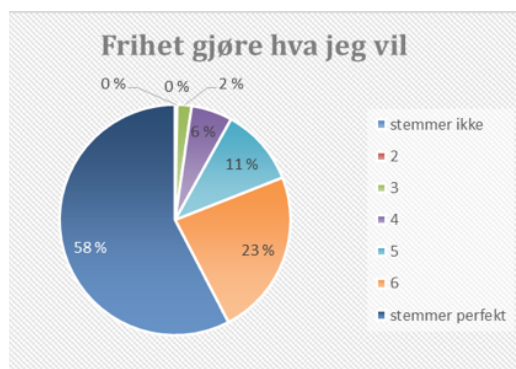
3.3 HVA ER ET MENINGSFYLT LIV FOR DEG SOM PENSJONIST?

Gjennomsnittsverdiene til svarene på spørsmål 3, om hva som er et meningsfylt liv som pensjonist vises i tabell 5. Høyeste verdi har frihet til å gjøre hva jeg vil, men også samvær med familie og venner og hjelpe nær familie med omsorgsoppgaver scorer høyt. Laveste verdi har å gi noe til andre.

Tabell 5. Hva er et meningsfylt liv for deg som pensjonist?

Hva er et meningsfylt liv for deg som pensjonist?	N	Mean	SD
sosialt samvær med venner mening	339	5,5	1,4
tid med nærmeste familie mening	341	5,9	1,3
hjelpe familie med omsorgsoppgaver	338	5,4	1,7
turer og reiser meningsfylt	342	5,6	1,6
frihet gjøre hva jeg vil	347	6,3	1,0
egenutvikling lære nytt	339	5,0	1,6
aktiviteter som før	337	5,6	1,4
gi noe til andre	338	4,7	1,7
bruke egen kompetanse	336	5,0	1,6
ta tilværelsen som den kommer	345	5,1	1,7

Tabell 5 viser variasjon i gjennomsnittsverdiene mellom 6,3 og 4,7 i svarene om hva som er et meningsfylt liv som pensjonist. Figur 22 viser frekvensfordelingen av svaret som har høyeste gjennomsnittsverdi; *frihet til å gjøre hva jeg vil*.

Figur 22. Jeg elsker friheten til å gjøre hva jeg vil

På spørsmålet om hva som er et meningsfylt liv som pensjonist viser av svarene signifikante forskjeller. Det ene gjelder *egenutvikling/lære nytt* mot utdanning, ved at flere med høy utdanning ønsker å utvikle seg og lære nytt ($p < 0,01$), se tabell 6, og videre *jeg er sosialt engasjert og ønsker å bidra/gi noe til andre* mot kjønn ($p = 0,01$) hvor ikke uventet flere kvinner enn menn er positive til dette.

Tabell 6. Jeg ønsker å utvikle meg og lære nytt

lavhøy utdanning	Egenutvikling lære nytt							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
lav utdanning	6,7%	5,6%	9,0%	19,1%	24,7%	20,2%	14,6%	100,0%
høy utdanning	0,0%	2,8%	9,7%	16,6%	24,1%	20,0%	26,9%	100,0%
Total	3,7%	4,3%	9,3%	18,0%	24,5%	20,1%	20,1%	100,0%

Av alle som svarte ser det likevel ut til å være flere som ønsker å fortsette med aktiviteter som de har gjort tidligere enn å lære nytt, men også flere med høy utdanning som ønsker å utvikle seg videre som pensjonister.

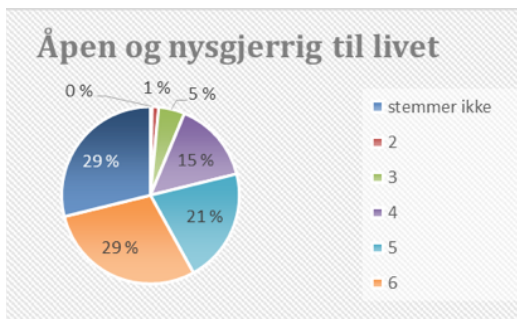
3.4 HVORDAN VIL DU BESKRIVE DEG SELV I ROLLEN SOM PENSJONIST?

Det siste spørsmål i dette hovedtemaet er *hvordan respondentene beskriver seg selv i rollen som pensjonist*, tabell 7 viser gjennomsnittsverdiene.

Tabell 7. Hvordan vil du beskrive deg selv i rollen som pensjonist?

Hvordan vil du beskrive deg selv i rollen som pensjonist?	N	Mean	SD
bevisste valg hvordan bruker tiden	338	5,4	1,4
åpen og nysgjerrig til livet	336	5,6	1,3
tar ting som de kommer	341	5,2	1,6
nesten samme aktivitetsnivå	337	5,0	1,6
videreføre tradisjoner neste generasjoner	335	5,3	1,6

Også her fordeler de fleste svarene seg høyt på skalaen, med *åpen og nysgjerrig til livet* som høyeste verdi. Dette kan derfor se ut til å bryte forestillingen om at eldre trekker seg tilbake og ikke ønsker å engasjere seg i høyere alder, figur 23 viser nærmere hvordan disse svarene fordeler seg.

Figur 23. Jeg har en åpen og nysgjerrig innstilling til livet

Totalt gir alle svarene her et inntrykk av aktive pensjonister som har en bevisst holdning til rollen som pensjonist, og for noen en mer avslappet innstilling til å ta livet som det kommer.

Nærmere analyse viser signifikante forskjeller når det gjelder åpen og nysgjerrig til livet, *tar ting som de kommer og slapper mer av som pensjonist* og *videreføre tradisjoner til neste generasjoner*. Forskjellene viser seg ved at flere kvinner enn menn stiller seg *åpne og nysgjerrige til livet* ($p=0,02$), og at flere med lav utdanning har en *mer avslappet holdning til å ta ting som de kommer* ($p= 0,01$), se tabell 8.

Tabell 8. Jeg tar ting som de kommer og slapper mer av som pensjonist

lavhøy utdanning	Tar ting som de kommer, slapper mer av							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
lav utdanning	3,8%	4,4%	4,9%	10,4%	16,9%	27,3%	32,2%	100,0%
høy utdanning	2,8%	2,1%	9,9%	19,7%	26,1%	23,2%	16,2%	100,0%
Total	3,4%	3,4%	7,1%	14,5%	20,9%	25,5%	25,2%	100,0%

Det er videre signifikant forskjell mellom *videreføre tradisjoner til neste generasjoner* mot *kommunestørrelse* ($p= 0,04$), ved at flere som bor i små kommuner er opptatt av dette enn i store kommuner, se tabell 9.

Tabell 9. Som pensjonist er det viktig for meg å videreføre verdier og tradisjoner til neste generasjoner

liten stor kommune	Videreføre tradisjoner neste generasjoner							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
liten kommune	2,1%	2,1%	7,9%	10,7%	17,1%	32,9%	27,1%	100,0%
stor kommune	3,2%	5,8%	8,4%	14,7%	21,1%	22,6%	24,2%	100,0%
Total	2,7%	4,2%	8,2%	13,0%	19,4%	27,0%	25,5%	100,0%

I øvrige krysstabuleringer mot *kjønn*, *aldersgruppe*, *utdanningsnivå* og *kommunestørrelse* kommer det ikke frem flere signifikante forskjeller.

3.5 OPPSUMMERING HOVEDTEMA I

Med noen nyanser gir svarene på de fire spørsmålene i dette hovedtemaet inntrykk av tilfredse respondenter som har en positiv tilværelse som unge pensjonister. 71 prosent av alle som svarte opplevde overgangen til å bli pensjonist som positiv og 85 prosent er tilfreds med tilværelsen som pensjonist. Bare ni prosent har opplevd ensomhet i forbindelse med overgangen til å bli pensjonist, det samme gjelder opplevelsen av tap eller sorg. Begge disse forholdene kan antas å ha sammenheng med at hele 71 prosent av respondentene bor sammen med noen, og at 66 prosent av disse bor sammen med ektefelle/samboer.

Når det gjelder hva som er en meningsfylt tilværelse som pensjonist har *å nyte friheten til å gjøre som man vil* høyeste verdi, fulgt av *å tilbringe tiden med nærmeste familie og venner*. Laveste verdi har *å gi noe til andre*, som viser signifikante forskjeller ved at flere kvinner enn menn svarer dette. Når det gjelder hva som er et meningsfylt liv som pensjonist er det også signifikante forskjeller knyttet til *egenutvikling/lære nytt* mot utdanning, der flere med høy utdanning er opptatt av dette.

Til slutt indikerer svarene at respondentene har en bevisst holdning til rollen som pensjonist, og at flere i små kommuner er opptatt av å videreføre tradisjoner til neste generasjoner.

Totalt gir svarene på alle spørsmålene i dette hovedtemaet et nokså entydig bilde av fornøyde unge pensjonister, og som setter friheten som pensjonisttilværelsen innebærer høyt. Samtidig er mange opptatt av å utvikle seg videre som pensjonister. En forsiktig oppsummering av svarene er at mange unge pensjonister ser ut til å være opptatt av å nyte, men også av å yte.

4 HOVEDTEMA II: HVA FORBINDER UNGE PENSJONISTER MED DAGENS ELDRE/SENIORSENTRE?

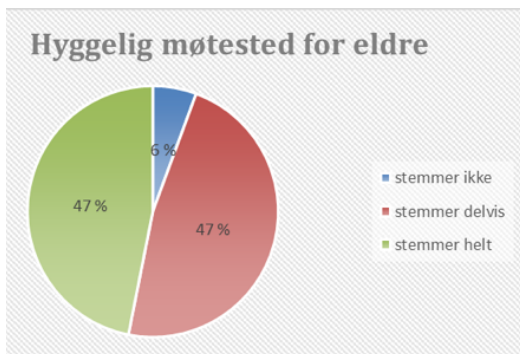
Dette hovedtemaet består av bare ett spørsmål i spørreskjemaet med sine svaralternativer, her går svarskalaen mellom 1-3, der *1 betyr stemmer ikke og 3 betyr stemmer perfekt.*

Hensikten med spørsmålet er å få et bilde av hva respondentene forbinder med dagens eldreentre, fordi de har valgt å melde seg inn i Pensjonistforbundet samtidig som de ikke deltar i noen lokallag. Svarene kan ha interesse i forhold til utvikling og utforming av fremtidige aktivitetssentre. Gjennomsnittsverdiene for alle svarene fremkommer i tabell 10.

Tabell 10. Hva forbinder du med dagens eldre/ seniorsentre?

Hva forbindes med dagens eldreentre?	N	Mean	SD
hyggelig møtested for eldre	320	2,4	0,6
læringsfellesskap	317	2,1	0,6
informasjon og veiledning rettigheter	315	2,2	0,6
kurs og opplæring	315	2,1	0,7
forskjellige hobbyaktiviteter	317	2,2	0,6
mat og måltidfellesskap	317	2,1	0,7
møteplass forebygge ensomhet isolasjon	317	2,4	0,7
møteplass pensjonister alle aldre	319	2,4	0,6
kjenner ikke til det	325	1,9	0,8

Også her fordeler svarene seg med høye gjennomsnittsverdier, med tre «lignende svar» som høyeste verdi; *et hyggelig møtested for eldre mennesker, møteplass for å forebygge ensomhet og isolasjon og møteplass for pensjonister i alle aldre*. Alle disse svarene gir et nokså entydig bilde at respondentene forbinder dagens seniorsentre først og fremst med en sosial møteplass for eldre, og at denne møteplassen har en funksjon for å forebygge ensomhet og isolasjon. Selv om bare 9 % av respondentene tidligere har svart at overgangen til å bli pensjonist innebar ensomhet for dem, viser svarene likevel at respondentene er oppmerksomme på betydningen av sosiale møteplasser. Som representant for ett av disse svarene viser figur 2.4 en nærmere fordeling av svaret *et hyggelig møtested for eldre*.

Figur 2.4. Det er et hyggelig møtested for eldre mennesker

På spørsmålet om hva respondentene forbinder med dagens eldresentre kommer det frem signifikante kjønnsforskjeller mot *en møteplass for å forebygge ensomhet og sosial isolasjon, forskjellige hobbyaktiviteter, mat- og måltidsfellesskap* og møteplass for pensjonister i alle aldre. Alle svarene innebærer at flere kvinner enn menn svarer at dette stemmer helt eller delvis for dem.

4.1 OPPSUMMERING HOVEDTEMA II

Først og fremst viser svarene at respondentene forbinder dagens eldre/seniorsentre med en *sosial møteplass* og *et hyggelig møtested for å forebygge ensomhet og isolasjon*. Også de andre svarene har høye gjennomsnittsverdier, og viser at respondentene forbinder dagens eldre/seniorsentre med *informasjon, lærings- og måltidsfelleskap*. At bare 8 prosent av respondentene deltar litt i Pensjonistforbundets lokallag kan tyde på at profilen i dagens eldresentre ikke tiltrekker seg denne målgruppen. Flere respondenter har kommentert at de føler seg for unge til å delta i eldresentrene, og at de ikke har funnet aktiviteter som fenger der. Svarene representerer en stor utfordring for å gjøre morgendagens aktivitetssentre mer attraktive og tilpasset en ny generasjon eldre.

5 HOVEDTEMA III: TANKER OM MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTER (MAS)

Dette hovedtemaet tar for seg hva respondentene mener om fremtidige aktivitetssentre, og omfatter følgende fem spørsmål fra spørreskjemaet:

1. Hvilke aktiviteter ville være interessante for deg i et fremtidig aktivitetssenter?
2. Hva kan motivere deg til å delta i morgendagens aktivitetssenter?
3. Hva mener du skal til for å gjøre morgendagens aktivitetssentre så attraktive at du ville benytte deg av det?
4. Hvordan ville du foretrekke å få informasjon om hva som skjer i aktivitetssenteret?
5. Hvilke tanker har du om hvordan morgendagens aktivitetssentre bør organiseres?

5.1 HVILKE AKTIVITETER VILLE VÆRE INTERESSANTE FOR DEG I ET FREMTIDIG AKTIVITETSSENTER?

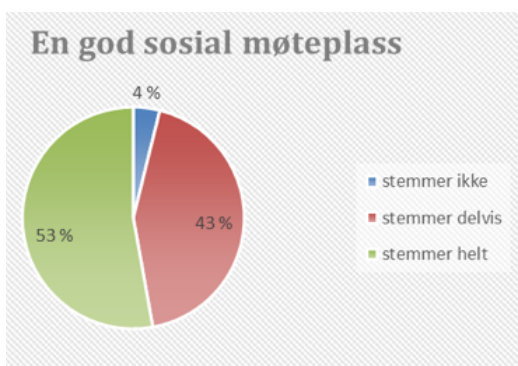
Dette spørsmålet undersøker hvilke aktiviteter respondentene vurderer som interessante i et fremtidig aktivitetssenter, tabell 11 viser gjennomsnittverdiene på *skalaen mellom 1-3*.

Tabell 11. Hvilke aktiviteter ville være interessante for deg i et fremtidig aktivitetssenter?

Hvilke aktiviteter interessante?	N	Mean	SD
kurs lære nye ting	334	2,2	0,7
høre gode foredrag	337	2,4	0,7
mat og måltidfellesskap	333	2,1	0,7
ulike kulturtilbud	333	2,3	0,7
trene med folk på min egen alder	336	2,2	0,7
hjerne-trim spill quiz	337	2,0	0,7
ulike velværetilbud	336	2,1	0,7
sosial møteplass	337	2,5	0,6
delta som frivillig	336	1,8	0,7
ulike hobbyaktiviteter	337	2,1	0,7

I hovedsak fordeler svarene seg på 2- tallet, med høyeste verdi på *en god sosial møteplass*, og laveste verdi på *jeg ønsker å delta som frivillig*, figur 25 viser fordelingen av svarene med høyeste verdi.

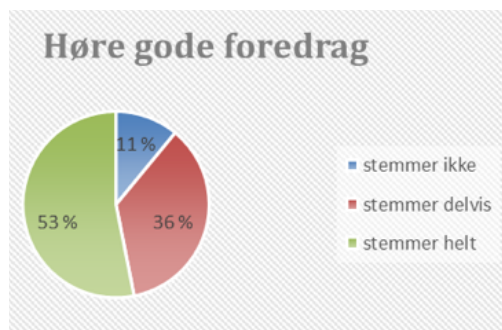
Det kommer frem signifikante forskjeller mellom kjønn i alle svaralternativene, ved at flere kvinner stiller seg positive til svaralternativene. Det er signifikante forskjeller i noen av svarene også mot andre variabler enn kjønn, noen utvalgte svar vil det bli redegjort nærmere for.

Figur 25. En god sosial møteplass

HØRE GODE FOREDRAG

Å høre gode foredrag har også høy verdi som en interessant aktivitet i et fremtidig aktivitetssenter, figur 26 viser nærmere fordeling av svarene her.

Figur 26. Jeg ønsker å høre gode foredrag

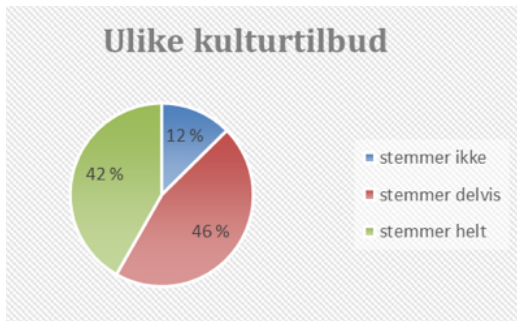
Å høre gode foredrag har videre signifikante forskjeller både i forhold til kjønn og utdanning, der flere kvinner og flere med høy utdanning finner dette interessant ($p < 0,01$), tabell 12 viser svarene mot utdanning.

Tabell 12. Jeg ønsker å høre gode foredrag

lavhøy utdanning	Høre gode foredrag			Total
	stemmer ikke	stemmer delvis	stemmer helt	
lav utdanning	16,9%	41,0%	42,1%	100,0%
høy utdanning	4,2%	27,8%	68,1%	100,0%
Total	11,2%	35,1%	53,7%	100,0%

ULIKE KULTURTLBUD

Også *ulike kulturtilbud* har høy verdi, figur 27 viser at når svarene *stemmer helt* og *delvis* ses under ett utgjør det 88%. Selv om *ulike kulturtilbud* er lite konkret tyder svarene på at kultur vil være en viktig aktivitet inn i fremtidige aktivitetssentre. Samtidig åpner det for at hvert senter bør undersøke nærmere hvilke kulturtilbud som er interessante og ta dette inn som en del av senterets profil.

Figur 27. Ulike kulturtilbud

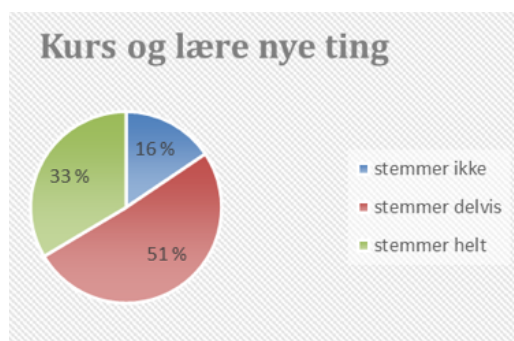
Når det gjelder kulturtilbud kommer det frem signifikante forskjeller knyttet til *kjønn* ($p < 0,01$), *utdanning* ($p = 0,04$) og *kommunestørrelse*. Også her innebærer forskjellene at flere kvinner enn menn og flere med høy utdanning ser *ulike kulturtilbud* som interessant. Forskjellen mot kommunestørrelse innebærer at flere i store kommuner er mer opptatt av ulike kulturtilbud ($p = 0,02$), se tabell 13.

Tabell 13. Ulike kulturtilbud

liten stor kommune	Ulike kulturtilbud			Total
	stemmer ikke	stemmer delvis	stemmer helt	
liten kommune	16,7%	47,8%	35,5%	100,0%
stor kommune	9,5%	44,7%	45,8%	100,0%
Total	12,5%	46,0%	41,5%	100,0%

KURS OG LÆRE NYE TING

I forhold til å gå på kurs og lære nye ting fordeler 51 prosent av svarene seg på *stemmer delvis*, mens det sammen med *stemmer helt* utgjør 85 % av svarene, se figur 28. Det ser dermed ut til at også kursvirksomhet vil være en interessant aktivitet i fremtidige aktivitetssentre, mens innholdet bør utvikles nærmere i hvert aktivitetssenter.

Figur 28. Jeg har lyst å gå på kurs og lære nye ting

Det kommer også frem signifikante forskjeller mellom *gå på kurs og lære nye ting* mot utdanning, ved at flere med høy utdanning er interessert ($p=0,01$). I lys av at utdanningsnivået i befolkningen øker generelt kan dette være verdt å merke seg inn i fremtidige aktivitetssentre, samtidig som det vil være store lokale forskjeller å ta hensyn til.

EN GOD SOSIAL MØTEPLASS

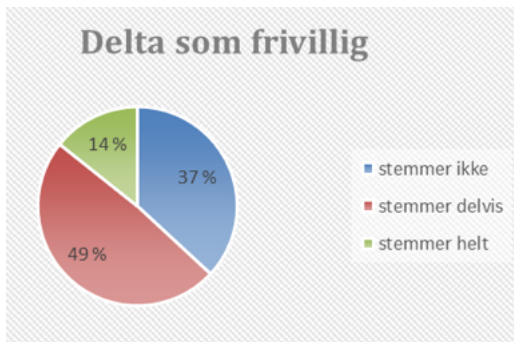
På spørsmålet om hvilke aktiviteter som kan være interessante i et fremtidig aktivitetssenter har *en god sosial møteplass* høyeste gjennomsnittsverdi med 2,5. Dette følger tendensen fra forrige hovedtema, der de tre svarene med høyeste gjennomsnittsverdi alle var knyttet til sosiale møteplasser. Et råd kan derfor være å tilrettelegge for gode sosiale møteplasser også i fremtidige aktivitetssentre. Også her er det signifikante forskjeller mellom kommunistørrelse og *en god sosial møteplass*, ved at flere i store kommuner er opptatt av gode sosiale møteplasser ($p=0,04$), se tabell 14.

Tabell 14. En god sosial møteplass

liten stor kommune	Sosial møteplass			Total
	stemmer ikke	stemmer delvis	stemmer helt	
liten kommune	5,7%	47,5%	46,8%	100,0%
stor kommune	2,6%	40,3%	57,1%	100,0%
Total	3,9%	43,4%	52,7%	100,0%

DELTA SOM FRIVILLIG:

Å delta som frivillig har laveste gjennomsnittsverdi, figur 29 viser nærmere fordeling av svarene her. Selv om bare 14 prosent svarer at de kan tenke seg å delta som frivillig er det verdt å merke seg at 49 % svarer *stemmer delvis*. At nesten halvparten av de som svarte delvis kan tenke seg dette må betraktes som et interessant potensiale for å rekruttere flere som frivillige. Videre analyser viser signifikante forskjeller mellom kjønn og *delta som frivillig* i favør av flere kvinner som er positive ($p=0,01$), For øvrig vil det bli redegjort nærmere for frivillighet i hovedtema IV.

Figur 29. Jeg ønsker å delta som frivillig

De resterende svaralternativene *mat- og måltidsfelleskap, trene med folk på egen alder, hjernetrim, velværetilbud og hobbyaktiviteter* viser ingen signifikante forskjeller.

5.2 HVA KAN MOTIVERE DEG TIL Å DELTA I MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTER (MAS)?

I forhold til svaralternativene viser tabell 15 hva som kan motivere respondentene til å delta i fremtidige aktivitetssentre, *skalaen går her mellom 1-7*.

Tabell 15. Hva kan motivere deg til å delta i morgendagens aktivitetssenter?

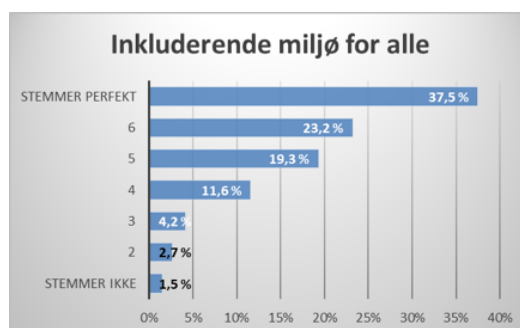
Hva kan motivere til å delta i MAS?	N	Mean	SD
møtested alle generasjoner	334	4,8	1,8
moderne interiør eksteriør	330	4,2	1,8
inkluderende miljø alle	336	5,6	1,4
sentral beliggenhet lokalmiljø	332	6,0	1,2
bidra frivillig arbeid	332	4,3	1,9

Sentral beliggenhet har høyeste gjennomsnittsverdi her, tett fulgt av *et inkluderende miljø for alle*. Laveste verdi har *moderne interiør og eksteriør*, som dermed ser ut til å ha liten betydning for å motivere til deltakelse i fremtidige aktivitetssentre.

Nærmere analyser for *kjønn, alder, utdanning og kommune-størrelse* viser kjønnsforskjeller i alle svarene, unntatt *et møtested for alle generasjoner* og at *senteret får et nytt og moderne uttrykk i interiør og eksteriør*. Kjønnsforskjellen arter seg gjennomgående ved at flere kvinner enn menn ser svarene som motiverende for å delta i fremtidige aktivitetssentre.

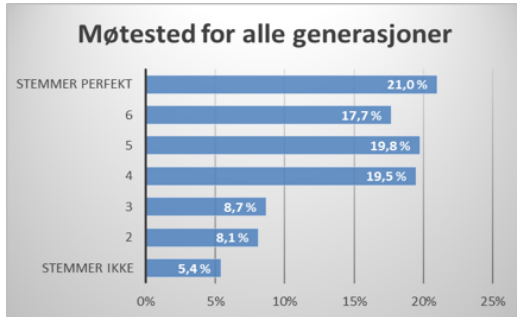
Svaret *et inkluderende miljø for alle* har høy gjennomsnittsverdi og tyder på at dette er et område som bør få stor oppmerksomhet i nye aktivitetssentre, se figur 30. Flere har kommentert svaret sitt i spørreskjemaet, og svarene går entydig ut på at det finnes uheldige klikkdannelser i dagens eldrecentre og som skaper dårlig miljø. *En* av respondentene uttrykker det slik:

«For mange et godt og fritt sted, men ser at det lett blir klikksystem. Ser at mange har glede av å tilhøre der, og ser at mange sliter med å få innpass hos de etablerte».

Figur 30. Senteret må ha et åpent og inkluderende miljø for alle

Svarene viser også at flere ønsker fremtidige aktivitetssentre som et *møtested for alle generasjoner* enn de som ikke ønsker dette, og er et positivt signal for å utvikle fremtidige aktivitetssentre for alle generasjoner, figur 31 viser svarene.

Figur 31. At senteret er et møtested for alle generasjoner

5.3 HVA SKAL TIL FOR Å GJØRE MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTER ATTRAKTIVE FOR UNGE ELDRE?

Det neste spørsmålet går videre for å få et mer nyansert bilde av hva som skal til for å gjøre morgendagens aktivitetssentre attraktive for unge eldre, tabell 16 viser gjennomsnittsverdiene på alle svarene, på *skalaen mellom 1-7*.

Tabell 16. Hva mener du skal til for å gjøre morgendagens aktivitetssentre så attraktive at du ville benytte deg av det?

Hva skal til for å gjøre MAS attraktive?	N	Mean	SD
møtested kjenner mange	331	5,0	1,6
møteplass nye bekjentskaper	336	5,2	1,5
muligheter transport	335	4,7	2,1
mangfold tilbud	333	5,7	1,4
god kvalitet kafetilbud	334	5,2	1,7
tilbudene for alle generasjoner	338	5,1	1,7
delta litteraturgrupper	333	3,9	2,0
ulike kulturtilbud	330	4,9	1,8
delta samtalegrupper	334	4,2	1,9
bruke egen kompetanse/ utvikle	325	3,5	1,9

De to viktigste forholdene som respondentene trekker frem er at *senteret* må ha et *mangfold av tilbud* som kan tilpasses alle brukere/deltakere, etterfulgt av at aktivitetssenteret er en *møteplass for å få nye bekjenskaper* og *god kvalitet i kafetilbudet* med samme verdi. Laveste verdi har å *kunne bidra med egen kompetanse, kunne påvirke, utvikle og drifte senteret*.

Nærmere analyser viser signifikante forskjeller mot kjønn, det gjelder *møteplass for nye bekjenskaper, transport, mangfold i tilbud, litteraturgrupper, kulturtilbud* og *samtalegrupper*. For alle svarene innebærer kjønnsforskjellene at flere kvinner enn menn er mest representert. To forhold viser ingen signifikante forskjeller, det gjelder at aktivitetssenteret skal være et *møtested der de kjenner mange* og *god kvalitet på kafetilbudet*.

At flere ser det som attraktivt at aktivitetssenteret er en møteplass for å få *nye bekjenskaper* enn et møtested der de kjenner mange er interessant. Dette forsterker tidligere funn knyttet til pensjonistrollen, der 79 % oppga at de *har en åpen og nysgjerrig innstilling til livet*. At dette også omfatter interessen for å få nye bekjenskaper fremstår derfor naturlig.

Svarene har signifikante forskjeller i *mangfold i tilbud* ($p=0,02$) og *tilbud til alle generasjoner* ($p=0,02$) mot utdanning, begge ved at flere med lav utdanning svarer dette. Tabell 17 viser svarene for at et fremtidig aktivitetssenter må ha et mangfold av tilbud.

Tabell 17. Senteret må ha et mangfold av tilbud som kan tilpasses brukerne

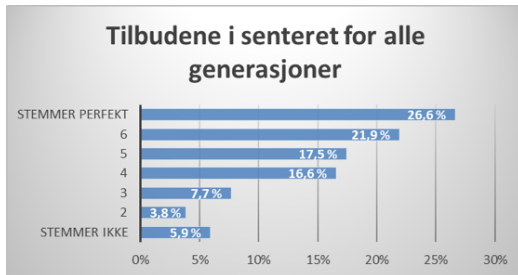
lavhøy utdanning	Mangfold i tilbud							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
lav utdanning	2,3%	1,7%	3,4%	9,1%	16,0%	21,1%	46,3%	100,0%
høy utdanning	1,4%	3,5%	2,8%	16,2%	19,7%	31,0%	25,4%	100,0%
Total	1,9%	2,5%	3,2%	12,3%	17,7%	25,6%	36,9%	100,0%

Det er også signifikante forskjeller mellom *bruke egen kompetanse* mot utdanning, ved at flere med høy utdanning stiller seg positive ($p < 0,01$), men i og med at dette svaret har laveste gjennomsnittverdi fremstår det likevel ikke som særlig attraktivt for respondentene. I tillegg kan det antas å være store lokale og kulturelle forskjeller her som gjør det aktuelt for hvert aktivitetssenter å utforske dette nærmere.

Respondentene ser *litteratur- eller samtalegrupper* som lite attraktive aktiviteter i et fremtidig aktivitetssenter.

Også her tyder svarene på at fremtidige sentre bør være for alle generasjoner, dette svaret har høy gjennomsnittsverdi og

forsterker tidligere funn om fremtidige aktivitetssentre bør være et møtested for alle generasjoner og ha et inkluderende miljø for alle. Figur 32 viser fordelingen av svarene knyttet til tilbudene i aktivitetssenteret.

Figur 32. At tilbudene i senteret er for alle generasjoner

5.4 HVORDAN VILLE DU FORETREKKE Å FÅ INFORMASJON OM HVA SOM SKJER I AKTIVITETSSENTERET?

Svarene på dette spørsmålet vises i tabell 18, her kommer det frem at den mest foretrukne måten som respondentene ønsker å få informasjon på er via elektroniske medier som SMS, epost eller internettside. Samtidig er det ønske fra flere om fortsatt å få informasjon gjennom brosjyre i posten eller avisoppslag, mens oppslag i nærmiljøet er det minst interessante. Uten nærmere analyser ser det derfor ut til at både elektroniske og mer vanlige informasjonskanaler bør benyttes også i fremtiden, med en hovedvekt på bruk av digitale kommunikasjonsmedier. Det er også grunn til å tro at behovet for informasjon gjennom digitale medier vil øke i fremtiden fordi IKT-kompetansen i befolkningen er økende. Skalaen går mellom 1-7.

Tabell 18. Hvordan ville du foretrekke å få informasjon om hva som skjer i aktivitetssenteret?

Informasjon MAS:	N	Mean	SD
epost sms	328	5,2	2,2
internett hjemmeside	328	4,7	2,3
brosjyre katalog i posten	334	4,6	2,2
annonser avis	330	4,0	2,2
oppslag nærmiljøet	326	3,5	2,1

5.5 HVILKE TANKER HAR DU OM HVORDAN MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTRE BØR ORGANISERES?

Dette spørsmålet ble stilt for å få innsikt i respondentenes synspunkter knyttet til selve organiseringen av fremtidige aktivitetssentre, og som vil være viktig å ta hensyn til i videre utvikling og utforming av fremtidens aktivitetssentre, se tabell 19. Skalaen går mellom 1-7.

Tabell 19. Organisering knyttet til morgendagens aktivitetssenter

Organisering MAS:	N	Mean	SD
samlet ett sted/ hus	335	5,4	1,7
ansatt leder	334	5,7	1,6
brukerstyrt senter	331	5,5	1,4
samarbeid kommuner private frivillighet	335	5,9	1,3
bygges på frivillighet	333	4,4	1,8
noe lønnet personell	325	5,5	1,7

Ifølge tabell 19 er de to viktigste forholdene at *kommune, private og frivillige har et godt samarbeid om aktivitetssenteret*, og at *aktivitetssenteret har en ansatt leder*. At majoriteten av respondentene vektlegger et godt samarbeid mellom kommune, private og frivillige organisasjoner kan tas som et uttrykk for at aktivitetssenteret da vil utvikles som et mer helhetlig og bærekraftig tilbud i kommunene, ved at hver av partene bidrar på en seriøs og koordinerende måte. På den måten kan det også tenkes at profilen og tilbudene i aktivitetssentrene kan fremstå som mer nyskapende og med høy kvalitet.

At flere respondenter har kommentert at det er viktig med en ansatt leder i aktivitetssenteret kan ses i sammenheng med at flere har kommentert at det forekommer uheldige klikkdannelser i dagens eldresentre, og peker på at Pensjonistforbundet bør bidra til å fjerne disse.

At *aktivitetssenteret skal bygges på frivillighet* har laveste verdi på spørsmålet om organisering kan være en indikasjon på myten om «uforutsigbarhet» i frivillig sektor. Sett i sammenheng med at respondentene har oppgitt *et godt samarbeid mellom kommune, private og frivillige* som den viktigste faktoren ved organisering av sentrene gir dette et tydelig signal om betydningen av god organisering, og deretter å ha en ansatt leder. I et slikt lys blir det forståelig at respondentene mener at sentrene ikke bør bygges på frivillighet.

Når det gjelder svarene knyttet til organisering ble tre av dem analysert mot kommunestørrelse, det gjelder *aktivitetssenteret er samlet ett sted/hus, har en ansatt leder og er bygget på frivillighet*. Ingen av disse viste signifikante forskjeller.

5.6 OPPSUMMERING HOVEDTEMA III

Dette hovedtemaet ønsker kunnskap om respondentens tanker knyttet til utvikling og utforming av fremtidige aktivitetssentre. Det omfatter hvilke aktiviteter de vurderer som interessante, hva som kan motivere dem til deltakelse i aktivitetssentre, hva som skal til for å gjøre sentrene attraktive og spørsmål om informasjon og organisering i sentrene.

Noe overraskende viser svarene at respondentene trekker frem *sosial møteplass* som den viktigste aktiviteten også i fremtidens aktivitetssentre, og deretter ulike tilbud som *foredrag, kultur, trening og kurs/lære nytt* som interessante aktiviteter. Med *sosial møteplass* som den viktigste aktiviteten følger dette opp respondentenes svar på hva de forbinder med dagens eldre/seniorsentre. De øvrige svarene viser et klart behov for fortsatt læring og utvikling i fremtidige aktivitetssentre.

Når det gjelder hva som kan motivere respondentene til å delta i fremtidige aktivitetssentre er først og fremst en *sentral beliggenhet*, men deretter at det vil være en *god sosial møteplass for alle generasjoner*, med et *inkluderende miljø for alle*.

For å bli attraktive aktivitetssentre mener respondentene at de må ha et *mangfold av tilbud* og som kan tilpasses alle, og at tilbudene må være for alle generasjoner. I spørreskjemaet har flere respondenter kommentert at det er viktig at tilbudene er for alle og ikke bare for eldre, og at det er aktivitetstilbud også på ettermiddag og kveldstid.

Når det gjelder på hvordan respondentene ønsker å få informasjon om tilbudene i aktivitetssenteret svarer de fleste at de ønsker dette gjennom *elektroniske kommunikasjonskanaler*, men mange ønsker også informasjon gjennom mer tradisjonelle informasjonskanaler. Om selve organiseringen av fremtidige aktivitetssentrene er de to viktigste forholdene et *godt samarbeid mellom kommune, private og frivillige* og at senteret har en *ansatt leder*.

6 HOVEDTEMA IV: FRIVILLIGHET

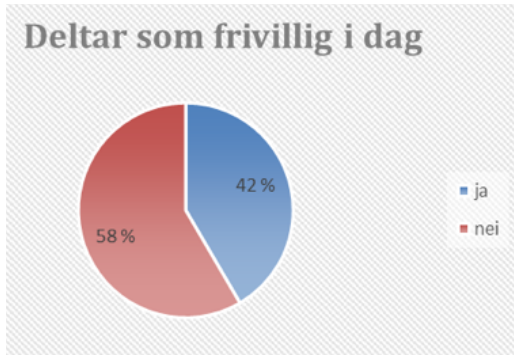
I spørreskjemaet er ikke frivillighetsbegrepet definert, men måten spørsmålene er stilt på legger til grunn en forståelse av frivillighet som noe som går utover familie- og vennetjenester.

Dette hovedtemaet dekker følgende spørsmål i spørreskjemaet:

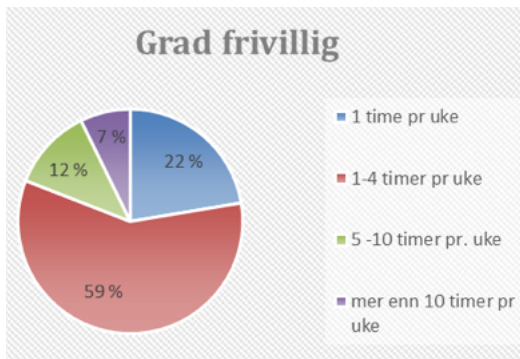
1. Deltar du i noe frivillig arbeid i dag?
2. Hvis ja - hvor mye frivillig arbeid deltar du i?
3. Hvis du er frivillig - hva slags type frivillig arbeid deltar du i?
4. Hva er motivasjonen din for å delta i frivillig arbeid?
5. Hvis du ikke deltar i dag, hva kan motivere deg til å bidra med frivillig arbeid i fremtiden?

6.1 DELTAKELSE OG GRAD FRIVILLIGHET

Svarene på spørsmål 1 og 2 vises i figur 33 og 34, der det fremkommer at 42 % deltar i frivillig arbeid i dag, hvorav 59 % bruker mellom 1-4 timer pr uke på dette.

Figur 33. Deltar i frivillig arbeid i dag

Figur 34. Hvor mye/grad frivillig arbeid i dag

6.2 TYPE FRIVILLIGHET

Når det gjelder *hva slags type frivillig arbeid* respondentene deltar i gir tabell 20 et bilde av svarene. Svarene viser at de fleste som bidrar med frivillighet gjør dette *innen frivillige organisasjoner*, og færrest knyttet til *besøktjeneste i fengsel*, *hjelp innvandrere* og *politikk*. Skalaen går mellom 1-3.

Tabell 20. Hva slags type frivillig arbeid deltar du i?

Type frivillig arbeid:	N	Mean	SD
innen kultur	161	1,6	0,8
idrett	159	1,4	0,7
politikk	156	1,3	0,6
styreverv	161	1,9	0,9
innen frivillig organisasjon	169	2,2	0,9
besøksjeneste eldre	163	1,4	0,7
besøksjeneste syke	157	1,3	0,6
hjelper barn unge	162	1,3	0,6
besøksjeneste fengsel	159	1,0	0,3
hjelper innvandrere migranter	164	1,3	0,6
administrativt arbeid	161	1,4	0,7
eldre-seniorsenter	160	1,4	0,6
kirkelig virksomhet	163	1,3	0,7

Nærmere analyser knyttet til type frivillig arbeid mot *kjønn*, *aldersgrupper*, *utdanning* og *kommunestørrelse* viser signifikante forskjeller i flere av svaralternativene.

Mot utdanning kommer det frem forskjeller på flere områder, det gjelder *innen kultur* ($p < 0,01$), *frivillig organisasjon* ($p = 0,02$) se tabell 21, *hjelp innvandrere/migranter* ($p = 0,01$) se tabell 22 og *administrativt arbeid* ($p = 0,03$). For alle innebærer forskjellen at flere med høy utdanning er representert, men med lav deltakelse på de to sistnevnte.

Tabell 21. Innen frivillig organisasjon

	Innen frivillig organisasjon			Total
	stemmer ikke	stemmer delvis	stemmer helt	
lavhøy utdanning				
lav utdanning	38,3%	18,1%	43,6%	100,0%
høy utdanning	18,6%	24,3%	57,1%	100,0%
Total	29,9%	20,7%	49,4%	100,0%

Tabell 22. Hjelper innvandrere/migranter

	Hjelper innvandrere migranter			Total
	stemmer ikke	stemmer delvis	stemmer helt	
lavhøy utdanning				
lav utdanning	88,6%	6,8%	4,5%	100,0%
høy utdanning	69,0%	21,1%	9,9%	100,0%
Total	79,9%	13,2%	6,9%	100,0%

Videre er det signifikant forskjell mot kommunestørrelse og *politikk*, ved at generelt få, men flere i små kommuner er frivillige innen politikk ($p = 0,01$).

Det ses også signifikante kjønnsforskjeller i *eldre/seniorsentre* mot kjønn, ved at færre menn enn kvinner deltar ($p < 0,01$), og mot *kirkelig virksomhet* som har en overvekt av kvinner ($p < 0,01$).

Øvre kategorier som *idrett, styreverv, besøkstjeneste eldre og syke, hjelper barn og unge og besøkstjeneste i fengsel* viser ingen signifikante forskjeller.

6.3 HVA ER MOTIVASJONEN DIN FOR Å DELTA I FRIVILLIG ARBEID I DAG?

Respondentene ble videre bedt om å svare på hva som er motivasjonen for å delta i frivillig arbeid, tabell 23 fremstiller svarene for de som er aktive i dag, *skalaen her er mellom 1-7*.

Tabell 23. Hva er motivasjon din for å delta i frivillig arbeid?

Motivasjon for frivillig arbeid	N	Mean	SD
plikt å bidra	232	4,0	2,0
bygge robuste lokalsamfunn	228	4,0	1,9
holde meg aktiv	234	5,1	1,8
gi noe til andre	234	5,0	1,8
gir meg selv noe	232	5,2	1,8
rett og slett hyggelig	231	5,4	1,7
treffe nye mennesker motvirke ensomhet	231	4,5	2,0
stolhet mestrings frivillig	228	4,2	2,0
frivillig oppleves meningsfylt	231	5,2	1,9

Ikke overraskende er svarene med høyeste verdier *at det rett og slett er hyggelig*, at det oppleves *meningsfylt* og at det *gir meg selv noe tilbake*. Ingen av disse tre faktorene viser signifikante forskjeller analysert mot *kjønn, alder, utdanning og kommunestørrelse*. Figur 35 viser nærmere fordeling av svaret med høyeste gjennomsnittsverdi.

Figur 35. Rett og slett hyggelig

Også å holde meg aktiv, gi noe til andre, treffe nye mennesker og forebygge ensomhet har høye verdier og ser ut til å være motivasjon for mange. Figur 36 fremstiller fordelingen av svarene knyttet til å gi noe til andre, og viser at dette er motivasjon for mange i tillegg til at det er hyggelig. Plikt til å bidra og bygge robuste lokalsamfunn ser ikke ut til å være særlig motiverende for dem som er frivillige i dag.

Figur 36. Gi noe til andre

Nærmere analyser får frem to signifikante forskjeller når det gjelder svaret å treffe nye mennesker og forebygge egen ensomhet. Den ene er mot utdanning ved at flere med lav utdanning er representert ($p = 0,01$) se tabell 24, mens den andre er mot kommunistørrelse ved at flere i store kommuner ser dette som motivasjon for frivillig arbeid ($p < 0,01$), se tabell 25.

Tabell 24. Treffe nye mennesker og forebygge ensomhet

lavhøy utdanning	Treffe nye mennesker forebygge ensomhet						stemmer perfekt	Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6		
lav utdanning	10,6%	5,3%	7,6%	9,1%	20,5%	24,2%	22,7%	100,0%
høy utdanning	15,2%	8,7%	9,8%	19,6%	15,2%	20,7%	10,9%	100,0%
Total	12,5%	6,7%	8,5%	13,4%	18,3%	22,8%	17,9%	100,0%

Tabell 25. Treffe nye mennesker og forebygge ensomhet

liten stor kommune	Treffe nye mennesker forebygge ensomhet							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
liten kommune	22,7%	4,1%	7,2%	18,6%	18,6%	14,4%	14,4%	100,0%
stor kommune	6,9%	9,2%	9,2%	10,0%	16,9%	27,7%	20,0%	100,0%
Total	13,7%	7,0%	8,4%	13,7%	17,6%	22,0%	17,6%	100,0%

Svarene *holde meg aktiv, gi noe til andre, plikt til å bidra og bygge robuste lokalsamfunn* viser ingen signifikante forskjeller.

Sett under ett gir svarene på dette spørsmålet først og fremst et inntrykk av at det er personlige grunner som hygge og mening for den enkelte som er motivasjonen for frivillig arbeid, men også å gi noe til andre har betydning for mange. *Pliktfølelse, stolthet over å være frivillig eller å bygge robuste lokalsamfunn* fremstår som mindre betydningsfulle.

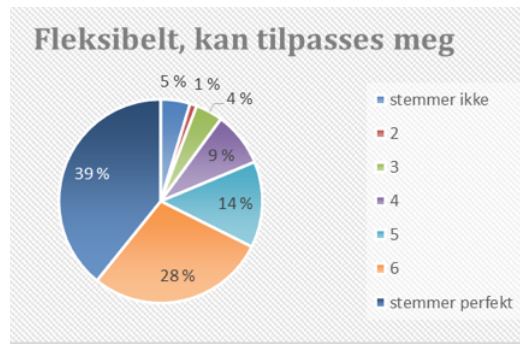
6.4 HVIS DU IKKE DELTAR SOM FRIVILLIG I DAG, HVA KAN MOTIVERE DEG TIL Å BIDRA I FRIVILLIG ARBEID I FREMTIDEN?

Rettet mot respondentene som ikke deltar i frivillig arbeid i dag ble det stilt spørsmål om hva som kan motivere dem til dette i fremtiden, tabell 26 viser fordelingen av svarene på skalaen mellom 1-7.

Tabell 26. Hvis du ikke deltar i dag, hva kan motivere deg til frivillig arbeid i fremtiden?

Hva kan motivere til frivillighet i fremtiden	N	Mean	SD
frivillighet oppleves uforpliktene	284	5,4	1,9
fleksibelt kan tilpasses meg	278	5,7	1,6
min livssituasjon endres	279	4,3	2,0
godt tilrettelagt og org	280	5,4	1,6
gis kurs og opplæring	283	4,8	1,9
kunne drive organisasjonsarbeid	280	3,4	1,8
gi noe personlig	283	4,7	1,8

Her kommer det frem at de viktigste faktorene for å motivere til frivillig arbeid i fremtiden er at frivillig arbeid *er fleksibelt og kan tilpasses meg, at det er uforpliktende og godt tilrettelagt og organisert*, figur 37 viser frekvensfordelingen av svaret med høyeste verdi.

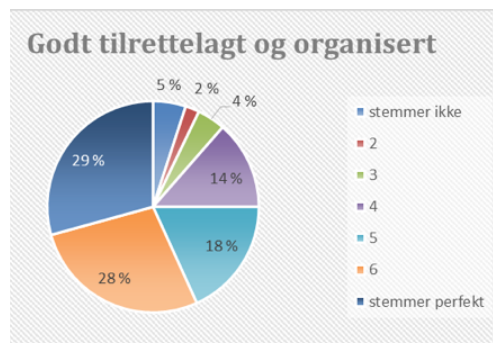
Figur 37. Frivillig arbeid er fleksibelt og kan tilpasses mine premisser

Nærmere analyser viser signifikante forskjeller i *frivillighet må oppleves uforpliktende* mot utdanning, ved at flere med lav utdanning svarer dette ($p=0,01$), se tabell 27.

Tabell 27. Frivillighet må oppleves uforpliktende

lavhøy utdanning	Frivillighet må oppleves uforpliktende							Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6	stemmer perfekt	
lav utdanning	7,6%	3,2%	2,5%	5,7%	12,7%	21,0%	47,1%	100,0%
høy utdanning	9,5%	4,3%	5,2%	9,5%	24,1%	25,9%	21,6%	100,0%
Total	8,4%	3,7%	3,7%	7,3%	17,6%	23,1%	36,3%	100,0%

En annen faktor som ser ut til å ha stor betydning er at frivillig arbeid er *godt tilrettelagt og organisert*, se figur 38. Dette bekrefter tidligere funn knyttet til organisering av fremtidige aktivitetssentre, der respondentene svarte at det viktigste er et *godt samarbeid mellom kommune, private og frivillige organisasjoner* for å motivere dem til innsats.

Figur 38. Frivillig arbeid er godt tilrettelagt og organisert

At frivillig arbeid må være godt tilrettelagt og organisert har signifikante forskjeller mot kommunestørrelse, der tabell 28 viser at dette har større betydning som motivasjonsfaktor i store kommuner enn i små for å ville bli frivillig i fremtiden ($p < 0,01$).

Tabell 28. Frivillig arbeid må være godt tilrettelagt og organisert

liten stor kommune	Godt tilrettelagt og organisert						stemmer perfekt	Total
	stemmer ikke	2	3	4	5	6		
liten kommune	7,1%	3,5%	4,4%	18,6%	25,7%	22,1%	18,6%	100,0%
stor kommune	3,7%	1,2%	4,3%	10,4%	13,5%	31,9%	35,0%	100,0%
Total	5,1%	2,2%	4,3%	13,8%	18,5%	27,9%	28,3%	100,0%

6.5 OPPSUMMERING HOVEDTEMA IV

I denne undersøkelsen viser svarene om frivillighet at 42 % av respondentene deltar i frivillig arbeid i dag, hvorav 59 % bruker mellom 1-4 timer pr. uke på frivillighet. Videre viser svarene at av de som er frivillige i dag bidrar majoriteten av respondentene med dette innen *frivillige organisasjoner*, og at den største motivasjonsfaktoren for å være frivillig er at det oppleves som *hyggelig, gir mening og gir noe tilbake*. Men også å gi noe til andre motiverer mange til frivillig arbeid.

På spørsmål om hva som kan motivere de som ikke er frivillige i dag til å bli det i fremtiden er den viktigste faktoren at *frivillighet kan tilpasses den enkelte, deretter at frivillighet oppleves uforpliktende* og er *godt tilrettelagt og organisert*. Det siste er i samsvar med respondentenes tidligere svar knyttet til organiseringen av fremtidige aktivitetssentre, der et *godt samarbeid mellom kommuner, private og frivillige* ville være det viktigste for dem.

7 HOVEDTEMA V: HVA ER DU OPPTATT AV Å BRUKE TIDEN PÅ FREMOVER?

Dette spørsmålet ble stilt for å få et bilde av hva respondentene er opptatt av å bruke tiden på fremover. Svarene kan bidra til utvikling og utforming av fremtidige aktivitetssentre slik at de kan fremstå som attraktive for unge pensjonister i fremtiden, flere av svaralternativer berøres også i hovedtema I og III. Tabell 29 fremstiller gjennomsnittsverdiene i svarene, *skalaen går mellom 1-3*.

Tabell 29. Hva er du opptatt av å bruke tiden på fremover?

Hva bruke tiden på fremover?	N	Mean	SD
kulturopplevelser	341	2,2	0,6
tidligere hobbyer og aktiviteter	333	2,5	0,6
utvikle meg lære nytt	336	2,0	0,7
venner viktig	343	2,5	0,6
nærmeste familie viktig	345	2,7	0,5
hjelp familie omsorgsoppgaver	341	2,5	0,6
nyter friheten styre dagene mine selv	346	2,4	0,6
bidra med frivillighet for pensjonister	341	1,4	0,6
organisasjonsarbeid ikke for pensjonister	332	1,5	0,7
trening og fysisk aktivitet	327	2,3	0,6
reiser og nye opplevelser	333	2,4	0,6
arbeid med barn og unge	334	1,5	0,6
flerkulturelt arbeid	332	1,3	0,5

Ikke overraskende er det familie og nære relasjoner som har høyest prioritet i forhold til hva respondentene ønsker å bruke tiden på fremover, som svarene *være sammen med nærmeste familie, hjelpe nærmeste familie med omsorgsoppgaver og bruke tid sammen med venner* viser. Dette er sammenfallende funn med respondentenes svar knyttet til et meningsfylt liv som pensjonister, se tabell 5. Samtidig er det variasjon i svarene, noe som kommer til uttrykk fra en av respondentene på følgende måte:

«Aktive pensjonister er ikke det samme som å ta seg av familie eller være tilknyttet et senter. Jeg er aktiv med mine hobbyer, medlemskap og egne ting».

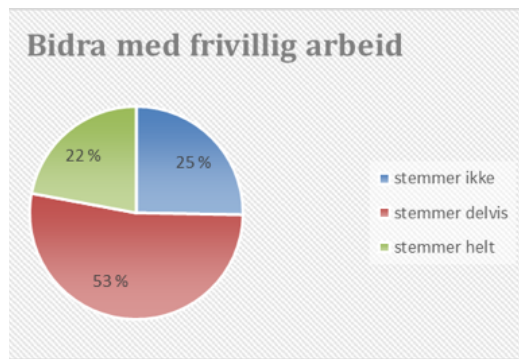
Det er likevel grunn til å tro at særlig familie, men også venner, vil ha høy prioritet i fremtiden for nye generasjoner pensjonister, og ikke lar seg «utkonkurrere». Med tanke på fremtidige aktivitetssentre kan det derfor være nyttig å se nærmere på de andre svarene. Svarene som følger tettest på er *hobbyer/aktiviteter, nyte friheten til å styre dagene selv, reiser og nye opplevelser, trening/fysisk aktivitet, kulturopplevelser og frivillighet*, disse svarene er neppe overraskende ut fra forestillingen om dagens aktive seniorer.

Det er ikke overraskende at det kommer frem signifikante forskjeller mellom *trening/fysisk aktivitet* mot utdanning, ved at flere med høy utdanning er interessert i dette ($p = 0,01$), eller *kulturopplevelser* mot utdanning, hvor også flere med høy utdanning er representert ($p < 0,01$), og flere kvinner enn menn ($p < 0,01$). Det vises også signifikant kjønnsforskjell mellom *flerkulturelt arbeid* ved at flere kvinner enn menn kan tenke seg å bruke tid på dette ($p = 0,02$).

Videre viser svarene at tilsammen 75 prosent av respondentene helt eller delvis er opptatt av å *utvikle seg og lære nytt*, se figur 39, og 75 prosent kan helt eller delvis tenke seg å *bidra med frivillig arbeid*, figur 40.

Figur 39. Jeg ønsker å utvikle meg og lære nytt

Figur 40. Jeg ønsker å bidra med frivillig arbeid

Når 75 prosent av respondentene *helt* eller *delvis* har ønske om å utvikle seg og lære nytt som pensjonister er dette et sterkt signal om at fremtidige aktivitetssentre bør ha en tydelig profil på læring og utvikling for tiltrekke seg nye generasjoner pensjonister. På dette området er det signifikante forskjeller mellom *utvikle meg og lære nytt* mot kommunestørrelse, ved at flere i store kommuner ønsker dette ($p=0,04$), tabell 30 gir et nærmere bilde av svarene.

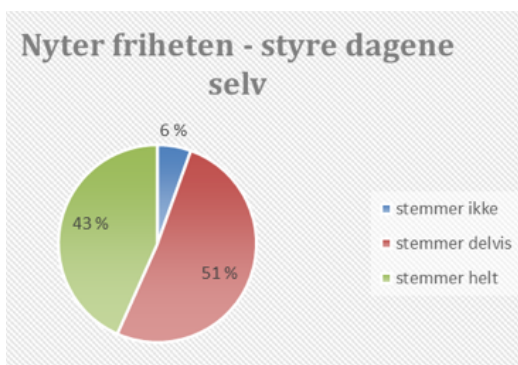
Tabell 30. Jeg ønsker å utvikle meg og lære nytt

liten stor kommune	Utvikle meg og lære nytt			Total
	stemmer ikke	stemmer delvis	stemmer helt	
liten kommune	30,4%	52,2%	17,4%	100,0%
stor kommune	21,2%	54,9%	23,8%	100,0%
Total	25,1%	53,8%	21,1%	100,0%

Det kommer ikke frem signifikante forskjeller mellom frivillig arbeid mot kjønn, aldersgruppe, utdanning eller kommunestørrelse. Likevel er det en høyere prosent som svarer at de kan tenke seg å bidra med frivillig arbeid i fremtiden enn prosenten som er frivillige i dag. Da er det viktig å huske at respondentene tidligere har svart at frivillighet må være *fleksibelt, uforpliktende og godt organisert/tilrettelagt* for å motivere til innsats.

At hele 94 prosent av respondentene oppgir at de helt eller delvis *nyter friheten til å styre dagene selv* vil åpenbart være en utfordring som fremtidige aktivitetssentre bør å ta hensyn til, se figur 41. *En* respondent uttrykker seg slik:

«Jeg nyter pensjonisttilværelsen, endelig er tiden, min alene, herlig!»

Figur 41. Jeg nyter friheten som pensjonist og lar ikke andre styre dagene mine

Øvrige funn viser at *flerkulturelt arbeid, arbeid med barn og unge* og *organisasjonsarbeid* har liten interesse hos respondentene.

7.1 OPPSUMMERING HOVEDTEMA V

På spørsmål om hva respondentene er opptatt av å bruke tiden på fremover svarer de fleste at *nærmeste familie, hjelpe familie med omsorgsoppgaver* og *venner* er det viktigste for dem, mens ulike aktiviteter følger etter disse svarene.

I forhold til fremtidige aktivitetssentre ser det ut til at særlig to forhold blir viktige å ta hensyn til, det ene er at 75 % av respondentene helt eller delvis ønsker å *utvikle seg og lære nytt* som pensjonister, og at hele 94 % av respondentene helt eller delvis *nyter å styre dagene sine selv*. Dette kan ha noe å si både for utvikling av innhold og organisering av fremtidige sentre.

8 DISKUSJON AV RESULTATER

Dette prosjektet må sees i sammenheng med den forventede eldre-bølgen, som ifølge St. meld. nr. 25 (2005-2006, s.49) vil ha størst økning fra 2020, og vil nå sin topp rundt 2050. Ifølge Statistisk Sentralbyrås (SSB) befolkningsframskriving vil folketallet i Norge stige jevnt til 5,4 millioner i 2030 og til 5,8 millioner i 2050. Antall personer over 67 år vil mer enn fordobles fra 2000 til 2050 (St. meld.nr. 25, s. 49).

Samtidig har dagens eldre andre muligheter til å leve et meningsfullt liv som pensjonister enn tidligere generasjoner eldre på grunn av bedre helse, utdanning og økonomi. Likevel vil fremtiden by på store utfordringer både for velferdsstaten og familien for å ivareta det økende antallet eldre og nye krav.

Fremtidige aktivitetssentre er en hjertesak for Pensjonistforbundet, samtidig som de erkjenner at dagens unge eldre ikke benytter nåværende eldre/seniorsentre. Pensjonistforbundet legger til grunn at økt deltakelse vil gi mer glede, livskraft og bedre helse for unge pensjonister, og legger opp til at fremtidens aktivitetssentre understøtter eldre som en samfunnsmessig ressurs, og med frivillighet som et potensiale for livsglede og bedre livskvalitet. For å få kunnskap om hvordan dagens unge pensjonister har det, hva de tenker om fremtidige aktivitetssentre og hva de er opptatt av er oppdraget i dette prosjektet å gjennomføre to undersøkelser. Resultatene fra spørreundersøkelsen er presentert i denne rapporten, og skal følges opp videre i en ny undersøkelse med innsamling av kvalitative data. Svarene fra begge undersøkelsene tenkes som et grunnlag for å kunne si noe nærmere om hvordan morgendagens aktivitetssentre kan utvikles og utformes i fremtiden. Innledningsvis har prosjektet derfor stilt seg åpen til hva et aktivitetssenter skal være og har av den grunn ikke beskrevet eller definert dette nærmere i prosjektplanen.

Samtidig reiser svarene fra spørreundersøkelsen noen kritiske spørsmål som vil bli diskutert i denne delen av rapporten.

HVORDAN RESPONDENTENE HAR DET SOM UNGE PENSJONISTER

Flere peker på *overganger* som kritiske faser i livet, men også at det gir nye muligheter til å redefinere mening og i livet (Daatland 2011, Hvalvik 2012, og Meleis 2010). Svarene i denne undersøkelsen viser at til sammen 71 prosent av respondentene opplevde overgangen til å bli pensjonist som positiv, og at 85 prosent oppgir å være tilfreds med pensjonisttilværelsen. Dette kan tyde på at majoriteten av respondentene har taklet overgangen til å bli pensjonister på en god måte.

Når det gjelder hva respondentene oppgir som en meningsfylt tilværelse er svaret først og fremst *friheten til å gjøre hva de vil*, etterfulgt av å være sammen med og hjelpe familie og venner. Videre ønsker mange å *utvikle seg og lære nytt* som pensjonister, og stiller seg åpne og nysgjerrige til livet. Det kommer også frem at respondentene har en bevisst holdning til *rollen* som pensjonist og hvordan de bruker tiden. Totalt gir alle svarene her et bilde av tilfredse unge pensjonister, med noen variasjoner i svarene. At bare 9 prosent av respondentene oppgir ensomhet, tap eller sorg i forbindelse med *overgangen* til å bli pensjonist kan ha sammenheng at de fleste av respondentene bor sammen med noen. Men ensomhet kan defineres på mange måter, og i lys av definisjonen å *oppleve et savn av ønsket kontakt med andre* (Thorsen og Clausen, 2009) er opplevelsen av ensomhet ikke nødvendigvis knyttet til hva slags husstand man lever i. Funn i denne undersøkelsen viser at av hele utvalget utgjør de som bor alene 88 personer, hvorav 13 oppgir ensomhet i forbindelse med overgangen til å bli pensjonist. Tilsvarende tall for det resterende utvalget på 218 personer er 12 personer. Selv om disse funnene viser at forekomsten av opplevd ensomhet er høyest hos de som bor alene viser det også at ensomhet forekommer hos de som bor sammen med noen. Når det gjelder ensomhet analysert mot kommunestørrelse viser ikke svarene i denne spørreundersøkelsen signifikante forskjeller. Dette er i tråd med funn fra Thorsen og Clausen (2009), som fant at forekomsten av ensomhet er omtrent like stor i små og store kommuner, det er forhold som kjønn, subjektive helse, samboerskap og yrkesliv som har størst betydning for om en person opplever ensomhet eller ikke. Thorsen og Clausen (2009) hevder videre

at forestillingen om ensomhet hos eldre mer utbredt enn selve forekomsten, og viser til at 22 prosent av spurte mellom 60 og 69 år oppga at de hadde vært plaget av ensomhet *av og til* i løpet av de siste 14 dagene, hvorav flere kvinner enn menn (SSB, 2009). Når det gjelder ensomhet analysert mot alder er funnene i denne undersøkelsen at forekomsten er dobbelt så høy i den yngste aldersgruppen, noe som er i motsetning til andre funn som viser at opplevd ensomhet øker med økende alder og at vel tre av ti personer over 80 år opplever ensomhet (Thorsen og Clausen, 2009). Det er mange forhold som spiller inn på opplevd ensomhet, og ensomhet forekommer også hos yngre, særlig i alderen 18-29 år. En mulig forklaring på at ensomhet forekommer mest hos de yngste respondentene i denne undersøkelsen kan være at det er relativt kort tid fra de forlot yrkeslivet i forhold til den eldste aldersgruppen, og at de på nåværende tidspunkt derfor kan kjenne større ensomhet på grunn av tap av sosialt nettverk. Å forebygge ensomhet hos eldre vil uansett være et viktig anliggende for fremtidige aktivitetssentre.

HVA RESPONDENTENE FORBINDER MED DAGENS ELDRE/SENIORSENTRER

Utvalget i denne undersøkelsen er «direkte medlemmer» i Pensjonistforbundet, noe som innebærer at de er betalende medlemmer i Pensjonistforbundet, men i liten grad deltar lokale eldre/seniorsentre. Svarene viste at respondentene først og fremst forbinder dagens eldresentre med et hyggelig møtested for eldre, men også med et sted som gir muligheter for ulike kurs, informasjon og hobbyaktiviteter. Men i og med at respondentene i svært liten grad deltar i Pensjonistforbundets lokallag eller eldresentre, til tross for at de er betalende medlemmer, kan tyde på at respondentene rett og slett ikke identifiserer seg med disse tilbudene og sentrene slik de fremstår i dag, men også fordi mange fremdeles anser seg som «unge». Ifølge Daatland (2011, s. 95) går det et skille mellom de som er gamle i dag og *det postmoderne*. Postmodernismen oppstod som en reaksjon og kritikk av *det moderne prosjektet*, som hadde *fornuft, fremskritt, struktur og orden* som noen av sine normative idealer. Selv om det fremdeles er stor uenighet knyttet til definisjonen av *det postmoderne*, er idealer som *kritikk, kompleksitet, uoversiktligheit og uorden* sentrale, forstått som at postmodernister foretrekker det hybride, mangfoldige, atypiske og individuelle fremfor det rasjonelle og universelle (Aakvaag, 2008).

Når Daatland (2011) peker på at gamle i dag ikke er formet i en postmoderne kultur og derfor ikke identifiserer seg med den tydeliggjør han et filosofisk, vitenskapelig og kulturelt skille som preger senere generasjoner i større grad enn tidligere. Han eksemplifiserer dette ved at gamle i dag er mer vant med å se på seg selv i lys av få og varige livstemaer, som for menn kan knyttes til *yrke* og for kvinner til *relasjoner* og familie. Daatland hevder videre at i kommende eldregenerasjoner vil flere fra begge kjønn identifisere seg med nye og andre roller på bakgrunn av annen kompetanse og tilhørighet til samfunnet gjennom utdanning og yrkesliv.

Når respondentenes svar på dette området diskuteres i lys av *det postmoderne* kan det derfor stilles spørsmål det er tegn på at en ny generasjon pensjonister er på vei, postmoderne pensjonister, og som ikke deltar i dagens eldresentre fordi de ikke identifiserer seg med det de står for. I så fall indikerer svarene at dersom morgendagens aktivitetssentre skal tiltrekke seg flere unge eldre i fremtiden bør sentrene omskapes til en ny og «postmoderne» profil. Dette kan komme til uttrykk gjennom å bryte eller endre tidligere mønstre i eldresentrene, og gjennom nye måter å møtes på som gir mening for den enkelte og nye generasjoner eldre.

TANKER OM MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTRE

På spørsmål om hvilke aktiviteter som ville være interessante i fremtidige aktivitetssentre svarer respondentene at det først og fremst er *gode møteplasser* med muligheter for å bygge relasjoner, og muligheter for *utvikling, læring og kulturopplevelser*. Som motivasjonen for å delta i fremtidige aktivitetssentre er det viktigste for respondentene at de har et *inkluderende miljø* for *alle generasjoner*, og for å gjøre sentrene mer attraktive for unge pensjonister må de ha et *mangfold av tilbud* som kan tilpasses den enkelte.

Disse svarene reiser minst to kritiske spørsmål. Det ene er hvorvidt det vil være behov for særegne sentre for eldre i fremtiden, eller om morgendagens aktivitetssentre bør utvikles og utformes for å nå alle generasjoner. I et folkehelseperspektiv vil det være positivt å nå flere målgrupper i et inkluderende miljø for alle, og bidra til å bryte ned fordommer mellom ulike grupper i samfunnet. Etableringen av ulike bydelshus er eksempler på slike tilbud for alle generasjoner, og sett i lys av svarene her tyder dette på å være en riktig vei å gå og kunne utvikle videre.

Det andre spørsmålet er i hvilken grad er realistisk at morgendagens aktivitetssentre vil være i stand til å dekke *mangfoldet av tilbud* ut fra deltakernes behov. En mulig løsning kan være at fremtidige aktivitetssentre utvikler sin egen profil med skreddersydde tilbud ut fra lokale og kulturelle muligheter, samtidig som de utvikler komplementære profiler. Frivillighet og folkehelse er en del av dette prosjektet og bør derfor inkluderes i fremtidige sentres profil, også fordi begge perspektivene trolig kan bidra til å gjøre sentrene mer bærekraftige og fremtidsrettede. I tillegg til frivillighet og folkehelse vil også hvordan etnisk tilhørighet kan knyttes til morgendagens aktivitetssentre bli belyst i den kvalitative undersøkelsen.

FRIVILLIGHET

Frivillighet kan øke egen tilfredshet, mestring og mening med livet (Meld. St.29, 2012-13, s.66), samtidig som frivillig arbeid satt inn i et helhetlig system kan være et viktig bidrag for velferdsstatens fremtidige omsorgsutfordringer. I dag deltar mange i frivillig arbeid i Norge og frivilligheten skaper store verdier. Ifølge Meld. St. 29 (2012-13, s. 67) er det likevel et stort reservepotensial å ta i bruk fordi det frivillige arbeidet innen omsorgssektoren bare utgjør ti prosent, hovedvekten foregår innen kultur og idrett. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (2010) deltar omtrent halvparten av befolkningen i frivillig arbeid i løpet av et år, knyttet til frivillige organisasjoner utgjør dette 115 000 årsverk. I perioden 2008-10 økte verdiskapningen i frivillig sektor fra 92 mrd til 101 mrd kroner i perioden 2008-10. Gjennom prosjektet «Morgendagens aktivitetssenter - noe helt nytt» ønsker Pensjonistforbundet å knytte frivillighet til fremtidige aktivitetssentre.

Svarene i denne undersøkelsen viser at de som er frivillige i dag først og fremst gjør det fordi det oppleves som *hyggelig*, det *gir noe tilbake* og bidrar til å *holde seg aktiv*. For mange er det også viktig å *gi noe til andre*. For å motivere flere til å bli frivillige i fremtiden svarer respondentene at det viktigste er at frivillighet er *fleksibelt, kan tilpasses den enkelte og oppleves uforpliktende*. Når disse svarene sammenstilles med tidligere funn som at det må være et *godt samarbeid mellom kommune, private og frivillige organisasjoner* og at aktivitetssentrene må ha en *ansatt leder* er dette tydelige signaler om frivillighet knyttet til fremtidige aktivitetssentre. Svarene er også viktige for å skape andre forestillinger enn at frivillighet er noe uforutsigbart og lite fleksibelt i dag.

Siden begrepet frivillighet ikke er beskrevet eller definert i prosjektplanen har spørreskjemaet hatt en nokså åpen tilnærming til hva respondentene legger i begrepet. Likevel er spørsmålene utformet slik at det ligger til grunn en forståelse av begrepet som «organisert frivillighet» i spørreskjemaet. Det er mange begreper knyttet til frivillighet, for eksempel *en frivillig*, *frivillig innsats* og *frivillig virke*, hver med sine definisjoner som følger:

En frivillig:

«En person som er registrert i en aktivitet/verv, og som gjør en frivillig innsats minimum én gang per år» (Røde Kors, 2014), og

Frivillig innsats:

«Ulønnet arbeid i samsvar med Røde Kors' syv prinsipper» (humanitet, upartiskhet, nøytralitet, uavhengighet, frivillighet, enhet, universalitet).

FRIVILLIG VIRKE:

«Virksomhet, som for det vesentligste er basert på frivillige gaver/innsamlede midler og/eller frivillig tidsbruk, og som har et ikke-kommersielt formål» (Frivillig Norge, 2011).

Selv om disse definisjonene fremstår både fleksible og tilpasningsvennlige reiser likevel respondentenes svar på hva som kan motivere dem til frivillig innsats i fremtiden et kritisk spørsmål *hvorvidt og eventuelt hvordan frivillighet kan drives på andre måter enn i dag for å appellere til flere* i fremtiden. Svarene indikerer at mange kan tenke seg å være frivillige, men i organisasjoner utenfor Pensjonistforbundets aktivitetssentre. Svarene fra denne spørreundersøkelsen vil bli fulgt opp i den kvalitative undersøkelsen for å kunne belyse nærmere hvordan frivillighet kan knyttes til fremtidige aktivitetssentre.

**HVA RESPONDENTENE ER OPPTATT AV
Å BRUKE TIDEN PÅ FREMME**

Som forventet viser funnene at respondentene er mest opptatt av å bruke tid på nærmeste familie og hjelpe dem med omsorgsoppgaver, og at det er viktig å være sammen med venner. Likedan at de er opptatt av å holde seg aktive og engasjerte på ulike måter, noe som svarer til bildet som tegnes av dagens seniorer i samfunnet.

I lys av at det her er valgt å diskutere funn i spørreundersøkelsen opp mot *det postmoderne* kan noen svar på dette

spørsmålet fortolkes i et slikt perspektiv, det gjelder svarene *jeg nyter friheten til å styre dagene mine selv* og ønsket om å *utvikle meg og lære nytt*. Sett opp mot et tidligere funn om at respondentene tar bevisste valg hvordan de bruker tiden, se tabell 7, kan alle svarene være uttrykk for en ny generasjon pensjonister som i større grad vil definere egen pensjonisttilværelse ut fra hva som er meningssskapende for dem, og ikke ut fra hva tidligere generasjoner pensjonister har vært opptatt av.

Den dag i dag eksisterer det syn i samfunnet på eldre år som stagnasjon og tilbaketrekning, i motsetning til teorier som støtter muligheter for menneskelig læring og utvikling i alle livets faser, som Erikssons utviklingsteori (1998). Et svar som bryter forestillingen om stagnasjon og tilbaketrekning i denne undersøkelsen er at respondentene stiller seg åpne og nysgjerrige *til livet*, se tabell 7.

Alle disse funnene kan fortolkes i lys av *det postmoderne*, og en postmoderne pensjonistgenerasjon som trer frem. I den grad det er mulig å karakterisere hva postmoderne pensjonister innebærer, kan det i denne sammenhengen forstås som en generasjon som bryter med tradisjonelle roller og mønstre om hvordan pensjonisttilværelsen skal leves. I et vitenskapsteoretisk perspektiv legger postmodernismen vekt på hva som er meningssskapende for den enkelte, individualisering fremfor universalisme, oppløsning av tradisjonelle roller og frigjøring av det menneskelige potensiale.

I et utviklingsperspektiv har mange vært opptatt av menneskets muligheter for vekst og muligheter i livets ulike faser. Tenkningen og ideen om at menneskets *selv* er kjernen for all utvikling og evne til forandring i livet kan spores tilbake til Mead (1934, s. 140), som mente at vårt selvbilde dannes ved at vi spiller oss i andre og utvikler vår identitet gjennom dette hele livet. Også ifølge Jungs psykologi var *selvet* menneskets senter, der mennesket gjennom prosessen individuering blir personen mer og mer lik seg selv og til slutt utgjør en helhet. Hos de fleste blir denne prosessen tydeligere fra midtveis i livet på grunn av endringer i interesser og verdier i retning av en mer kulturell og åndelig karakter (Dittmann – Kohli, 2011). I tråd med postmoderne tenkning betrakter de menneskets *selv* å være i kontinuerlig konstruksjon og rekonstruksjon gjennom hele livsløpet ved at den enkelte former sitt selv ut fra ytre og indre påvirkninger.

Vitenskapsfilosofisk har flere vært opptatt av hvorvidt mennesket er fritt eller styrt, blant annet Skjervheim (1996) og Kirkegaard (Stigen, 1983). Ifølge Skjervheim handler menneskets frihet om å kunne ta egne, frie valg i livet og at

folk flest ønsker å ha kontroll og herredømme over eget liv. Likevel er det noen som ikke ønsker denne friheten eller flykter fra den, ved å unngå å ta valg eller overlate dette til andre. Mange faktorer, både indre og ytre, påvirker menneskets valg i livet, blant annet tidligere atferdsmønstre og erfaringer fra ulike situasjoner og hvordan man har latt seg påvirke av endringer i samfunnet. Også rollen som pensjonist kan forstås som en valgsituasjon, som *deltaker* eller *tilskuer*, og flere svar i denne undersøkelsen gir et bilde av respondentene som *deltakere* i egen pensjonistrolle. Ved å gjøre mennesket selv til subjekt understreker Kirkegaard at mennesket ikke eksisterer utenfor, men *i* sin tid, og som endelige i sin eksistens gjennom å være subjekter. I følge Kirkegaard (Stigen, 1986) oppleves mennesket som eksisterende først og fremst gjennom handling, men sterkest gjennom sine valg. Kirkegaard viser til at livet kontinuerlig byr på muligheter og valg, som kan bli avgjørende for den enkelte, og at ikke å velge også er et valg. For Kirkegaard er et eksisterende menneske primært et handlende menneske, men også et tenkende, og et eksisterende menneske er deltaker, ikke tilskuer i eget liv.

Meld. St. 29 (2013.2014) peker på at eldre i dag generelt har bedre forutsetninger på mange områder enn tidligere generasjoner eldre, men også at det vil være åpenbare forskjeller i befolkningen avhengig av demografiske forhold som helse, utdanning og økonomi. Stortingsmeldingen antar videre at den nye seniorgenerasjonen vil bli annerledes, men kan ikke forutsi hvordan annerledes. Slagsvold og Solem (2005) hevder at morgendagens eldre trolig vil være mindre «beskjedne», stille større krav og bestemme mer selv og bidra til å redefinere eldrollerollen. De legger også til grunn at neste generasjon eldre vil fremstå som en mer heterogen gruppe enn i dag, relatert til velferd, levealder, helse, utdanning, interesser og preferanser, at morgendagens eldre vil oppleve og leve og være åpne og liberale til det meste. Mange av svarene fra respondentene i denne undersøkelsen kan tolkes som begynnende tegn på en slik endring, og som her er diskutert opp mot en postmoderne eldregenerasjon.

Avslutningsvis, og overført til hva som kan spille inn på valg av rolle som pensjonist, kan det ut fra diskusjonen se ut til at det viktigste svaret er å finne i menneskets selv, og knyttet til hvorvidt mennesket betrakter seg som fritt eller styrt. Ifølge Kirkegaard må frigjøringen av mennesket skje i dets indre, all verdens ytre friheter kan ikke hjelpe hvis ikke mennesket selv arbeider med sitt indre.

9 KONKLUSJON

Fremtidige aktivitetssentrene er en hjertesak for Pensjonistforbundet, samtidig som de ønsker ny kunnskap om hvordan sentrene kan utvikles og utformes i fremtiden for å tilpasse seg nye generasjoner unge pensjonister. Frivillighet og folkehelseperspektiv er lagt til grunn for tenkningen om fremtidige aktivitetssentre.

I denne spørreundersøkelsen ser majoriteten av respondentene ut til å ha taklet *overgangen* til å bli pensjonister bra og er *tilfreds med pensjonisttilværelsen*. De har *stor bevissthet om egen pensjonistrolle* og *hva de bruker tiden til*, og stiller seg *åpne og nysgjerrige til livet*.

I liten grad ser de ut til å identifisere seg med dagens eldresentre, og legger vekt på at fremtidige aktivitetssentre må ha et *inkluderende miljø for alle generasjoner* og være *gode sosiale møteplasser*. Videre må det legges til rette for et mangfoldig tilbud av aktiviteter som gir muligheter for *læring og utvikling*.

På bakgrunn av svarene i denne undersøkelsen er det i rapportens diskusjonsdel reist et kritisk spørsmål hvorvidt det vil være behov for egne sentre for eldre i fremtiden, fremfor å utvikle sentre som kan tilpasses alle generasjoner. Det er også reist spørsmål om frivillighet kan eller bør drives på andre måter enn i dag for å gjøre det mer attraktivt for flere i fremtiden.

Samlet kan flere svar i denne undersøkelsen tyde på at en ny generasjon unge pensjonister er på vei, i tråd med sin tid, her diskutert i et postmoderne perspektiv. Svarene gir noen viktige signaler på konkrete områder som det vil være viktig å ta hensyn til når nye aktivitetssentre skal utvikles.

REFERANSER

- Daatland, S.O. og Solem, P.E. (2011) *Aldring og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dittmann-Kohli, F. (2011) Self and identity I S.O. Daatland og P.E.Solem (red). *Aldring og samfunn* (s. 94-96), Bergen: Fagbokforlaget.
- Frivillighet Norge (2011) International Labor Organization (ILO) *Manual on the Measurement of volunteer Work*, s.13).
- Haraldsen, G. (2010) *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden*. Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Hellevik, O. (1994) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo; Universitetsforlaget.
- Hvalvik, S (2012) Overganger hos eldre: en teoretisk tilnærming. *Geriatrisk sykepleie* (1-2012), s. 8-12.
- Johannessen, A. (2009) *Introduksjon til SPSS*. Oslo; Abstrakt forlag.
- Meleis, A.I. (2010) Theoretical Development of Transitions. I A. I. Meleis, *Transitions Theory* (s. 13- 52). New York: Springer Publishing Company.
- Mead, G.H. (1934) *Mind, Self and Society*. Chicago: Chicago University press.
- Meld. St.29 (2012 -2013) *Morgendagens omsorg*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.
- Meld. St.34 (2012 -2013) *Folkehelsemeldingen*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.
- Røde Kors (2014) Faktaark *Frivillighet*.
- Skjervheim, H. (1996) Deltakar og tilskodar og andre essays. Oslo: *Ide og Tanke* (s. 71- 87).
- Statistisk Sentralbyrå (2010) Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner. Oslo: SBB Magasinet, 11.januar.
- Stigen, A. (1983) *Tenkningens historie*. Oslo; Gyldendal Norsk forlag, Bind 2.
- St. melding nr.25 (2005-2006) *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*, Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.

Thorsen, K. og Clausen, S.E. (2009) Hvem er de ensomme?
Samfunnsspeilet 1, Oslo, Statistisk sentralbyrå.

UN Handbook on Non-Profit Institutions in the System of
National Accounts (2013).

Aakvaag, G. (2008) *Moderne sosiologisk teori*. Oslo; Abstrakt
forlag.

VEDLEGG 1: SPØRRESKJEMA

**Undersøkelse om *Morgendagens Aktivitetssenter*
- direkte medlemmer i Pensjonistforbundet.**

SPØRRESKJEMA 2014

HVORDAN FYLLE UT SPØRRESKJEMAET?

Svar på spørsmålene så nøyaktig som mulig. Prøv å svare på alle spørsmålene. Hvis du ikke er helt sikker på svaret, svar da det alternativet du synes passer best.

Dersom du ønsker å forandre et svar etter at du har satt kryss – sett da strek over krysset, og sett et nytt kryss på det svaret som passer best. Returner skjemaet i vedlagt konvolutt.

Har du spørsmål til undersøkelsen kan du ringe:

Elisabeth Aase: 412 94 415

Lykke til!

Oslo 01.09.14

Tone Bye
prosjektleder

Elisabeth Aase

Bakgrunnsopplysninger

Kjønn

Kvinne Mann

Hvor gammel er du?
 år
Utdannelse

Sett ett kryss for høyeste fullførte utdannelse

9-årig skole eller kortere	☐
Grunnkurs eller ett-årig utdannelse utover 9-årig skole	☐
Videregående skole, gymnas eller yrkesskole (3-årig)	☐
Fagbrev	☐
Høyskole eller universitetsutdanning på 4 år eller mindre	☐
Høyskole eller universitetsutdanning på mer enn 4 år	☐
Annet:	☐

Arbeidssituasjon

Vennligst kryss av for om du er yrkesaktiv nå og om arbeidssituasjonen før du ble pensjonist.

Er du yrkesaktiv nå?
 Ja Nei
Før du ble pensjonist, var du stort sett yrkesaktiv?
 Ja Nei
Før jeg ble pensjonist var/jobbet jeg:

Sett ett kryss for det alternativet som passer best for deg.

Heltid	☐
Deltid	☐
Trygdet	☐
Arbeidsledig	☐
Hjemmearbeidende	☐

Inntekt

Sett ett kryss for inntekt ved inngang til pensjonsalder
Brutto inntekt per år (kroner)

Mindre enn 100 000	☐
100.000 - 300.000	☐
301.000 - 500.000	☐
501.000 - 900.000	☐
Over 900 000	☐
+	

Antall innbyggere i kommunen der du nå bor

1000 - 4999	☐
5000 - 9999	☐
10.000 - 19.999	☐
20.000- 49.999	☐
Mer enn 50.000	☐

Fødeland

Sett ett kryss for hvor du er født

Norge	☐
Vest-Europa	☐
Øst-Europa	☐
Nord-Amerika	☐
Sør- eller Mellom-Amerika	☐
Midtøsten	☐
Resten av Afrika	☐
Resten av Asia	☐
Oseania	☐

Hva slags husstand lever du i?

Jeg bor alene	☐
Flere generasjoner bor sammen	☐
Bor sammen med noen	☐
Gift/samboer	☐

Annen boform **Hvorfor er du medlem i Pensjonistforbundet?**

Nedenfor finner du syv utsagn om medlemskap i Pensjonistforbundet. Vis hvor godt hver av de syv påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Pensjonistforbundet er en viktig påvirkningskanal som jeg støtter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har lyst til å delta og påvirke	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Følge med og holde meg orientert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Få med meg medlemsfordeler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ble anbefalt det av andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Et møtested for hygge og sosialt samvær	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheter for turer og sammenkomster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

Hvor aktiv er du i Pensjonistforbundet?

	Stemmer ikke	Stemmer delvis	Stemmer helt
	Jeg er aktiv deltaker	☐	☐
Jeg er lite aktiv	☐	☐	☐
Jeg er ikke aktiv	☐	☐	☐

Hvis svaret er lite eller ikke aktiv - hva er årsaken til det?

Du kan skrive kort kommentar her:

1. Hvordan var selve overgangen til å bli pensjonist for deg?

Nedenfor finner du fem utsagn knyttet til overgangen til å bli pensjonist. Vis hvor godt hver av de fem påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Overgangen var utelukkende positiv for meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overgangen gav meg mulighet til å søke ny mening i livet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overgangen var både positiv og vanskelig for meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For meg innebar overgangen ensomhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg opplevde følelse av tap eller sorg ved å bli pensjonist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Tilfredshet med pensjonisttilværelsen.

Nedenfor finner du fire utsagn om tilfredshet med livet som pensjonist. Vis hvor godt hver av de fire påstandene stemmer for deg og livet ditt ved å krysse for det du synes passer best for deg (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
På de fleste områder er livet nær idealet mitt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er tilfreds med livet mitt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har fått de viktige tingene jeg ønsket i livet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvis jeg kunne leve livet på nytt ville jeg nesten ikke forandret på noe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

3. Hva er et meningsfylt liv for deg som pensjonist?

Nedenfor finner du ti utsagn om forhold som kan gi mening i pensjonisttilværelsen. Vis hvor godt de ti alternativene stemmer for deg ved å krysse av for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert utsagn).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Sosialt samvær med venner er viktig for meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for meg å tilbringe tid med nærmeste familie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg vil hjelpe nærmeste familie med omsorgsoppgaver (passe barnebarn, annet)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker godt å dra på reiser/turer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg elsker friheten til å gjøre hva jeg vil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ønsker å utvikle meg og lære nytt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for meg å fortsette med aktiviteter som jeg har gjort tidligere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er sosialt engasjert og ønsker å bidra/gi noe til andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ønsker å bruke egen kompetanse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg vil ta tilværelsen som den kommer og ikke planlegge for mye	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

4. Hvordan vil du beskrive deg selv i rollen som pensjonist?

Nedenfor finner du fem utsagn om rollen som pensjonist. Vis hvor godt hver av de fem utsagnene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Jeg tar bevisste valg hvordan jeg bruker tiden min	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har en åpen og nysgjerrig innstilling til livet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tar ting som de kommer og slapper mer av som pensjonist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er en aktiv person og har nesten samme aktivitetsnivå som tidligere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Som pensjonist er det viktig for meg å videreføre verdier og tradisjoner til neste generasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

5. Hva er du opptatt av å bruke tiden på fremover?

Nedenfor finner du fjorten utsagn om mulige aktiviteter som du kan tenke deg å bruke tiden din på fremover. +

Vis hvor godt hver av påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål). Prøv å svare på alt selv om du ikke er helt sikker eller synes utsagnet virker rart.

	Stemmer ikke	Stemmer delvis	Stemmer helt
Jeg vil få med meg kulturopplevelser	☐	☐	☐
Jeg vil dyrke tidligere hobbyer/ aktiviteter	☐	☐	☐
Jeg ønsker å utvikle meg og lære nytt (språk, musikk, dans, teoretiske fag/emner, selvutvikling, annet)	☐	☐	☐
Å bruke tid sammen med venner er viktig	☐	☐	☐
Å være sammen med nærmeste familie er viktig for meg	☐	☐	☐
Jeg vil bruke tid på å hjelpe min nærmeste familie med omsorgsoppgaver som de trenger hjelp til (barnebarn, annet)	☐	☐	☐
Jeg nyter friheten som pensjonist og lar ikke andre styre dagene mine	☐	☐	☐
Jeg ønsker å bidra med frivillig arbeid	☐	☐	☐

64

Jeg vil drive med organisasjonsarbeid for pensjonister	☐	☐	☐
Jeg ønsker å drive med organisasjonsarbeid som ikke er spesielt for pensjonister	☐	☐	☐
Å bruke tid på trening/fysisk aktivitet	☐	☐	☐
Jeg vil reise og oppleve nye ting	☐	☐	☐
Jeg ønsker å engasjere meg i arbeid med barn og unge	☐	☐	☐
Jeg ønsker å engasjere meg i flerkulturelt arbeid	☐	☐	☐

6. Hva forbinder du med dagens eldre- og seniorsentre?

Nedenfor finner du ni utsagn med ulike alternativer om hva du kan forbinde med eldre/seniorsentre i dag. Vis hvor godt hver av de ni utsagnene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke	Stemmer delvis	Stemmer helt
Det er et hyggelig møtested for eldre mennesker	☐	☐	☐
Et sted for læringsfellesskap	☐	☐	☐
Et sted der jeg kan få informasjon og veiledning om ulike pensjonistrettigheter	☐	☐	☐
Et sted med muligheter for kurs og opplæring	☐	☐	☐
Det er et sted å drive med forskjellige hobbyaktiviteter	☐	☐	☐
En møteplass for mat og måltidsfellesskap	☐	☐	☐
En møteplass for å forebygge ensomhet og sosial isolasjon	☐	☐	☐
Et møtested for pensjonister i alle aldre	☐	☐	☐
Jeg kjenner ikke til det	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

Pensjonistforbundet ønsker å utvikle aktivitetssentrene slik at de kan få større aktualitet og et innhold som er tilpasset dagens og morgendagens eldre. Vi vil derfor spørre deg om innhold i et slikt senter. Kom gjerne med forslag der du finner åpent svaralternativ.

7. Hvilke aktiviteter ville være interessante for deg i et fremtidig aktivitetssenter?

Vis hvor godt hver av de ti utsagnene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke	Stemmer delvis	Stemmer helt
Jeg har lyst å gå på kurs og lære nye ting	☐	☐	☐
Jeg ønsker å høre gode foredrag	☐	☐	☐
Mat og måltidsfellesskap er viktig	☐	☐	☐
Ulike kulturtilbud	☐	☐	☐
Jeg vil gjerne kunne trene blant folk på min egen alder	☐	☐	☐
Hjernetrim (eks. quiz, spill)	☐	☐	☐
Ulike velværetilbud (eks. fot- eller hårpleie, spa)	☐	☐	☐
En god sosial møteplass	☐	☐	☐
Jeg ønsker å delta som frivillig	☐	☐	☐
Ulike hobbyaktiviteter	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

8. Hva kan motivere deg til å delta i morgendagens aktivitetssenter?

Nedenfor finner du fem utsagn om hva som kan motivere deg til å bruke/delta i et nytt aktivitetssenter. Vis hvor godt hver av de fem påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best for deg (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
At senteret er et møtested for alle generasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At senteret får et nytt og moderne «uttrykk» i interiør og eksteriør	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det må ha et åpent og inkluderende miljø for alle	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktivitetssenteret må ha en sentral beliggenhet i lokalmiljøet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheter til å bidra med frivillig arbeid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

9. Hva mener du skal til for å gjøre morgendagens aktivitetssentre så attraktive at du ville benytte deg av det?

Nedenfor finner du ti utsagn om hva som kan bidra til å utvikle de nye aktivitetssentrene slik at de kan bli attraktive for deg. Vis hvor godt hver av de ti påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Det er et møtested der jeg kjenner mange	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En møteplass for å få nye bekjenskaper	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At det er muligheter for transport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Senteret må ha et mangfold av tilbud som kan tilpasses alle brukere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
God kvalitet i kafetilbudet, som kaffebar, pub o.l	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At tilbudene i senteret er for alle aldersgrupper	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Å kunne delta i litteraturgrupper	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kultur (kino, konserter..)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å kunne delta i samtalegrupper	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At jeg kan bidra selv ved å bruke egen kompetanse, kunne påvirke, utvikle og drifte senteret	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

10. Hvordan ville du foretrekke å få informasjon om hva som skjer i aktivitetssenteret?

Nedenfor finner du fem utsagn om ulike måter å få informasjon på. Vis hvor godt hver av de fem påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Jeg ville foretrekke elektronisk informasjon via epost/sms/ipad	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjennom internett /hjemmeside	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å få brosjyre/katalog i posten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjennom annonser i avis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Via oppslag i nærmiljøet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Hvilke tanker har du om hvordan morgendagens aktivitetssentre bør organiseres?

Nedenfor finner du seks utsagn om hvordan aktivitetssentrene kan organiseres. Vis hvor godt hver av de seks påstandene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
For meg er det viktig at alle tilbudene er samlet ett sted/i ett hus (at tilbudene ikke er spredt flere steder)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

At det er en ansatt leder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at senteret er brukerstyrt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig med samarbeid mellom kommune, private og frivillige organisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At senteret bør bygges opp rundt frivillighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at det er noe lønnet personell	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

12. Frivillig arbeid.

Deltar du i noe frivillig arbeid i dag?

Ja Nei

13. Hvis ja – hvor mye frivillig arbeid deltar du i?

Vennligst sett kryss for det alternativet som passer best for deg.

- 1 time pr. uke
- 1- 4 timer pr. uke
- 5- 10 timer pr. uke
- Mer enn 10 timer pr. uke

14. Hvis du er frivillig - hva slags type frivillig arbeid deltar du i?

Nedenfor finner du tretten eksempler på ulike typer frivillig arbeid. Vis hvor godt hver av de tretten utsagnene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke	Stemmer delvis	Stemmer helt
Innenfor kulturområdet	☐	☐	☐
Idrett	☐	☐	☐
Politikk	☐	☐	☐
Styreverv	☐	☐	☐

Frivillig organisasjon	☐	☐	☐
Besøktjeneste eldre	☐	☐	☐
Besøktjeneste syke	☐	☐	☐
Barn/unge (eks. leksehjelp)	☐	☐	☐
Besøktjeneste i fengsel	☐	☐	☐
Hjelper innvandrere/migranter	☐	☐	☐
Administrativt arbeid	☐	☐	☐
Eldre/seniorsenter	☐	☐	☐
Kirkelig virksomhet	☐	☐	☐

Andre kommentarer kan skrives her:

15. Hva er motivasjonen din for å delta i frivillig arbeid?

Nedenfor finner du ni utsagn knyttet til å være frivillig. Vis hvor godt hver av de ni utsagnene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
Jeg kjenner plikt til å bidra i samfunnet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For å bygge robuste lokalsamfunn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For å holde meg aktiv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For å gi noe til andre som trenger hjelp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det gir meg selv noe tilbake	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er rett og slett hyggelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Treffe nye mennesker, forebygge egen ensomhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kjenner stolthet og mestring ved å være frivillig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det oppleves som meningsfylt for meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Hvis du *ikke* deltar i dag, hva kan motivere deg til å bidra i frivillig arbeid i fremtiden?

Nedenfor finner du syv utsagn som kan tenkes å motivere deg til å bli frivillig. Vis hvor godt hver av de syv utsagnene stemmer for deg ved å krysse for det du synes passer best (sett ett kryss for hvert spørsmål).

	Stemmer ikke						Stemmer perfekt
	1	2	3	4	5	6	7
At det oppleves uforpliktende	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At det er fleksibelt og kan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

70

tilpasses mine premisser							
Endring i livssituasjonen min	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
At det er godt tilrettelagt og organisert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det må gis tilbud om kurs og opplæring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å kunne drive med organisasjonsarbeid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det må gi noe personlig tilbake	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Til slutt – hvis du har andre kommentarer vil vi gjerne at du skriver de ned her.

Kort kommentar kan du skrive her:

Tusen takk for hjelpen!

DEL II

Resultater fra en
kvalitativ undersøkelse 2015

FORORD

En stor takk til Solveig Hauge, professor ved Høgskolen i Telemark (HiT) og Senter for Omsorgsforskning (SOF) for konstruktive samtaler og veiledning i forbindelse med denne undersøkelsen.

Takk også til prosjekt- og styringsgruppene for nyttige og gode innspill.

Porsgrunn, 03.12.2015

Elisabeth L. Aase

SAMMENDRAG

Tittel: 'Morgendagens aktivitetssenter - noe helt nytt'.

Hensikt: Denne undersøkelsen hadde til hensikt å få mer dybdekunnskap om hvordan morgendagens aktivitetssentre (MAS) kan utvikles og utformes for en ny seniorgenerasjon i fremtiden ved å følge opp funn fra spørreundersøkelsen.

Metode: Fokusgruppeintervjuer ble benyttet til innsamling av kvalitative data. I analysearbeidet ble det gjort en hermeneutisk tilnærming til data (Kvale, 2006) og deretter en kritisk tolkning og refleksjon av data (Alvesson og Skølberg, 2008).

Funn og drøfting: De fleste respondentene hadde opplevd *overgangen* til å bli pensjonist, eller forventningen til det, med glede og optimisme. Ett hovedinntrykk var at mange respondenter så ut til å være mer opptatt av å *yte* enn *nyte* som pensjonister, og de uttrykte et stort ansvar for sin egen pensjonisttilværelse. Respondentene la stor vekt på relasjoner og sosialt fellesskap med familie, venner og andre, og vurderte at det vil være et stort behov for gode sosiale møteplasser for pensjonister også i fremtiden for å forebygge ensomhet.

Når det gjaldt *utvikling og utforming av morgendagens aktivitetssentre* indikerte funn at det ikke vil la seg gjøre å utvikle et felles innhold eller konsept for alle aktivitetssentre, men at hvert aktivitetssenter må utvikle en unik profil for sitt sted. Likevel pekte det seg ut noen suksesskriterier; *gode sosiale møteplasser, inkluderende miljø, fornyelse, mangfoldig aktivitetstilbud tilpasset flere generasjoner, kjønn og kultur, med deltakelse og frivillighet i fokus.*

Mange respondenter var engasjert i *frivillig arbeid*, også i den norsk-pakistanske gruppen. Men fordi eldre innvandrere i liten grad deltar i dagens seniorsentre eller frivillig arbeid på grunn av språkproblemer og kulturelle forskjeller bør morgendagens aktivitetssentre i større grad satse på et inkluderende miljø for alle og bidra til integrering.

Nøkkelord: overgangen til pensjonist, deltakelse, sosiale møteplasser, fornyelse, unike aktivitetssentre, frivillighet.

1 INNLEDNING

BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

Bakgrunnen for dette prosjektet, *Morgendagens aktivitetssenter* – noe helt nytt, var at Pensjonistforbundet erkjente at unge eldre ikke benytter dagens eldre/seniorsentre, og ønsket kunnskap om hvordan aktivitetssentrene kan utvikles og utformes i fremtiden for å motivere til *deltakelse*. Bak dette lå en antagelse om at ved å delta i morgendagens aktivitetssenter vil en ny ressurssterk seniorgenerasjon ha anledning til å ta i bruk egne ressurser og bidra til økt fysisk, psykisk og sosial helse hos seg selv og andre.

For å få kunnskap om utvikling av morgendagens aktivitetssenter skulle prosjektet gjennomføre to undersøkelser, en kvantitativ og en kvalitativ. I denne delen av rapporten, del II, foreligger resultatene fra intervjuundersøkelsen, som er en oppfølging av spørreundersøkelsen som ble gjennomført i 2015.

I et videre perspektiv har prosjektet relevans til den forventende økningen i antall eldre frem mot 2050, og at en ny ressurssterk eldregenerasjon er på vei. Nærmere bestemt innebærer økningen at fra 2012 har gruppen eldre fra 67 år steget dramatisk, og fra 2020-årene vil et stort antall eldre over 80 år bli en del av eldrebølgen. Dette innebærer at antall eldre personer over 67 år vil bli mer enn fordoblet fra 2000 til 2050, og at det i 2037 vil bli over 1,2 million eldre i Norge (St.meld. nr. 25).

På den annen side har den nye eldregenerasjonen høyere levealder, bedre helse, høyere utdanning, bedre økonomi, boforhold og funksjonsevne enn tidligere generasjoner og står derfor bedre rustet til å møte alderdommen. På bakgrunn av dette er det forventet at den nye eldregenerasjonen vil opptre annerledes enn før og ha nye atferdsmønstre, uten at det kan forutsies *hvordan* dette vil arte seg (Meld. St.29).

STUDIENS HENSIKT

Denne undersøkelsen hadde til hensikt å følge opp og utdype funn fra spørreundersøkelsen, for å få mer dybdekunnskap om utvikling og utforming av morgendagens aktivitetssentre.

RAPPORTENS VIDERE OPPBYGNING

Rapporten er videre bygd opp med et metodekapittel, deretter presentasjon av funn, et påfølgende kapittel med diskusjon av resultater og til slutt konklusjon.

1.1 METODE

VALG AV METODE

Studien har et deskriptivt og eksplorativt design, og i denne delen av undersøkelsen ble det benyttet fokusgruppeintervjuer til innsamling av kvalitative data.

Høgskolen i Telemark (HiT) har foretatt påfølgende kvalitetssikring, testing og klargjøring av intervjuguiden.

UTVALG

Datainnsamlingen ble hentet fra intervju med fire fokusgrupper fra ulike steder i Norge. Prosjektgruppen stod for sammensetningen av de fire fokusgruppene etter følgende inklusjonskriterier:

- Alder: 60+
- Hjemmeboende
- Ikke-medlemmer i Pensjonistforbundet

Tabell 1: Karakteristika ved fokusgruppene

Gruppe	Antall respondenter	Kjønn		Pensjonist	Nasjonalitet
		Kvinne	Mann		
1	5	2	3	3	Norsk
2	6		6	5	Norsk/pakistansk
3	5	3	2	1	Norsk
4	3	3		2	Norsk
Totalt	19	8	11		

Når det gjaldt inklusjonskriteriene ble det to avvik fra disse. Det ene gjaldt gruppe 2 der respondentene var direkte medlemmer i Pensjonistforbundet. Denne gruppen ble forespurt fordi det viste seg å være vanskelig å få satt sammen en flerkulturell gruppe i henhold til kriteriene på det aktuelle tidspunktet. Heller ikke senere forsøk med å få etablert en flerkulturell gruppe lyktes, en viktig årsak var mye ekstraarbeid for kontaktpersonene i forbindelse med den store flyktningetilstrømningen. Det andre forholdet gjaldt at to respondenter var under 60 år, *en* i hver av gruppene 3 og 4.

INNSAMLING, BEARBEIDING OG ANALYSE AV DATA

I samarbeid med prosjektgruppen ble tema og spørsmål til intervjuguiden utarbeidet med utgangspunkt i tidligere hovedtema fra spørreundersøkelsen. Alle fokusgruppeintervjuene ble tatt opp med opptaker, senere avspilt og skrevet ut. HiT har hatt ansvar for innsamling, bearbeiding og analyse av tekstdata. Det ble gjort en hermeneutisk tilnærming til analysen i tråd med Kvaales (2007) fremgangsmåte, og Alvesson og Skølberg (2008) ble anvendt for å sikre en kritisk tilnærming til tolkning og analyse av data. Trinnene i analysen startet med å lytte til opptakene fra alle intervjuene, både helheten og deler av intervjuene flere ganger. Deretter ble det gjort skriftlige notater under ny lytting til intervjuene og påfølgende utskrift. Hele datamaterialet ble på nytt gjennomlest flere ganger, både detaljert og sammenhengende, til det oppstod en foreløpig forståelse av innsamlet data. Analysen fortsatte med systematisering og kategorisering av data innen hvert hovedtema, og etter ny gjennomlesing og gjennomgang av hele datamaterialet fremstod et mer overordnet helhetsinntrykk av intervjuene. Dette helhetsinntrykket førte til at de tre kategoriene *yte*, *nytte* og *kjenner meg for ung* ble valgt til analyse og fremstilling av data. Kategorien *yte* dekker data som gjenspeilte respondentenes engasjementer og egen innsats på ulike områder, mens *nytte* viser til respondentenes opplevelser. På ett område kunne svarene fortolkes både til kategorien *yte* og *nytte*, det gjaldt hva som motiverte respondentene til frivillighet, men svarene ble til slutt plassert i kategorien *nytte*. Den siste kategorien *kjenner meg for ung* var naturlig å ta med all den tid respondentene syntes det var vanskelig å svare på flere spørsmål fordi pensjonisttilværelsen lå for langt frem i tid.

GYLDIGHET OG TROVERDIGHET

Selv om svarene på grunn av metodiske avgrensinger ikke kan anses som representative for andre enn disse utvalgene kan svarene ha relevans også for andre utover disse utvalgene.

ETISKE HENSYN

I forkant av intervjuene fikk alle respondentene utdelt et skjema med skriftlig informasjon om prosjektet og med mulighet til signering for samtykke til å delta. Datainnsamlingen inneholdt ingen personlige opplysninger utover kjønn, alder (ikke fødselsdato), nasjonalitet og om respondentene var i jobb eller pensjonister. I forbindelse med spørreundersøkelsen godkjente Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) gjennomføringen av den, med referansenummer 39125, også for gjennomføringen av den kvalitative undersøkelsen.

Alle opplysninger fra datainnsamlingen ble behandlet strengt fortrolig og opptakene ble slettet ved prosjektets avslutning. Prosjektet vil sikre anonymisering av data gjennom å ivareta relevante forskningsetiske retningslinjer og hensyn.

2 PRESENTASJON AV FUNN

På bakgrunn av at analysen ble delt i de tre kategoriene *yte*, *nyte* og *kjenner meg for ung* vil også presentasjon av data benytte disse. I det følgende vil sentrale funn bli presentert, innledningsvis fremstilt i tabellform under hvert hovedtema.

2.1 HOVEDTEMA I: OVERGANGEN TIL Å BLI PENSJONIST

Tabell 2: Sentrale funn knyttet til *overgangen* til å bli pensjonist og hva som ga mening.

Yte	Nyte	Kjenner meg for ung
Overgangen: Være aktiv, sysselsette seg Hjelpe familie, venner, andre Sosialt samvær Ta vare på helsen viktig Mening: Holde seg i aktivitet Hjelpe familie, venner, andre Frivillighet Egen læring Diskutere/gi råd	Overgangen: Spennende, greit, glede Positivt, <i>men overgang</i> Familie og venner Egentid Gjøre det jeg har lyst til Kulturforskjeller Trygghet - eldre/pensjonist i Norge Mening: Frihet - tiden er din Sosialt fellesskap	Holde på jobben lengst mulig Vanskelig, ikke gammel nok til å bli pensjonist

Hovedinntrykket av hvordan respondentene beskrev *overgangen* til å bli pensjonist, eller hvordan de forestilte seg at den ville bli, var naturlig å relatere til kategorien yte. Dette fordi svarene gjenspeilte å være i *aktivitet, engasjert, opptatt av å holde seg i form, ta vare på helsen* og på ulike måter å *yte* på egne eller andres vegne. At mange var opptatt av å ta vare på helsen og holde seg friske ble begrunnet med at det da ville bli lettere kunne komme seg ut og ikke bli sittende hjemme som pensjonister.

Men mange av svarene knyttet til overgangen hadde også relevans til kategorien *nyte*, mange beskrev dette med *optimisme, glede og spenning*, og at de nå kunne *gjøre det de hadde lyst til og nyte egentid*. Respondentene la videre vekt på at på at *det sosiale* ville bli veldig viktig for dem som pensjonister, selv om behovene viste seg å være noe forskjellige. Samtidig som flere så frem til mer tid med nærmeste familie og venner, nyte lange helger på fritidseiendom eller reise mer, kom det også frem at de ønsket noe utover dette i pensjonisttilværelsen og hadde forskjellige planer for å holde seg aktive og engasjerte.

Selv om hovedinntrykket var at respondentene enten hadde, eller så for seg, en positiv overgang til å bli pensjonist, pekte flere som var pensjonister på at det likevel hadde vært *en overgang*. I den forbindelse mente flere at fordi alle er forskjellige er det viktig at den enkelte tenker gjennom og planlegger hvordan de selv ønsker pensjonisttilværelsen, og ikke bare leve fra dag til dag. Flere pekte også på at det var viktig å ha *noe fast å gå til* som pensjonist, men samtidig ikke fylle avtaleboken. En av respondentene uttrykte det slik:

‘Jeg kjenner like mye krav som før, men jeg vil ha fritid/egentid også’.

Samtidig som mange respondenter så på overgangen til å bli pensjonist med optimisme var flere på intervjudisputtet i en situasjon der de måtte ta stilling til om de ville pensjonere seg ved 65-års alder eller 70 år. Flere ga uttrykk for at de ikke så seg selv som pensjonister på flere år og var innstilt på å holde på jobben så lenge som mulig.

Når det gjaldt overgangen til å bli pensjonist kom det ikke frem vesentlige forskjeller i svarene mellom norske og norsk/pakistanske respondenter. Den norsk-pakistanske gruppen uttrykte glede over å kunne få oppleve en ny fase i livet, etter ungdom og voksen, og de opplevde overgangen til å bli pensjonist i Norge som positiv. Et par av respondentene forventet likevel at det kunne komme en forskjell etter hvert, selv om de ikke hadde merket overgangen enda. Disse respondentene var opptatt av å tenke ‘norsk og ikke pakistansk’ siden de er en del av det norske samfunnet. Med bakgrunn i pakistansk kultur opplevde likevel mange av dem at var det uvant å *ikke ha noe å gjøre* som pensjonister, og for å bøte på dette tok noen skolegang for å ha noe å gjøre og lære mer.

På den annen side kom det frem at dette generelt var svært aktive personer som bidro i små og store oppgaver for andre og for samfunnet, også frivillighet, og at de ikke var bekymret for hva som ville skje med dem videre som pensjonister.

Totalt, av alle respondentene, svarte bare *en* at overgangen til å bli pensjonist var forferdelig. Denne respondenten pekte på flere forhold som bidro til en slik opplevelse, *det å bli eldre* i seg selv, at *det sosiale ble borte* og at *terskelen for å gå ut ble høyere enn før*. Selv om bare *en* respondent beskrev overgangen slik er det grunn til å tenke at dette kan gjelde for mange, og derfor et viktig svar å legge merke til.

Sett under ett indikerte likevel hovedtrekkene i alle svarene om *overgangen* en optimistisk og aktiv innstilling til å bli pensjonist, og samtidig kom det frem at den enkelte kjente et stor ansvar selv for å være *deltakende* og bidra til eget og andres beste.

Dette inntrykket ble forsterket da respondentene ble spurt om hva de så som en *meningsfylt* pensjonisttilværelse. De fleste svarene var naturlig å knytte til kategorien yte; som *hjelp familie, venner og andre, aktiviteter, frivillighet, hobbyer, styreverv og trening*. Svar som kunne relateres til *nytte* var *mer tid og frihet*, i tillegg til at det relasjonelle med familie og venner fikk større betydning.

2.2 HOVEDTEMA II: FOLKEHELSE

Temaet om folkehelse skulle belyse hvordan respondentene så på behovet for *sosiale møteplasser* som pensjonister og om *ensomhet*. De fleste svarene her lot seg fortolke til kategorien *yte*.

Tabell 3: Sentrale funn knyttet til folkehelse (behov for sosiale møteplasser og syn på ensomhet)

Yte	Nytte	Kjenner meg for ung
Ta initiativ selv/ være oppsøkende Forskjell å være <i>en</i> eller to Kommunikasjon Forberede pensjonisttiden Ta vare på venner Hjelp andre Mat som samlingspunkt Nye boligløsninger med fellesarealer Sosiale medier	Sosiale møteplasser <i>Delta</i> i varierte aktiviteter: fysisk, psykisk og sosial karakter. Digitalt fellesskap med venner og familie. Kontakt med verden.	Det ligger litt langt fremme, ikke min alder. 90+, begynner å bli syke.

På bakgrunn av at unge eldre i liten grad bruker dagens senior-sentre ble respondentene her spurt hvordan de så på behovet for egne seniorsentre i fremtiden. En av respondentene ga på denne måten uttrykk for noe som flere mente:

‘Kanskje jeg vil si at som pensjonist vil jeg gjerne ha et møtested, men ikke en pensjonistforening. Men et treffpunkt hvor jeg kan gå’.

Samtidig som flere respondenter svarte at de selv *kjente seg for unge* til å delta i pensjonistforeninger vurderte alle at det vil være

et stort behov for møteplasser også i fremtiden, og flere beskrev dagens seniorsentrene som en suksess som burde videreføres. De fleste mente likevel at behovet for sosiale møteplasser i pensjonistlag først og fremst vil være et *behov hos de 'eldste' pensjonistene*, nærmere bestemt fra 70-80 årene og oppover. Dette fordi mange da har blitt mindre mobile, helsa noe dårligere og flere har blitt alene. Alle disse faktorene mente respondentene vil øke behovet for sosiale møteplasser i fremtiden all den tid levealderen i befolkningen øker. Mange mente også at *nye boligløsninger med mulighet for sosialt fellesskap* kan avhjelpe dette behovet noe. Flere respondenter pekte på mat som et felles samlingspunkt for mange eldre, videre ble bibliotek, turlag, hagelag, kafe, trening og ulike hobbylag trukket frem som eksempler på aktuelle sosiale møteplasser for pensjonister.

Når det gjaldt ensomhet gjenspeilte svarene at respondentene så det som viktig med en *betydelig egeninnsats* for å motvirke dette, og at det var *mye opp til den enkelte* å ta *initiativ, gjøre avtaler og ta kontakt med andre*. Svarene viste at denne egeninnsatsen også omfattet å ta initiativ til å *delta i ulike aktiviteter, av fysisk, psykisk eller sosial karakter*. Noen uttrykte også at de *fryktet ensomheten* som fremtidige pensjonister selv om de ikke så dette som problematisk på intervjutidspunktet, de trivdes godt i eget selskap. Men dersom helsa skulle bli dårlig fryktet imidlertid noen at det kunne bli mer stusselig og ensomt å sitte hjemme, og var av den grunn opptatt av å holde seg i form så lenge som mulig. Det oppstod diskusjon i noen av gruppene hvorvidt enslige er mer utsatt for ensomhet enn når to eller flere bor sammen. Her kom det frem motsetninger i svarene: Noen mente at det var lettere å bli ensom som enslig, mens andre hadde egen erfaring som tilsa det motsatte, men at det da var mer opp til den enkelte å ta eget initiativ i ulike sammenhenger. At ensomhet er et komplekst fenomen kom til uttrykk gjennom denne respondenten:

‘Man kan være to, men likevel ensom’.

Så langt viste svarene at respondentene i stor grad var innstilt på å yte, ta initiativ og ansvar for å unngå ensomhet. Svar som hadde tilknytning til kategorien nytte var først og fremst knyttet til *det relasjonelle*, men også til å *velge ut og delta i aktuelle aktiviteter*. Kategorien *‘kjenner meg for ung’* viste at noen respondenter ikke så dette som relevant på intervjutidspunktet.

Også den norsk/pakistanske gruppen uttrykte et stort behov for sosiale møteplasser som pensjonister, for å prate sammen, ha fellesskap og hygge. De trakk frem at de har ‘forskjellige’ medlemmer med forskjellige årsaker til problemer, og at mange bor alene og ikke har noe sted å gå når de har behov for å snakke

med noen. Disse respondentene understrekte at det er viktig å komme seg ut, snakke og få ut aggresjon fordi mange sitter hjemme med den aggresjonen. Når det gjaldt behovet for sosiale møteplasser skilte denne gruppen seg noe ut, *ikke* ved alder eller at de 'kjente seg for unge', men ved at de hadde *behov for egne møteplasser for deres generasjon og kultur*, og behov for møteplasser i *større skala* enn i dag. Dette ble begrunnet med at mange innvandrere som kom til Norge for flere år siden nå har blitt eldre og har behov for å møte andre fra sin kultur. I forhold til ensomhet pekte respondentene også på at selv om familietradisjonen står sterkt hos dem kan ensomhet bli et problem fordi barna flytter, jobber og lever sitt eget liv.

Alle gruppene ble også spurt om bruk av *sosiale medier og digitale verktøy* kunne være til hjelp i forhold til ensomhet. Det viste det seg at flesteparten av respondentene hadde et svært aktivt forhold til bruk av sosiale medier og digitale verktøy, og de aller fleste mente at dette kan bidra til å kjenne seg mindre ensom. Det ble imidlertid pekt på tre forhold; at sosiale medier aldri kan erstatte menneskelig kontakt, at det er hjerneføde for mange og at eldre ikke mobber hverandre på nettet. Svarene om bruk av sosiale medier mot ensomhet hadde mest relevans til kategorien nyte, selv om det krever en aktiv innsats å delta der. Flere understrekte også at sosiale medier betyr mye for mange og har blitt en naturlig del av livet, at det ikke bare er kommet for å bli, men vil bli mer vanlig for kommende generasjoner eldre. Enkelte var imidlertid mer skeptiske til bruk av sosiale medier fordi de så på alt skrytet som blir lagt ut som uheldig. I den norsk-pakistanske gruppen var det noe mer variasjon i svarene på dette området. Noen var svært aktive i bruken av sosiale medier, mens andre uttrykte at det ikke var så aktuelt for dem, men vil bli mer vanlig for neste generasjon.

2.3 HOVEDTEMA III: MANGFOLD - MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTER (MAS)

Temaet om mangfold i morgendagens aktivitetssentre omfatter respondentenes syn knyttet til *alder, kjønn, kultur og aktiviteter*.

Tabell 4: Sentrale funn knyttet til mangfold i MAS

Yte	Nytte	Kjenner meg for ung
Stort behov for gode møteplasser	Relasjoner, sosialt fellesskap	Ikke bruk for senior-sentre i dag
Forhindre klikkdannelser	Aktuelle aktiviteter, ulike behov	Behov nærmere 70 – 80 årene
Tilpasse ulike aldre, kjønn, kultur og mangfoldig aktivitetstilbud		Ikke relevant – heller pensjonistlaget til jobben.
Fornyelse		
Transporttilbud		

Dette hovedtemaet skulle se nærmere på utvikling og utforming av morgendagens aktivitetssenter. På spørsmål om hvordan respondentene stilte seg i forhold til *mangfold* i morgendagens aktivitetssentre dreide dette seg nærmere om *alder, kjønn, kultur og aktivitetstilbud*. Her kom det frem variasjon i svarene, mest knyttet til *alder* og hvorvidt morgendagens aktivitetssenter bør være for flere generasjoner eller bare for seniorer. Selv om mange uttrykte at aktivitetssentrene bør være for flere generasjoner i fremtiden ga også mange uttrykk for at eldre har behov for å møte bare jevnaldrende. Mange foreslo derfor at morgendagens aktivitetssenter bør ha tilbud for flere generasjoner, men at eldre kan ha egne møtetider og temadager bare for dem.

Når det gjaldt *kjønn* pekte mange på at det er forskjell på kvinner og menn, at flere kvinner enn menn bruker dagens seniorsentre og at fordi flere menn enn kvinner er ensomme blir det viktig å tilrettelegge bedre for begge kjønn i fremtiden.

På spørsmålet om respondentenes åpenhet for flere *kulturer* i morgendagens aktivitetssentre var svarene samstemte og positive. De fleste respondentene hadde egne, positive erfaringer med innvandrere fra andre kulturer, og en av respondentene hadde vært med å starte en flerkulturell kvinnegruppe flere år tilbake. I svarene her ble det brukt spontane uttrykk som selvfølgelig, skulle bare mangle og absolutt, det må være for alle. En av respondentene uttrykte seg slik:

‘Jeg tror ikke det kommer an på nordmenn, at de ikke vil ha de med. De stopper seg sjøl, vil ikke være med’.

Dette svaret viste seg å være sammenfallende med det som kom frem i den norsk/pakistanske gruppen, nemlig at de *ikke har erfaring fra norske seniorsentre*, de er ikke der. Som det kom frem i forrige hovedtema gjentok respondentene at deres generasjon eldre har behov for egne sentre for sin kultur, men også at dette vil endre seg og bli borte i neste generasjon. En av dem sa det slik:

‘I vår aldersgruppe, generasjonen, er det sånn, men det vil bli borte med neste generasjon om 10 år. Neste generasjon vil være integrert, det vil ikke være behov for egne sentre da’.

Selv om respondentene kjente og hadde jobbet med mange nordmenn begrunnet de behovet for egne sentre gjennom språk og kultur. De trakk frem at selv om mange innvandrere har vært i Norge siden 1970-tallet snakker ikke alle like godt norsk, og *en* av respondentene forklarte hvorfor det er vanskelig å bruke norske seniorsentre slik:

‘Det er vanskelig, har mye med språk å gjøre, og kultur. Når vi sitter sammen og snakker vil vi gjerne kunne snakke og forstå hverandre, ikke bare si ja, nei og vær så god. Snakke sammen og være glade. Men hvis det er kurs og lignende, da snakker vi norsk, og inviterer flere gjester på ulike temaer. Det blir ganske mye forandring de neste 15-20 år’.

Det viste seg at denne gruppen selv hadde ordnet et senter der pakistanere kan møtes, de betalte for det selv, også for internett. Dette opplevde gruppen som urimelig og urettferdig all den tid de hadde jobbet og betalt skatt i Norge i 40 år, mens nye innvandrere som kommer nå får alt gratis ifølge dem. Det kom frem et sterkt ønske om at bydelen/kommunen kunne være mer behjelpelige med å skaffe dem et egnet lokale, de ønsket flere rom til ulike aktiviteter hele uka gratis og med internett. De pekte også på at det er behov for å ha åpne sentre både ettermiddag og kveldstid. Gruppen hadde gjort mange henvendelser til bydelen og kommunen om dette uten særlig respons. En respondent uttrykte seg på denne måten:

‘Sentrene våre er sparepakke for kommunen, hvis vi ikke hadde disse sentrene ville vi blitt veldig syke og ikke kommet ut, så kommunen sparer penger på psykisk helse og psykiske problemer’.

Angående *kjønn* kom det frem at det ikke er vanlig med blandende grupper for kvinner og menn i pakistansk kultur, men at kvinnene kommer hvis de har eget senter.

Når det gjaldt *aktivitetstilbudet* i morgendagens aktivitetssenter kan svarene sammenfattes til at sentrene må legge vekt på å ha *gode sosial møteplasser* for alle, sentrene må *fornyes og følge med i tiden* og ha et *mangfold* av aktivitetstilbud. Her uttrykte flere at sentrene ikke må være så statiske som i dag, men *endre og fornye seg* etter behov, og at det som hadde vært gjort i tidligere generasjoner med håndarbeid, kaffe og vevstue ikke lenger appellerer til så mange. I forbindelse med at det må tenkes nytt sa en av respondentene:

‘Det må være noe mer enn et kakestykke på bordet’.

Gruppene trakk frem mange eksempler på aktivitetstilbud som kunne være aktuelle; foredrag, kurs i bruk av sosiale medier og digitale verktøy, litteratur, aviser og bibliotek, turgrupper, moderne trening, biljard og andre spill. Samtidig la de vekt på at innholdet må tilpasses nye grupper eldre og hva de er interessert i, og at det er stor forskjell på en 67-åring og en 80 åring.

Også her ble *mat og matkultur* trukket frem som en viktig samlingsarena, både ernæringsmessig og som en viktig sosial faktor for mange som lever alene. Mange så det som interessant at flere generasjoner kunne samles til mat i morgendagens aktivitetssenter, og med muligheter for å kjøpe seg en øl eller et glass vin.

2.4 HOVEDTEMA IV: FRIVILLIGHET

Temaet om frivillighet tok for seg respondentens *syn på* og *motivasjon* for frivillighet, også i morgendagens aktivitetssenter.

Tabell 5: Sentrale funn knyttet til frivillighet.

Yte	Nytte	Kjenner meg for ung
<p>Frivillighet: Dugnadsarbeid, org/uorganisert Ildsjeler Litt frivillig arbeid hele tiden Elsker frivillighet Blir bundet</p> <p>MAS og frivillighet: Informasjon på nettet Positivt, men mer samordnet informasjon God organisering</p>	<p>Uforpliktende Bestemme selv Mening</p> <p>Motivasjon: Lært opp til det Glede, Respekt, Mening Hjelpe andre Fellesskapet, det sosiale Resultater av arbeidet Samfunnsforbedringer Gode opplevelser/ samvittighet</p>	

Hva respondentene forbandt med frivillighet kan dekkes av svarene *dugnadsarbeid* og at *det er mange måter å være frivillig på*. Det viste seg at de fleste respondentene enten var eller hadde vært engasjert i frivillig arbeid, og noen hadde fått det inn med teskje fra de var små. Flere uttrykte stor glede ved å delta i frivillig arbeid både i de norske og den norsk-pakistanske gruppen.

Respondentene i den norsk-pakistanske gruppen var svært aktive i frivillig aktivitet. Til tross for at gruppen sa at de ikke hadde nok informasjon og kunnskap om frivillighet og alle frivilliges formål, viste det seg at de var svært aktive i frivillig arbeid på ulike områder. Eksempler som ble trukket frem i intervjuet var at de deltok som natteravner, arrangerte byvandring og 17.mai arrangementer i bydelen, og ellers hjalp andre ved sykdom og ensomhet. I tillegg var flere med i forskjellige foreninger, og en av respondentene hadde også fått utdelt medalje i Oslo rådhus som takk for innsatsen som frivillig.

Så langt var det naturlig å se svarene om frivillighet i tilknytning til kategorien *yte*. Når det gjaldt svarene som lar seg relatere til kategorien *nyte* var disse nokså entydige, frivillighet må være *uforpliktende, selvbestemt* og det må være *meningsfylt* hvis det skal være aktuelt å drive med. Det kom frem at mange hadde forestillinger om frivillighet med å bli *bundet* og at andre ville ta styring over tiden deres. I den forbindelse ga flere uttrykk for at de i så fall ville vegre seg mot å bli frivillig, *to* respondenter sa det på denne måten:

‘Å være frivillig må være på frivillig basis. Ingen må bli tvunget inn i det, men ha lyst’.

eller

‘Hvis noen skal styre tiden din da vegrer man seg. Man vil jo styre tiden sin selv som pensjonist, hvis ikke blir det ikke noe med å være frivillig’.

Det var noe variasjon i svarene om hva respondentene mente var mest forpliktende med å være frivillig. Noen mente det ville være minst bindende å være ‘individhjelper’ fremfor å være frivillig i en større sammenheng, fordi det da ville være lettere å finne løsninger dersom de ble forhindret. Andre så det motsatt og kunne heller tenke seg være frivillig i grupper og foreninger enn å være knyttet til ett menneske. Til tross for skepsisen som kom til uttrykk ga flere respondenter også uttrykk for at de syntes dette var litt vanskelig, de skjønnte jo at frivillighet til en viss grad måtte være forutsigbart.

De fleste respondentene stilte seg positive til frivillighet i morgendagens aktivitetssenter, og flere understrekte at det fungerer slik i dag. Samtidig kom det frem synspunkter på at det har blitt mer egoisme i vår tid, og at mange går på eldresenter for å bli underholdt uten å bidra selv. En av respondentene uttrykte at *du må gjøre noe for å få noe*, og uttrykte som følger:

‘Hvis man går på eldresenter med en forventning om at nå skal noen gjøre noe for deg, da -, håper at jeg vil gå og delta. Hvis noen på 80 år ville kreve noe av meg er det ikke sikkert at jeg ville være like villig lenger’.

Svarene om hva som *motiverte eller kunne motivere* respondentene til frivillighet var først og fremst *glede* over å hjelpe andre, *få noe igjen selv*, at det opplevdes *meningsfylt* og at arbeidet ga *resultater/forandring*. Selv om disse svarene kunne reletares til begge kategoriene *yte* og *nyte*, ble det her valgt å fremstille dem under *nyte*.

I forhold til frivillighet var det ingen svar som var relevante for kategorien *kjenner meg for ung, frivillighet kan dermed se ut til å være mer aldersuavhengig enn de andre temaene i denne undersøkelsen.*

De fleste respondentene søkte informasjon om frivillighet på nettet selv, likevel var det stor enighet om at det er for lite tilgjengelig informasjon på kommunenes hjemmesider. Fordi ikke alle har datamaskin ble det også pekt på at kommunen må få ut en informasjonsfolder *en* gang i året om hva som skjer, med muligheter for frivillig arbeid, og at den enkelte selv må være oppsøkende i forhold til hva som er av interesse.

3 DISKUSJON AV FUNN

I dette kapitlet vil funn som ble presentert i kapittel 3 bli diskutert og satt i sammenheng med resultater fra spørreundersøkelsen, og bli drøftet i lys av aktuelle politiske dokumenter og relevant forskning. Med utgangspunkt i analysen av data ble diskusjonen delt i følgende tre underkapitler; *Morgendagens pensjonister - yte og nytte*, *Mangfold i morgendagens aktivitetssentre* og *Frivillighet*.

3.1 MORGENDAGENS PENSJONISTER - YTE OG NYTE

Det mest slående inntrykket av alle funnene i denne undersøkelsen var at respondentene fremstod som svært aktive og engasjerte i forhold til å være eller bli pensjonist. Dette inntrykket manifesterte seg både gjennom flere svar med relevans til *yte* enn *nytte*, men også at mange av svarene viste til konkrete aktiviteter som respondentene deltok i. Til en viss grad var det overraskende at dette inntrykket avtegnet seg såpass tydelig, særlig i lys av forestillingen at unge pensjonister er mest opptatt av å *nytte* tilværelsen.

Svarene knyttet til å *yte* viste nærmere at det handlet om å *ta vare på og hjelpe familie og venner, delta i sosialt fellesskap, være aktiv og engasjert i samfunnet og holde seg friske*. Alle disse svarene gjenspeilte en aktiv egeninnsats hos respondentene, og at de ikke forventet 'å få noe servert' av andre. Respondentene var veldig tydelige på at de selv hadde ansvar for å skape en meningsfylt pensjonisttilværelse. At respondentene her satset mye på å holde seg friske og i god form ser ut til å være en god investering. Ifølge Barstad og Sandvik (2015) var *helse* det største hinderet for *deltakelse*, videre økte barrierene for deltakelse generelt med alderen og kvinner opplevde oftere barrierer enn menn. De pekte også på at personer med lav sosioøkonomisk

status kom dårligere ut i forhold til deltakelse og tilhørighet enn de med høyere sosioøkonomiske ressurser.

Mange av disse svarene var sammenfallende med funn fra spørreundersøkelsen, og ga til sammen et mer helhetlig og utfyllende bilde. I intervjuene kom det frem at flere respondenter var i en situasjon der de stod i valget mellom å pensjonere seg ved 65 eller 70 år og opplevde det som vanskelig fordi de ikke var klar for en pensjonisttilværelse på flere år. Flere var også opptatt av å jobbe lengst mulig, være aktive og fortsatt ta samfunnsansvar på ulike områder. Noen ønsket å lære mer og utvikle seg som pensjonister, selv om dette ikke kom like sterkt frem som i spørreundersøkelsen. Til sammen utfylte funnene bildet av unge pensjonister som opptatt av og innstilt på å *yte*, og som *deltakere* i egen pensjonistrolle (Aase, 2014).

At flere ønsket å holde på jobben lengst mulig og syntes det vanskelig å avgjøre ved hvilken alder de skulle pensjonere seg kan være uttrykk for en tendens som viser seg i ferske tall fra Statens senter for seniorpolitikk (Seniorpolitisk barometer, 2015). Her svarte over halvparten av de spurte at de var positive til å heve den øvre aldersgrensen fra 70 til 72 år fordi de ville ha muligheten til å stå lenger i jobb enn i dag. Det kom også frem at selv om mange gledet seg til og var forsonet med å bli pensjonist gikk de ikke og lengtet etter det. Tall fra Seniorpolitisk barometer (2015) viste også at 30 prosent verken var positive eller negative til å heve den øvre aldersgrensen (Dalen, 2015), mens NAV viste at ved utgangen av tredje kvartal i 2015 var flere 66-åringere i arbeid sammenlignet med tilsvarende periode i 2014. De konkluderte derfor at tidspunktet for pensjonering har forskjøvet seg, og at Pensjonsreformen har bidratt til at flere seniorer er i arbeid (NAV, 2015).

Flere funn fra intervjuene i denne undersøkelsen knyttet til å *nyte* viste seg å være sammenfallende med funn i spørreundersøkelsen. Dette var svar som at de fleste respondentene så på *overgangen* til å bli pensjonist med *glede*, *spenning* og *optimisme*, og de så frem til mer *egentid*, og tilsvarende funn i spørreundersøkelsen som viste at 71 prosent av respondentene opplevde *overgangen* som positiv og 85 prosent var fornøyd med pensjonisttilværelsen. I spørreundersøkelsen kom det frem at respondentene verdsatte *friheten* som pensjonisttilværelsen innebar høyt, og at de var åpne og nysgjerrige til livet.

Et annet fellestrekk i funnene som kan knyttes til både *yte* og *nyte* var at respondentene la vekt på å bruke tiden på relasjoner og aktiviteter som var lystbetonte og selvvalgte, og i mindre grad forpliktende. At bare *en* av respondentene hadde valgt bort alle oppgaver og aktiviteter som ikke var lystbetonte kan avgjort

tilhøre kategorien nyte, og fortolkes som et *frigjørende valg* på bakgrunn av tidligere forpliktelser i et langt yrkesliv ved å kunne slippe til andre sider i livet nå. En slik fortolkning kan betraktes i lys av Kirkegaards syn på mennesket, som eksisterende først og fremst gjennom sine valg, men også gjennom sine handlinger, og at mennesket ikke eksisterer utenfor, men i sin tid (Stigen, 1983).

I forlengelsen av dette kan det trekkes frem et annet aktuelt forhold som en av respondentene var veldig opptatt av, også relatert til å *yte*. Denne respondenten pekte på ubalansen i at så få eldre og pensjonister ble valgt inn på Stortinget, og at eldre derfor ikke har reell *beslutningsmyndighet* i samfunnet i dag. Ut fra demografi skulle dette tilsi et 20-talls personer på Stortinget, respondenten ga derfor klart uttrykk for at dagens ordning ikke har noe med et reelt folkestyre å gjøre. Respondenten la også til at 68-generasjonen er på vei og ikke vil finne seg i dette. Med dette uttrykte respondenten noe som også Meld.St.29 (2012-13) er opptatt av, at en økende og ressurssterk seniorbefolkning i større grad vil ønske å bidra og omforme samfunnet i fremtiden gjennom sterkere innflytelse på alle livsområder. Ifølge denne Stortingsmeldingen pågår en slik ønsket utvikling både nasjonalt og globalt, der ett av prinsippene for det europeiske arbeidet med 'aktiv aldring' er *samfunnsdeltakelse*, her forstått som deltakelse i beslutningsprosesser for å hindre utstøting og isolering av eldre.

'Aktiv aldring' er et politisk satsingsområde i Europa for å møte utfordringene som en aldrende befolkning representerer. Prosjektet fremmer blant annet *deltakelse*, *innflytelse* og *aktivitet*, hvor aktivitet omfatter alt som er meningsfylt for den enkelte, grupper, lokal- og storsamfunn.

Flere av funnene så langt i undersøkelsen her tyder på at disse respondentene viser vei i ønsket retning ved å være innstilt på å *yte* som pensjonister, og fremstår som *deltakere* i pensjonistrollen, ikke som tilskuere (Skjervheim, 1996). Samtidig handler ikke denne utviklingen bare om hvordan en ny seniorgenerasjonen vil opptre i fremtiden, men like mye om hvordan samfunnet vil møte den. Det faktum at mange eldre ikke blir tatt tilstrekkelig på alvor og blir satt utenfor det store fellesskapet vitner om at det ikke er nok med holdningsarbeid for å skape endring, eldre må også gis reell innflytelse og makt i samfunnet. Både holdningsarbeid, et inkluderende arbeidsliv og livsfasepolitikk er forhold som Meld. St. 19 (2014-15) legger sterke føringer for, der økt politisk beslutningsmyndighet omfatter alle livsområder som samfunn, økonomi, kjøpekraft, boligløsninger, kultur, design, moter mm.

I lys av dette kan uttalelsen fra respondenten om at eldre og pensjonister har for liten reell beslutningsmakt i Norge gi grunn til en viss bekymring. Samtidig indikerte flere funn i denne

undersøkelsen at respondentene fortsatt vil bidra og være engasjerte som pensjonister, og slik sett bidra til endring. Den samme uttalelsen kan derfor også være et uttrykk for det Slagsvold og Solem (2005) pekte på, at morgendagens eldre trolig vil være mindre beskjedne, stille større krav og bestemme mer selv. På den måten vil de også bidra til å redefinere eldrollerollen.

I forbindelse med spørreundersøkelsen ble ensomhet definert som 'å oppleve et savn av ønsket kontakt med andre' (Thorsen og Clausen, 2009). I intervjuene ga flere respondenter uttrykk for at selv om de ikke var ensomme nå fryktet de ensomheten i fremtiden som pensjonister særlig hvis helse skulle svikte. Spørreundersøkelsen viste at forekomsten av ensomhet bare var 9 % hos respondentene, noe som ble forklart med at 71 % av respondentene bodde sammen med noen, hvorav 66 % med ektefelle/samboer. Samtidig som spørreundersøkelsen viste at forekomsten av ensomhet var noe høyere hos de som bodde alene, viste den også at ensomhet kan forekomme hos de som bodde sammen med noen. Flere studier har pekt på at ensomhet hos eldre holder seg lav frem til 75-80 års alder, og at økningen fra da forklares med dårligere helse og tap av nær familie som ektefelle/samboer (Hansen og Slagsvold, 2014; Daatland og Slagsvold, 2015). Når en ser på prosentandelen eldre som er ensomme kan en stille spørsmål ved om frykten for å bli ensom er større enn det er grunnlag for. Det er også interessant at deltakerne tydelig uttrykte at eldre selv hadde ansvar for å ta initiativ slik at de hindret egen ensomhet. Lignende tanker om aldring og ensomhet er også beskrevet i forskning (Hauge og Kirkevold, 2010).

Ifølge Barstad og Sandvik (2015) kom det samme mønsteret frem når det gjaldt *deltakelse, sosiale nettverk og ensomhet* som viste seg mellom helse og deltakelse. Høyere utdanning medførte i større grad deltakelse i sosiale sammenhenger, tilgangen til ulike nettverk var større og forekomsten av ensomhet sank med stigende inntektsnivå.

3.2 MANGFOLD I MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTRE

På bakgrunn av svarene i spørreundersøkelsen ble det reist to kritiske spørsmål. Det ene gjaldt hvorvidt det vil være behov for egne sentre for *eldre* i fremtiden, eller om det bør etableres nye sentre med aktivitetstilbud for *flere generasjoner*. Her viste funn om morgendagens aktivitetssenter i begge undersøkelsene at respondentene vurderte det vil være et stort behov for gode sosiale

møteplasser for seniorer og pensjonister også i fremtiden. Det var imidlertid noe variasjon i svarene her. Mens funn i spørreundersøkelsen var mer entydige i forhold til at aktivitetssentrene burde være for flere generasjoner, svarte flere respondenter i intervjuene at de ikke hadde særlig tro på blandete aldersgrupper. Samtidig kom det frem at de fleste respondentene vurderte at de selv ikke ville ha behov for seniorsentre de første årene som pensjonister, men at behovet kunne melde seg noe senere når de har nådd en høyere alder. I lys av dette diskuterte flere av gruppene hvordan morgendagens aktivitetssenter kan utformes for å tiltrekke seg unge eldre/pensjonister. Her ble det vurdert som en mulig løsning at aktivitetssentrene kan utformes og tilpasses flere generasjoner og grupper, men at det da må være muligheter til å arrangere egne sammenkomster og møtearenaer for ulike grupper etter behov.

Spørreundersøkelsen viste at bare 8 % av respondentene deltok i Pensjonistforbundets eldre/seniorsentre i dag av ulike grunner. Kommentarer om dette som gikk igjen i spørreskjemaet var at respondentene enten *følte seg for unge* til å delta der eller at de var *travelt opptatt på andre hold*. Disse svarene tydet på at mange respondenter ikke identifiserte seg med dagens seniorsentre, særlig i lys av de hadde valgt å melde seg inn i Pensjonistforbundet men hadde valgt bort deltakelse i lokallagene.

Uavhengig av alder viste funn både i spørreundersøkelsen og intervjuene at flere av dagens seniorsentre sliter med klikkdannelser. Dette uttrykte flere som et hinder for nye å komme inn, og at det isolert sett er et problem som det bør jobbes aktivt med å løse.

Selv om det var noe variasjon i svarene knyttet til *alder* indikerte de likevel at det vil være en fremtidsrettet løsning å åpne for flere aldersgrupper i morgendagens aktivitetssenter, med muligheter for ulike gruppetilpasninger. Dette vil i så fall være i tråd med føringer både i folkehelsemeldingen (Meld.St.19, 2014-15) og Meld. St. 29 (2012-2013), som oppfordrer til å bygge bro mellom generasjoner, å gjøre plass for aktive eldre i lokalsamfunn og legge til rette for et livsløpsperspektiv.

Det *andre* kritiske spørsmålet som ble reist i forbindelse spørreundersøkelsen var om morgendagens aktivitetssentre kan dekke et så mangfoldig aktivitetstilbud som svarene ga uttrykk for. Selv om det også i intervjuene kom frem mange konkrete eksempler på aktuelle aktiviteter ble det samtidig tydelig at det verken vil være mulig eller ønskelig å komme frem til et felles innhold for morgendagens aktivitetssentre. Det viktigste så ut til å være at hvert aktivitetssenter må utforme og skape noe særegent og aktuelt for seg, med en profil som appellerer til flere generasjoner og målgrupper. Å kopiere andre ser derfor ikke ut til å være

veien å gå, men å finne frem noe unikt gjennom å involvere den nye seniorgenerasjonen selv. Flere mente at som i dag vil dette være avhengig av ildsjeler for å lykkes.

Svarene bidro likevel til å skille ut noen 'suksesskriterier' som utgangspunkt og inspirasjon for etablering av morgendagens aktivitetssentre; *gode sosiale møteplasser, et inkluderende miljø, fornyelse, et mangfoldig aktivitetstilbud for flere aldre/generasjoner, kjønn og kulturer, og deltakelse og frivillighet* i fokus. Svarene fra begge undersøkelsene viste videre at det er behov for å ha åpne sentre og aktivitetstilbud både ettermiddag og kveldstid. I intervjuene var flere respondenter også opptatt av at dagens seniorgenerasjonen fortsatt må få bruke seniorsentrene slik de ønsker og ikke bli skviset ut.

Folkehelsemeldingen (Meld.St.19, 2014-15) slår fast at eldre er like mangfoldige som resten av befolkningen, og at den nye seniorgenerasjonen antagelig vil bli mer heterogen enn tidligere. Meldingen peker også på at for å lykkes med å utvikle en moderne seniorpolitikk for aktive eldre må dagens og morgendagens seniorer involveres til deltakelse fordi de representerer en stor ressurs. I folkehelseprosjektet *Aktive eldre 60+* i regi av Telemark fylkeskommune viste kartleggingen av alle kommunene i Telemark at de fleste kommunene tenker tradisjonelt og ikke har gjort vesentlige grep i forhold til at en ny seniorgenerasjonen er på vei, og at det er for lite samhandling med eldrerådene (Andersen, 2015). Dette er neppe en situasjon spesiell for Telemark, snarere en indikator på at det kan være en tilsvarende situasjon for andre kommuner og et potensiale for innovasjon og endring.

Samtidig som andelen eldre stiger i befolkningen øker også innvandrerbefolkningen i Norge. Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB, 2015) var 15,6 prosent av totalbefolkningen i Norge innvandrerne ved inngangen til 2015, og i dag har alle landets kommuner innvandrere. Utviklingen tilsier at i 2040 vil nesten halvparten av innbyggerne i Oslo være innvandrere (SSB, 2012). I tillegg har Norge for tiden en stor tilstrømming av flyktninger på grunn av flyktningkrisen i Europa.

I denne undersøkelsen rettet temaet om mangfold seg også mot respondentenes åpenhet i forhold til *flerkulturalitet* i morgendagens aktivitetssentre, og her kom det frem motsetninger i svarene mellom de norske og norsk-pakistanske respondentene. Funn i kapittel 5.3 viste at de norske respondentene hadde en åpen og inkluderende innstilling til at aktivitetssentrene må være for *alle kulturer*, mens den norsk-pakistanske gruppen uttrykte behov for eget seniorsenter for sin generasjon og kultur. Dette til tross for at den norsk-pakistanske gruppen hadde bodd og jobbet

i Norge i mange år, og var et eksempel på god integrering fordi de både ivaretok egen kultur og deltok aktivt i sitt lokalmiljø sitt på tvers av kulturer.

Integrering og assimilering er to begreper som ofte brukes i forbindelse med innvandring og innvandringspolitikk, St. meld. nr. 49 (2003–2004, s. 29) beskriver forskjellen slik:

‘Integrering’ brukes ofte som motsats til begrepet ‘assimilering’ og signaliserer at innvandrere innen visse rammer kan føre videre kulturell eller religiøs egenart. Tiltak med sikte på å presse innvandrere eller andre minoriteter til å oppgi sitt særpreg for å bli mest lik majoriteten er eksempler på assimileringspolitik.’

Djuve (2013) pekte på at flere faktorer må vurderes for å kunne ta stilling til om en integrering har vært god; språk, utdanning, jobb, økonomi og deltakelse i samfunnslivet. Selv om hun pekte på positive utviklingstrekk som at yrkesdeltakelsen hos innvandrere var ca. 10 prosent under gjennomsnittet i Norge og at flere innvandrere og flyktninger ble sysselsatt etter noen år i Norge, pekte hun også på utfordringer. Utfordringene var blant annet at for noen grupper var yrkesdeltakelsen lav og avgangen fra yrkeslivet høy, og holdningene til likestillingsarbeidet i utakt med det norske. Samtidig har flere pekt på at etterkommerne av innvandrere har gjort det svært godt på mange områder i Norge, og at de vil klare seg langt bedre enn sine foreldrene i utdanning og arbeidsliv (Djuve, 2013; Østby (2013) og Hermansen (2015).

Ifølge Moen (2011) står folk med pakistansk bakgrunn i en særstilling blant innvandrergupper fordi de er mange og har vært i Norge så lenge at de nå omfatter tre generasjoner. Hun viste til at mange som kom fra Pakistan på slutten av 60- og 70-tallet nå eldes og har forventninger til at barna og deres familie vil ta ansvar for dem i alderdommen, som en forpliktende gjenytelse. Men samtidig pekte hun på at selv familietradisjonen står sterkt hos pakistanere, kombinerer nå mange pakistanske familier forpliktelse og tradisjoner for eldre pleietrengende familiemedlemmer med et moderne familieliv og det norske velferdssamfunnet.

Dette er ikke ulikt funn fra intervjuene i denne undersøkelsen med den norsk-pakistanske gruppen. Her viste det seg at selv om familietradisjonen stod sterkt var de norsk-pakistanske respondentene innforstått med at *barna deres nå lever sitt eget liv, flytter, har jobb og familie og må tenke på andre enn dem*. I den forbindelse uttrykte flere at de ikke var bekymret for fremtiden og hva som vil skje med dem, og at de opplevde det som trygt å bli gammel i Norge og var forberedt på å flytte på ‘gamle hjem’. Disse svarene

ga et inntrykk at respondentene hadde en noe løsere forventning til at barna deres skulle ta seg av dem når de blir eldre enn det som har vært vanlig tidligere.

Folke- og boligtellingsen (St.meld. nr. 25, 2005-2006) viste at *en* av fem eldre ikke-vestlige innvandrere bodde i storfamilier, mens fire av fem ikke gjorde det, og Kumar (2010) pekte på at mange innvandrere har liten omgang med norske naboer og venner. I tillegg viste Barstad og Sandvik (2015) at når det gjaldt sosial støtte og nettverk har innvandrere mindre tilgang til dette enn nordmenn. I intervjuet med den norsk-pakistanske gruppen kom det frem at de ønsket egne seniorsentre for sin generasjon og kultur, men også at dette behovet vil være borte for neste generasjon innvandrere. Selv om det er lett å forstå behovet i denne norsk-pakistanske gruppen kan det likevel vurderes som en aktuell løsning at morgendagens aktivitetssentre må legge vekt på å skape et inkluderende miljø for ulike kulturer.

3.3 FRIVILLIGHET I MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTRE

Frivillighet og frivillig arbeid var sentralt i prosjektet om morgendagens aktivitetssentre, og her viste funn fra intervjuene seg å være todelt. På den ene siden var overraskende mange respondenter på en eller annen måte *aktive* og/eller *positivt innstilt* til frivillig arbeid, mens de på den andre siden *vegret seg* for frivillig arbeid dersom det kunne oppleves for bindende. Dette var nokså sammenfallende med funn i spørreundersøkelsen, som viste at 42 prosent av respondentene deltok i frivillig arbeid, og at den viktigste *motivasjonsfaktoren* var at det opplevdes *fleksibelt*, kunne *tilpasses den enkelte* og var *uforpliktende*. Dette støttes av tilsvarende funn i Frivillighetsbarometeret 2014 (Johansen, M. & Johnsen, S.S. & Kvaløy, B. & Bjørge, N.E. (2014), som viste at nesten 2 av 3 hadde gjort frivillig arbeid i løpet av de siste månedene og at den viktigste ytre betingelsen for å delta i frivillig arbeid var at de selv hadde kontroll over hvor mye tid de skulle bruke. Her viste også svarene at flesteparten av de spurte anslo andelen frivillige til å være lavere enn den reelle 60 prosenten.

I intervjuene i denne undersøkelsen kom det frem to forhold i tillegg til tidligere funn om motivasjon for å være frivillig. Det ene var at respondentene kunne *se resultater* av innsatsen og det andre at arbeidet bidro til *samfunnsforbedringer*. De øvrige svarene fra intervjuene om motivasjon støttet funn fra spørreundersøkelsen om at det var *glede*, å kunne *hjelp andre*, *ga noe*

tilbake og var meningsfylt. Også disse funnene støttes av lignende funn i Frivillighetsbarometeret (2014), som å være til nytte, bidra og bli kjent i lokalmiljøet.

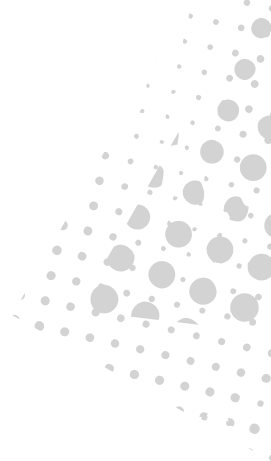
Det ble også reist et kritisk spørsmål på bakgrunn av svarene om frivillighet i spørreundersøkelsen, hvorvidt og eventuelt hvordan frivillighet kan drives på andre måter enn i dag for å appellere til flere. Dette spørsmålet ble mer aktualisert gjennom svarene fra intervjuene fordi mange respondenter vegret seg av frykt for at det ville bli for bindende. Men i lys av at mange frivillige organisasjoner opererer med svært romslige definisjoner på frivillighet er det imidlertid noe vanskelig å se *hvordan* frivillighet kan endres til å bli mindre forpliktende i fremtiden for å få flere til å delta.

Funn fra intervjuene gjenspeilte stor frivillig innsats både i de norske og den norsk-pakistanske gruppen, men også at den norsk-pakistanske gruppen savnet mer informasjon og kunnskap om frivillige organisasjoner, deres formål og aktiviteter. Dette ligner funn som Gele & Harsløf (2010) kom frem til. De fant at mange eldre innvandrere ikke kjente til frivillige organisasjoner, de manglet informasjon og følte seg utestengt fra disse organisasjonene på grunn av språkproblemer. Når det også kom frem at dette gjaldt organisasjoner som henvendte seg til minoriteter, ofte drevet av yngre innvandrere som behersket norsk, fremstod dette som et paradoks. Gele & Harsløf (2011) pekte videre på at frivillig arbeid og frivillige organisasjoner kan være en viktig sosial arena for innvandrere, og at mangel på informasjon kan bidra til isolering og dårligere helse.

Disse funnene fremstod nokså sammenfallende med at respondentene i den norsk-pakistanske gruppen ønsket egne seniorsentre for sin generasjon på grunn av språkproblemer og kulturelle forskjeller. Funnene fremstår motsetningsfylte i forhold til at norske myndigheter de siste årene har lagt vekt på frivillige organisasjoner som arena både for arbeidsliv- og samfunnsintegrasjon, og fordi det blir flere eldre innvandrere i Norge bør sosial deltakelse i form av frivillig arbeid bli en større del av integreringsarbeidet. Ifølge Gele & Harsløf (2011) kan frivillig arbeid bidra til bedre helse og selvfølelse hos innvandrere, særlig i lys av at de kom fra samfunn der høy alder er en fordel, men at de mistet denne aldersfordelen da de kom til Norge.

På bakgrunn av disse funnene ser det ut til at frivillige organisasjoner og andre som driver frivillig arbeid kan ha et potensiale i å engasjere flere eldre innvandrere. På den annen side viste funn fra spørreundersøkelsen at å hjelpe innvandrere/migranter ble rangert lavt når det gjaldt hvilken type frivillig

arbeid respondentene deltok i. Men i lys av at det også viste seg at språkproblemer hindret eldre innvandrere fra å delta i dagens norske seniorsentre kan begge forholdene tilsi at morgendagens aktivitetssentre bør inkludere flere kulturer til deltagelse og frivillig arbeid i nye aktivitetssentre. På den måten kan morgendagens aktivitetssentre både fremme språkferdigheter og integrering og bidra til økt helse hos eldre innvandrere gjennom deltagelse og frivillighet.

4 KONKLUSJON

Hensikten med denne undersøkelsen var å følge opp funn fra spørreundersøkelsen og få mer kunnskap om hvordan morgendagens aktivitetssentre (MAS) kan utvikles og utformes. Undersøkelsen tok utgangspunkt i fire hovedtema; *overgangen til å bli pensjonist, folkehelse, mangfold i morgendagens aktivitetssentre og frivillighet*.

De fleste respondentene hadde opplevd eller så frem til *overgangen* til å bli pensjonist med glede, spenning og forventning, selv om ikke alle var klar for å bli pensjonister enda. Respondentene fremstod som svært *aktive og deltakende*, med et stort ansvar for egen pensjonist-tilværelse og til å hjelpe andre. De var også opptatt av gode relasjoner og sosialt fellesskap for å forebygge ensomhet som pensjonister.

Mangfold i morgendagens aktivitetssentre ble belyst i forhold til alder, kjønn, kultur og aktivitetstilbud. Svarene indikerte at det verken vil være mulig eller ønskelig å utvikle et felles innhold eller konsept for nye aktivitetssentre, i stedet må hvert aktivitetssenter ta utgangspunkt i sitt lokalmiljø og sine borgere og skape noe unikt. Noen suksesskriterier pekte seg likevel ut som rettesnor for etablering av aktivitetssentre; *gode møteplasser, inkluderende miljø, fornyelse, mangfoldig aktivitetstilbud tilpasset ulike aldre, kjønn og kulturer, med deltakelse og frivillighet* i fokus.

Svarene viste at mange respondenter var aktive i frivillig arbeid på ulike områder, men også en skepsis til at det kunne oppleves for bindende. Motivasjonen for å være frivillig var først og fremst knyttet til å *glede andre, få noe igjen selv og se resultater av arbeidet*. Funn fra den norsk-pakistanske gruppen viste at selv om de var aktive i forskjellig frivillig arbeid ønsket de bedre kjennskap til frivillighet og de ulike organisasjonene, og de deltok ikke i norske seniorsentre på grunn av språk- og kulturforskjeller. Selv om funn fra spørreundersøkelsen viste at få norske respondenter deltok i frivillig arbeid med å hjelpe innvandrere/migranter, kan morgendagens aktivitetssentre ta mål av seg til å bli en arena som ivaretar både integreringsarbeid og frivillighet i fremtiden. På den måten kan aktivitetssentrene bidra til økt deltakelse og tilhørighet for ulike grupper i samfunnet.

REFERANSER

- Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2008) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersen, A.K. (2015) *Aktive eldre 60+*. Rapport, Telemark fylkeskommune. Hentet fra <http://www.tfk/telemark.no/Vaare-tjenester/Folkehelse/Regional-folkehelsestrategi/Aktiv-aldring>.
- Barstad, A. & Sandvik L. (2015) *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet. En analyse av ulikhet i sosiale relasjoner med utgangspunkt i leveårsundersøkelsene*. (SSB- Rapport 2015/51). Hentet fra: ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/deltaking-stotte-tillit-og-tilhorighet.
- Dalen, E. (2015) *Norsk Seniorpolitisk Barometer 2015*. Kommentarrapport YRKESAKTIVE, Senter for seniorpolitikk. Hentet fra <http://www.seniorpolitikk.no/fakta/statistikk/2015norsk-seniorpolitisk-barometer-2015>.
- Daatland, S.O. & Slagsvold, B. (2014) Alderdommen bedre enn sitt rykte. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/Alderdommen-bedre-enn-sitt-rykte-7467486>.
- Djuve, A.B. (2013) www.nrk.no/norge/dette-er-status-for-integreringen-1.10935927.
- Gele, A.A. & Hersløf, I. (2011) *Eldre innvandrere isoleres*. Oslo, Høgskolen i Oslo.
- Gele, A.A. & Harsløf I. (2010) Barriers and Facilitators to Civic Engagement Among Elderly African Immigrants in Oslo, *Journal of Immigrant and Minority Health*.
- Hansen, T. & Slagsvold, B. (2015) Late-Life Loneliness in 11 European Countries: Results from the Generations and

Gender Survey, vol. 124, No. 1, ISSN: 0303-8300. *Social Indicators Research*.

- Hauge, S. & Kirkevold, M. (2010) Older Norwegians' Understanding of Loneliness. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Wellbeing* 5 (1): 4654 - DOI: 10.3402/qhw.v5i1.4654
- Heløe, L.A. (2013) Nye signaler i helsepolitikken – treffer de blink? Stat & Styring. Hentet fra https://www.idunn.no/stat/2013/04_s_40-43.
- Hermansen, S.A. (2015) *Coming of Age, Getting Ahead? Assessing Socioeconomic Assimilation among Children of Immigrants in Norway*. Oslo, UiO, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Johansen, M. & Johnsen, S.S. & Kvaløy, B. & Bjørge, N.E. (2014) *Frivillighetsbarometeret 2014*. Frivillighet Norge. Hentet fra frivillighetnorge.no/Frivillighetsbarometeret/.
- Kumar, B.N. (2010) Migrasjon, etnisitet og helse. I Viken, B. (Red) *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv* (s. 37-58). Bergen: Fagbokforlaget.
- Meld. St.29 (2012 -2013) *Morgendagens omsorg*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.
- Meld. St.34 (2012 -2013) *Folkehelsemeldingen*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.
- Moen, B. (2011) 'Det står i Koranen': Familieforpliktelser overfor eldre i pakistanske familier. *Norsk antropologisk tidsskrift* 01/2011.
- NAV (2015) *Pensjonsreformen bidrar til flere seniorer i arbeid*. Hentet fra <http://www.nav.no/NAV> og samfunn/ Statistikk/Pensjon.
- Skjervheim, H. (1996) *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Ide og Tanke (s. 71- 87).
- Stigen, A. (1983) *Tenkningens historie*. Oslo; Gyldendal Norsk forlag, Bind 2.
- Statistisk sentralbyrå (2012) Hentet fra <https://www.ssb.no/sok?sok=antall+innvandrere+i+2040>.
- Statistisk sentralbyrå (2014) <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkfram/aar/2014-06-17>

- Statistisk sentralbyrå (2015). Hentet fra <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall>.
- St. melding nr.25 (2005-2006) *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.
- Thorsen, K. & Clausen, S.E. (2009) Hvem er de ensomme? *Samfunnsspeilet 1*, Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- Østby, L. (2008) *Eldre innvandrere - myter og realiteter*. Oslo; Statistisk sentralbyrå, I Norsk Selskap for Aldersforskning.
- Aase, E. (2014) Pensjonistrollen - deltaker eller tilskuer? TEORA: Telemark Open Research Archive.

VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE

«MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTER – NOE HELT NYTT.

SEMISTRUKTURERT INTERVJUGUIDE

I: OVERGANGEN TIL/MOT PENSJONISTTILVÆRELSE

- Hvordan var eller tenker du at *overgangen* til å bli pensjonist vil bli?
- Hva er/vil være *meningsfylt* for deg som pensjonist?

II: FOLKEHELSE

SOSIALE MØTEPLASSER OG ENSOMHET

- Hva tenker du om *behovet for sosiale møteplasser* som pensjonist?
- Har du tanker rundt *ensomhet* som pensjonist?
- Bruk av *sosiale medier* mot ensomhet?

III: MANGFOLD - MAS

- *Behov* for egne sentre for seniorer/eldre i fremtiden? Eller 'generasjonshus'?
- Åpenhet for *alle grupper/kulturer i MAS*
- *MAS – innhold?*

IV: FRIVILLIGHET

- *Hva er/syn på frivillighet?*
- Motivasjon for frivillighet?
- MAS og frivillighet?

Elisabeth L. Aase

02.06.15

SAMMENDRAG

Del I og del II av forskningsrapporten

1 MORGENDAGENS AKTIVITETS- SENTRE – NOE HELT NYTT

Som et ledd i å få kunnskap om hvordan morgendagens aktivitetssentre kan utvikles og utformes ble det gjennomført to undersøkelser, en innledende spørreundersøkelse, del I, og en oppfølgende intervjuundersøkelse, del II. Dette sammendraget fremstiller hovedtrekkene fra begge undersøkelsene i følgende tre underkapitler; *Morgendagens pensjonister – yte og nytte*, *Mangfold i morgendagens aktivitetssenter* og *Frivillighet*.

På Pensjonistforbundets hjemmeside finnes lenke til forskningsrapportene *Morgendagens aktivitetssentre – noe helt nytt*: <http://www.pensjonistforbundet.no/> Rapport del I/Rapport del II/ Sammendrag del I og del II.

1.1 BAKGRUNN

I 2014 startet Pensjonistforbundet et forskningsprosjekt om utvikling og utforming av morgendagens aktivitetssentre i samarbeid med Røde Kors, Røa seniorsenter Bydel Vestre Aker, Oslo og Høgskolen i Telemark. I tillegg til egen finansiering fikk Pensjonistforbundet innvilget midler fra Helsedirektoratet i 2013 til gjennomføring av prosjektet.

Prosjektet må sees i sammenheng med den forventede eldrebølgen, som ifølge St. meld. nr. 25 (2005-2006, s.49) vil ha størst økning fra 2020 og nå sin topp rundt 2050 med mer enn en fordobling av personer over 67 år. Ifølge Statistisk Sentralbyrås (SSB, 2014) vil andelen eldre fra 70 år eller mer stige fra knapt 11 prosent av befolkningen i dag til 19 prosent i 2060. Det betyr at omtrent hver femte person i Norge i 2060 vil være 70 år eller mer. Fremtiden vil by på store utfordringer både for velferdsstaten

og familien for å ivareta det økende antallet eldre og nye krav.

Samtidig har dagens eldre andre muligheter til å leve et meningsfullt liv som pensjonister enn tidligere på grunn av bedre helse, utdanning, økonomi og høyere levealder, det er derfor forventet at den nye eldregenerasjonen vil opptre annerledes enn før og ha nye atferdsmønstre (Meld. St.29).

Fremtidige aktivitetssentre er en hjertesak for Pensjonistforbundet, samtidig som de erkjenner at dagens unge eldre ikke benytter nåværende eldre/seniorsentre. De ønsket derfor ny kunnskap om hvordan 'Morgendagens aktivitetssentre' kan utvikles og utformes for å bli attraktive for denne målgruppen i fremtiden. Til grunn for prosjektet lå en antakelse om at *deltakelse* i morgendagens aktivitetssenter kan bidra til økt fysisk, psykisk og sosial helse både for egen og andres del. Folkehelse og frivillighet har vært en del av prosjektet.

1.2 MORGENDAGENS PENSJONISTER - YTE OG NYTE

Spørreundersøkelsen viste at 71 prosent av respondentene hadde opplevd *overgangen* til å bli pensjonist positivt og 85 prosent var tilfreds med pensjonisttilværelsen. I tillegg stilte mange seg åpne og nysgjerrige til livet. Dette inntrykket ble styrket av funn fra intervjuene, som viste at respondentene opplevde eller så frem til pensjonisttilværelsen med glede, spenning og optimisme, og de fremstod som svært *aktive* og *deltakende* i pensjonistrollen (Aase, 2014). Flere var også opptatt av å holde på jobben lengst mulig, være aktive og fortsatt ta samfunnsansvar på ulike områder. Noen ønsket å lære mer og utvikle seg som pensjonister, selv om dette ikke kom like sterkt frem i spørreundersøkelsen. Til sammen utfylte funnene her bildet av unge pensjonister som opptatt av og innstilt på å *yte*.

Det kom også frem funn som ble knyttet til å *nyte* som pensjonister, dette gjaldt særlig svar i forhold til *mening* i pensjonisttilværelsen. I begge undersøkelsene viste dette seg i svar som *å nyte friheten som pensjonister, gjøre som jeg vil og har lyst til, og tilbringe tiden med nærmeste familie og venner*. Videre var så å si alle respondentene opptatt av å bevare og utvikle *gode sosiale møteplasser* for å forebygge *ensomhet* som pensjonister, men også at den enkelte har et stort ansvar for å være oppsøkende og ta initiativ selv. Bare ni prosent av respondentene

i spørreundersøkelsen hadde opplevd ensomhet i forbindelse med overgangen til å bli pensjonist, det samme gjaldt opplevelsen av tap eller sorg. I intervjuene uttrykte imidlertid flere frykt for ensomhet som pensjonist dersom helsa skulle svikte, de var derfor opptatt av å holde seg i god form. Ifølge Barstad og Sandvik (2015) er dette en god investering, de fant at helse er den største hindringen for *deltakelse* i ulike sosiale sammenhenger. Samtidig som spørreundersøkelsen viste at forekomsten av ensomhet var noe høyere hos de som bodde alene, viste den også at ensomhet kan forekomme hos dem som bodde sammen med noen. Flere studier har pekt på at ensomhet hos eldre holder seg lav frem til 75-80 års alder, og at økningen fra da kan forklares med dårligere helse og tap av nær familie som ektefelle/samboer (Hansen og Slagsvold, 2015; Daatland og Slagsvold, 2014). Når en ser på prosentandelen eldre som er ensomme kan en stille spørsmål ved om frykten for å bli ensom er større enn det er grunnlag for. Det er også interessant at deltakerne tydelig uttrykte at eldre selv hadde ansvar for å ta initiativ slik at de hindret egen ensomhet. Lignende tanker om aldring og ensomhet er også beskrevet i forskning (Hauge og Kirkevold, 2010).

Når det gjaldt hva respondentene var opptatt av å bruke tiden på fremover var det først og fremst å *hjelpes nærmeste familie og venner*, men også å *nyte friheten til å styre dagene selv* ble høyt prioritert.

En forsiktig oppsummering av svarene så langt var at overraskende mange av respondentene fremstod som aktive, deltagende og opptatt av både å *yte* og *nyte* som pensjonister.

1.3 MANGFOLD I MORGENDAGENS AKTIVITETSSENTRE

Temaet om mangfold i morgendagens aktivitetssentre omfattet spørsmål knyttet til *alder, kjønn, kultur og aktivitetstilbud*.

Det mest fremtredende og gjennomgående svaret i spørreundersøkelsen var behovet for sosiale møteplasser for pensjonister også i fremtiden. I spørreundersøkelsen kom det frem at bare 8 prosent av respondentene deltok i dagens seniorsentre, enten fordi de kjente seg for unge eller fordi de var opptatt på annet hold. På bakgrunn av disse svarene knyttet til *alder* eller *generasjoner* ble det reist et kritisk spørsmål hvorvidt møteplassene bare skulle være for pensjonister, eller for flere generasjoner i fremtiden. I intervjuene kom det frem noe mer skepsis

til blandende aldersgrupper fordi mange mente at eldre har behov for å egne møteplasser med jevnaldrende. Resultatet av diskusjonen i gruppene og svar på en fremtidsrettet løsning kan fremstilles som at møteplassene i morgendagens aktivitetssentre bør være for flere generasjoner, men med muligheter for ulike gruppetilpasninger etter behov. Selv om mange i intervjuene uttrykte at dagens seniorsentre bør videreføres kom det også frem at de så et stort behov for *fornyelse* og legge bedre tilrette for *begge kjønn* i fremtiden.

Temaet om *mangfold* i morgendagens aktivitetssentre omfattet også spørsmål om åpenhet i forhold til *flerkulturalitet*. I spørreundersøkelsen kom det tydelig frem at aktivitetssentrene måtte ha et *inkluderende miljø for alle*, noe som ble markant støttet av funn fra de norske gruppene som ble intervjuet. På den annen side skilte funn i den norsk-pakistanske gruppen seg ut ved at respondentene uttrykte behov for egne seniorsentre for sin kultur og generasjon på grunn av språk- og kulturforskjeller. Ifølge Moen (2011) står folk med pakistansk bakgrunn i en særstilling fordi de har vært i Norge gjennom tre generasjoner, og mange av dem har nå blitt eldre. Selv om denne norsk-pakistanske gruppen som ble intervjuet hadde jobbet i Norge i over 40 år og var godt integrert i det norske samfunnet var de også tydelige på at dette ikke gjaldt for alle eldre pakistanere. De mente derfor at de burde bli tilgodesett med egne seniorsentre for å hjelpe andre eldre pakistanere. Men i lys av folke- og boligtellingsen (St.meld.nr 25, 2005-2006) som viste at bare *en* av fem eldre ikke-vestlige innvandrere bodde i storfamilier, at mange innvandrere har liten omgang med norske naboer og venner (Kumar, 2010) og at innvandrere har mindre tilgang til sosiale nettverk enn norske (Barstad og Sandvik, 2015), kan det se ut til å være en mer fremtidsrettet løsning at morgendagens aktivitetssentre blir en sosial møteplass for flere kulturer. På den annen side pekte den norsk-pakistanske gruppen på at neste generasjon innvandrere vil være integrert og med det vil behovet for egne møtesteder være borte. Dette kan støttes av flere studier som viste at barn av innvandrere gjør det svært bra på mange områder (Djuve, 2013; Østby (2013) og Hermansen (2015).

Når det gjaldt behovet for ulike aktivitetstilbud i morgendagens aktivitetssentre kom det frem et stort spekter av aktuelle aktiviteter. Spørreundersøkelsen viste at tilbud som *foredrag, kultur, trening og kurs/lære nytt* var interessante, og intervjuene fulgte opp med *litteratur, bibliotek, trening, quiz, mat og matkultur* som aktuelle eksempler. På bakgrunn av alle svarene ble det i diskusjonsdelen av spørreundersøkelsen reist

et kritisk spørsmål hvorvidt aktivitetssentrene vil være i stand å dekke et så mangfoldig aktivitetstilbud. Etter hvert fremstod det som verken mulig eller ønskelig å utvikle og utforme et felles innhold eller konsept for morgendagens aktivitetssentrene, men i stedet legge vekt på at hvert aktivitetssenter må ta utgangspunkt i sitt lokale sted og miljø og utforme et unikt tilbud for sine 'borgere'. Svarene gjenspeilte imidlertid noen suksesskriterier som utgangspunkt for etablering nye aktivitetssentre: *gode sosiale møteplasser, et inkluderende miljø, fornyelse, et mangfoldig aktivitetstilbud for flere aldre/generasjoner, kjønn og kulturer, og med deltakelse og frivillighet* i fokus.

1.4 FRIVILLIGHET

I spørreundersøkelsen viste svarene om frivillighet at 42 prosent av respondentene deltok i frivillig arbeid, hvorav 59 % brukte mellom 1- 4 timer pr. uke på frivillighet og mest knyttet til frivillige organisasjoner. Også i intervjuene kom det frem at mange av respondentene deltok eller var interessert i en eller annen form for frivillig arbeid.

I begge undersøkelsene var de største motivasjonsfaktorene for frivillig arbeid at det opplevdes *hyggelig, meningsfylt, positivt å hjelpe andre* og at de *bidro til samfunnsforbedringer*.

Både i spørreundersøkelsen og intervjuene kom det imidlertid frem en tydelig skepsis mot at frivillig arbeid kunne bli for bindende og forpliktende, og at flere vegret seg for å bli frivillig av den grunn. I denne undersøkelsen rettet spørsmålet om frivillighet seg også om frivillig arbeid i morgendagens aktivitetssentre. På dette området kom det ikke frem motsetninger i svarene, men tvert imot at dette er vanlig praksis i dagens seniorsentre.

I spørreundersøkelsen kom det frem at få respondenter deltok i frivillig arbeid med å hjelpe innvandrere/migranter. På den annen side viste funn i intervjuene at selv om den den norsk-pakistanske gruppen var aktive med frivillig arbeid hadde de behov for mer informasjon og kjennskap til frivillighet. I lys av dette kan morgendagens aktivitetssentre bidra til både integrering og frivillighet for eldre innvandrere ved å skape et inkluderende miljø for alle.

Om selve organiseringen av morgendagens aktivitetssentre var de to viktigste forholdene et *godt samarbeid mellom kommune, private og frivillige* og at senteret har en *ansatt leder*.

2 KONKLUSJON

Dette prosjektet ønsket kunnskap om hvordan morgendagens aktivitetssentre (MAS) kan utvikles og utformes i fremtiden. Som et ledd i dette ble det gjennomført en spørreundersøkelse (del I) og en intervjuundersøkelse (del II). Undersøkelsene tok utgangspunkt i å få et bilde av unge pensjonister ved å belyse temaer om *overgangen* til å bli pensjonist, *mangfold* i morgendagens aktivitetssentre og *frivillighet*. På grunn av metodiske avgrensinger kan ikke svarene anses som representative utover disse utvalgene.

Respondentene fremstod med positive erfaringer eller forventninger knyttet til *overgangen* til å bli pensjonist, selv om noen følte seg for unge til å bli pensjonister på flere år. Respondentene fremstod videre som svært *aktive og deltakende*, med et stort ansvar for sin egen pensjonisttilværelse og til å hjelpe andre. Betydningen av sosiale relasjoner og gode sosiale møteplasser fremstod som et fremtredende funn i begge undersøkelsene, også for å forebygge ensomhet som pensjonister.

Om *mangfold* i morgendagens aktivitetssentre viste det seg at det verken vil være mulig eller ønskelig å utvikle et felles innhold eller konsept for nye aktivitetssentre, i stedet må hvert aktivitetssenter ta utgangspunkt i sitt lokalmiljø og behovene der for skape noe unikt og attraktivt. Det pekte seg likevel ut noen suksesskriterier; *gode møteplasser, inkluderende miljø, fornyelse, mangfoldig aktivitetstilbud tilpasset ulike aldre, kjønn og kulturer, med deltakelse og frivillighet* i fokus.

Mange respondenter var aktive i frivillig arbeid på ulike områder, men hadde også en skepsis til at det kunne bli for bindende som pensjonister. Funn fra den norsk-pakistanske gruppen viste at selv om de var aktive i frivillig arbeid ønsket de mer kjennskap til frivillighet og de ulike organisasjonene. I lys av at de ikke deltok i norske seniorsentre på grunn av språk og kulturforskjeller kan

morgendagens aktivitetssentre bidra både til større tilgang til sosiale nettverk, integrering og frivillighet i fremtiden.

Hvorfor utvikle og utforme morgendagens aktivitetssentre? Svaret kan antydningvis være at her vil morgendagens pensjonister ha muligheten til å være med og skape noe nytt, til å *yte* og *nyte* for seg og sin seniorgenerasjon, i sitt lokalmiljø, i takt med tiden og med et blick inn i fremtiden.

REFERANSELISTE

- Barstad, A. & Sandvik L. (2015) *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet. En analyse av ulikhet i sosiale relasjoner med utgangspunkt i levekårsundersøkelsene*. (SSB-Rapport 2015/51). Hentet fra: ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/deltaking-stotte-tillit-og-tilhorighet.
- Daatland, S.O. & Slagsvold, B. (2014, 13.02) Alderdommen bedre enn sitt rykte. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/Alderdommen-bedre-enn-sitt-rykte-7467486>.
- Djuve, A.B. (2013) www.nrk.no/norge/dette-er-status-for-integreringen-1.10935927.
- Hansen, T. & Slagsvold, B. (2015) *Late-Life Loneliness in 11 European Countries: Results from the Generations and Gender Survey*, vol. 124, No. 1, ISSN: 0303-8300. *Social Indicators Research*.
- Hauge, S. & Kirkevold, M. (2010) Older Norwegians' Understanding of Loneliness. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Wellbeing* 5 (1): 4654 - DOI: 10.3402/qhw.v5i1.4654.
- Hermansen, S.A. (2015) *Coming of Age, Getting Ahead? Assessing Socioeconomic Assimilation among Children of Immigrants in Norway*. Oslo, UiO, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Kumar, B.N. (2010) Migrasjon, etnisitet og helse. I Viken, B. (Red) *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv* (s. 37-58). Bergen: Fagbokforlaget.

Moen, B. (2011) 'Det står i Koranen': Familieforpliktelser overfor eldre i pakistanske familier. *Norsk antropologisk tidsskrift* 01/2011.

Statistisk sentralbyrå (2014): <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkfram/aar/2014-06-17>

St. melding nr.25 (2005-2006) *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.

Meld. St.29 (2012 -2013) *Morgendagens omsorg*. Oslo: Det kongelige Helse- og omsorgsdepartement.

Østby, L. (2008) *Eldre innvandrere - myter og realiteter*. I Norsk Selskap for Aldersforskning, Oslo; Statistisk sentralbyrå.

Aase, E. (2014) *Pensjonistrollen - deltaker eller tilskuer?* TEORA: Telemark Open Research Archive.

Senter for

omsorgsforskning

www.omsorgsforskning.no